

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

**EROT SOVITTAVA YKSIMIELISYYS
- MENETELMÄ JA KONSENSUS**

Differentioitu konsensus

*Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta
-dialogiraportin johdannossa ja ekklesiologiassa*

Noora Palmi

Läntisen teologian koulutusohjelma

Itä-Suomen yliopisto

Filosofinen tiedekunta

Teologian laitos

Systemaattinen teologia

8.4.2021

Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta

Teologian laitos

Läntisen teologian koulutusohjelma

Palmi, Noora: Erot sovittava yksimielisyys – menetelmä ja konsensus. Differentioitu konsensus *Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta* -dialogiraportin johdannossa ja ekklesiologiassa

Pro gradu -tutkielma, 90 sivua

Tutkielman ohjaaja: professori Antti Raunio

Huhtikuu 2021

Asiasanat: differentioitu konsensus, ekumeeniset metodit, luterilais-katolinen dialogi, Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista, ekumeniikka

Tämän tutkielman tehtävä on selvittää, miten differentioitu konsensus käsitetään suomalaisen luterilais-katolisen dialogiraportin *Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist and Ministry* ja sen suomennoksen *Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta* (KY) johdannossa ja ekklesiologiassa. Tutkielman metodina käytetään systemaattista analyysia, erityisesti käsitteiden, väitteiden ja argumentaation analyysia.

Tutkielma etenee seuraavasti: Johdannossa taustoitetaan tutkielman aihe, kerrotaan tutkielman kysymys, metodi ja aiheen konteksti. Johdantoa seuraa tutkielman aihetta koskeva taustaluku, jossa esitetään differentioidun konsensuksen kannalta keskeiset ekumeenisen ykseyskeskustelun käsitteet ja niiden väliset relaatiot. Lisäksi luvussa tuodaan esiin differentioidun konsensuksen tausta ja muodostuminen sekä tarkastellaan kolmea erilaista analyysia differentioidusta konsensuksesta *Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopissa*. Taustaluvussa edetään osittain analyysiin: sekä käsitteistä että analyyseista luodaan niitä mallintavia kuvioita. Taustaluvun käsitteitä, analyyseja ja kuvioita käytetään peileinä tutkielman varsinaisessa analyysiosiossa.

Tutkielman analyysiosion muodostavat luvut neljästä kuuteen. Luvussa neljä analysoidaan KY:ssä esiintyvät, differentioidun konsensuksen kannalta keskeiset käsitteet. Analyysin alueena

on muusta tutkielmasta poiketen koko KY. Luvussa viisi analysoidaan, miten differentioitu konsensus käsitetään KY:n johdannossa, jossa kerrotaan dialogiraportin itseymmärrys differentioidusta konsensuksesta. Luvussa kuusi analyysi kohdistuu KY:n kirkkokysymystä koskevaan käsittelyyn. Loppukatsauksessa eli luvussa seitsemän kerrataan tutkielman kulku ja keskeiset tulokset.

Differentioitu konsensus käsitetään dialogiraportin johdannossa sekä metodiksi että konsensukseksi. Englanninkielisessä raportissa käsitteestä käytetään ilmaisua *differentiated consensus*, suomennetussa raportissa "erot sovittava yksimielisyys". Suomennos tuo esiin käsitteen tiiviin yhteyden ykseys sovitetussa erilaisuudessa -ykseysmalliin.

KY kuvaa differentioitua konsensusta kaksiosaisena: Siinä on yhtäältä yksimielisyys tarkasteltavan aiheen ydinasioista eli perustotuuksista ja toisaalta yksimielisyys tarkasteltavan aiheen eroista, jotka voidaan sallia. Kuvaus on hyvin lähellä Harding Meyerin kuvausta differentioidusta konsensuksesta.

KY kuvaa myös differentioitu konsensus -metodia kaksiosaisena. Ensimmäisessä osassa muodostetaan aihetta koskeva yksimielisyys, jota tarkennetaan tunnustuskohtaisilla painotuksilla. Toisessa osassa tarkastellaan, vieläkö aihetta koskevat traditionaaliset oppierot kumoavat toisensa – jos eivät, ne todetaan legitiimeiksi. Metodien kaksiosainen rakenne näkyy dialogiraportissa otsikkotasolla sakramenttien yleensä, eukaristian ja viran kohdalla.

Tutkielmassa peilataan KY:n differentioitu konsensus -metodin kuvausta ja André Birmelén analyysia differentioidusta konsensuksesta *Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista* (YJV). Birmelén analyysi on valittu kolmen analyysin joukosta sen selkeyden vuoksi ja koska Birmelé antaa differentioidulle konsensukselle metodisia piirteitä. Peilauksen tuloksena KY:n metodikuvauksessa ja YJV:n differentioitu konsensus -rakenteessa huomataan sekä yhtäläisyyksiä että eroja.

Yhtäläisyyksiä ovat seuraavat: molemmissa muodostetaan ensin aiheen perustotuuksia koskeva yksimielisyys, tuodaan esiin tunnustuskohtaisia painotuksia ja lopuksi edetään oppierojen legitimiiksi toteamiseen, jossa tosin on pientä eroa. Varsinaisia eroja ovat kuitenkin seuraavat: Birmelén mukaan YJV:n ”peruskonsensukset” muodostetaan kahdella tasolla: ”yleisellä” ja ”partikulaareilla”. KY:ssa yksimielisyys näytetään muodostavan yhdellä tasolla. Toinen ero koskee sitä, että KY:n metodikuvauksen mukaan differentioitu konsensus -metodissa ilmaistaan eksplisiittisesti oppierojen tarkastelu, joka kuuluu metodin toiseen osaan. Birmelé ei eksplikoi oppierojen tarkastelua, ja tutkielmassa arvioidaankin erojen tarkastelun kuuluvan implisiittisesti lähes koko differentioidun konsensuksen muodostamisen prosessiin YJV:ssä. Näiden erojen mahdollista vaikutusta differentioituun konsensukseen ei ole ollut mahdollista tarkastella tämän tutkielman puitteissa.

KY:n ekklesiologiaa koskevassa osiossa muodostetaan kirkkoa koskeva yhteisymmärrys, jota voidaan pitää differentioituna, sillä se sisältää aiheeseen liittyvää eroa koskevan maininnan ja eron legitimiiksi toteamisen. KY:n kirkkoa koskevan käsittelyn kohdalla selviää myös, että sakramentaalinen kommuunio-eklesiologia toimii KY:ssä käsiteltävien teemojen perustana ja viitekehystenä. Täten se voidaan nähdä KY-dialogin metatason metodina. Lisäksi KY:n lopussa on viitteitä siihen, että sakramentaalinen kommuunio-eklesiologia on yhdessä differentioidun konsensuksen kanssa mahdollinen avaintekijä dialogissa saavutettuihin uusiin virkakysymystä koskeviin tuloksiin.

University of Eastern Finland, Philosophical Faculty

School of Theology

Degree Programme of Theology, Western Tradition

Palmi, Noora: Differentiated Consensus – Method and Consensus. Differentiated Consensus in the Introduction and Ecclesiology of the Dialogue Report *Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry*

Master's Thesis, 90 pages,

Supervisor: Professor Antti Raunio

April 2021

Keywords: differentiated consensus, ecumenical methods, Lutheran-Catholic dialogue, Declaration on the Doctrine of Justification, ecumenism

The task of this thesis is to investigate how differentiated consensus is understood in the introduction and ecclesiology of the Finnish Lutheran-Catholic dialogue report *Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist and Ministry* and the translation of it *Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta* (the KY). The method being used is the systematic analysis and especially the analysis of concepts, arguments, and argumentation.

The thesis proceeds as follows: In the introduction the background of the subject of the thesis is being provided and the research question, the method as well as the context of the subject of the thesis are introduced. After the introduction there is a background chapter in which the relevant concepts of ecumenical unity discussions and their inter-relatedness are introduced. In addition, the background and emergence of the differentiated consensus are being discussed, and three different analyses of the differentiated consensus in the *Joint Declaration on the Doctrine of Justification* are being examined. In some areas, the background chapter proceeds into analysis: figures are formed to make graphic illustrations both from the concepts and the analysis. The concepts, the analysis, and the figures are being used as a base for reflection in the actual analysis part of the thesis.

The analysis part of the thesis consists from chapters four to six. In chapter four, the term differentiated consensus as well as terms related to that are being examined in the KY. Diverging from the other outlines of the research area of the KY, the terms are analysed from the whole of the dialogue report. In chapter five, analysis is done to concern how differentiated consensus is being understood in the introduction of the KY in which the dialogue report explicates the concept and method of differentiated consensus. In chapter six, the analysis is focused on the ecclesiology in the KY. In the final review, that is, in chapter seven, the central issues and primary results of the thesis are being reviewed.

In the introduction of the KY, differentiated consensus is being understood as a method and a consensus. In the English version of the dialogue report the term *differentiated consensus* is being used of the concerning consensus. In the translated, Finnish version the term *erot sovittava yksimielisyys* [consensus reconciling differences] is being used. The Finnish translation of the term expresses its close connection to the unity of reconciled diversity.

The KY conveys differentiated consensus as a two-part one. Firstly, it subsumes an agreement on the essential issues, that is basic truths, of the concerning subject. Secondly, it subsumes an agreement of the differences that can be permitted. The description is very close to that of Harding Meyer.

The KY also conveys the differentiated consensus method as a two-part one. The agreement on the concerning subject is formed in the first part. This is being specified by confessional emphasis. Whether the traditional doctrinal differences still cancel each other out, is being examined in the second part. The doctrinal differences are considered legitimate if the cancellation does not take place. The method's two-part structure is seen in the dialogue report's headings in the case of Sacraments, Eucharist, and Ministry.

The KY's description of the differentiated consensus method is being reflected on the basis of André Birmelé's analysis of the differentiated consensus in the *Joint Declaration on the Doctrine of Justification* (the JDDJ). Birmelé's analysis is chosen for the basis of reflection from the group of

three analysis for its clarity and because Birmelé issues methodical features to differentiated consensus. As a result of the reflection some similarities as well as differences are found between the method description of the KY and the differentiated consensus structure of the JDDJ.

Similarities found are the following: Agreement in the basic truths of the concerning subject is being made first, the confessional emphasis is attached, and in the end, the doctrinal differences are being legitimized – in which, however, a slight difference occurs. The actual differences found are the following: According to Birmelé “basic consensus” in the JDDJ are formed at two levels, in “a general one” and in “a particular one”. In the KY agreement seems to be made only at one level. Another difference concerns the matter, that according to the method description in the KY there is an explicit notion to investigate doctrinal differences in the second phase of the method. In Birmelé’s analysis this kind of explication is not found. In this thesis it is being estimated that the investigation of doctrinal differences is inherent almost thorough the formation of differentiated consensus in the JDDJ. The possible effects the afore mentioned differences have not been possible to examine in this thesis.

In the ecclesiological part of the KY, a common understanding is being made concerning Church. This understanding can be considered as a differentiated consensus for it includes the processing and the legitimatization of a difference in the subject. In the ecclesiological part of the KY, it also becomes clear that sacramental communion ecclesiology functions as a basis and framework for the themes covered in the KY. Thus, it can be considered as a meta level method of the KY. Furthermore, at the end of the KY there are indications that sacramental communion ecclesiology together with differentiated consensus is a possible key factor for the new results achieved in the KY.

Lyhenteet

CA	Augsburgin tunnustus
CG	Communion in Growth Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry
KMN	Kirkkojen maailmanneuvosto
KY	Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta
LML	Luterilainen maailmanliitto
YJV	Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista

Kuviot

- Kuvio 1. Ekumenian tavoitteen, ykseyskäsityksen, -mallin ja metodin välinen relaatio
- Kuvio 2. Ekumeeniset metodit: meta-, makro- ja mikrotaso
- Kuvio 3. Meyerin käsitys differentioidusta konsensuksesta artikkelissa *Ecumenical Consensus*
- Kuvio 4. Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin käsitys YJV:n rakenteesta
- Kuvio 5. Birmelén käsitys differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä
- Kuvio 6. KY:n johdannossa esiintyvä käsitys differentioidusta konsensuksesta
- Kuvio 7. KY:n johdannossa esiintyvä käsitys differentioitu konsensus -metodista
- Kuvio 8. KY:n metodikuvauksesta muodostettu kuvio ja Birmelén differentioitu konsensus -analyysistä muodostettu kuvio vierekkäin
- Kuvio 9. KY:n metatason metodi: sakramentaalinen kommuunio-ekkleesiologia kirkon, (sakramenttien), eukaristian ja viran käsittelyn kontekstina
- Kuvio 10. Kirkkokäsitystä koskevan yhteisymmärryksen rakenne KY:n luvussa I
- Kuvio 11. Kirkkokäsitystä koskevan yhteisymmärryksen rakenne KY:n luvussa IV

Sisältö

1	Johdanto.....	8
1.1	Differentioitu konsensus, Kasvavaa yhteyttä -dialogiraportti ja mahdollinen tuleva kansainvälinen julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta	9
1.2	Tutkielman tehtävä, menetelmä ja lähteet.....	11
1.3	Tutkielman konteksti	14
2	Ekumenian tavoite, ykseyskäsitteet, -mallit ja ekumeeniset metodit.....	16
2.1	Keskeisten käsitteiden jaottelu ja määritelmät	16
2.2	Luterilais-katolisen dialogin kannalta oleelliset ykseyskäsitteet.....	19
2.3	Koinonia-ekklesiologia.....	22
2.4	Luterilais-katolisen dialogin kannalta oleelliset ykseysmallit.....	23
2.5	Luterilais-katolisen dialogin kannalta oleelliset ekumeeniset metodit	26
3	Differentioitu konsensus	29
3.1	Differentioidun konsensuksen tausta Harding Meyerin mukaan – ykseys sovitetussa erilaisuudessa	29
3.2	Differentioidun konsensuksen muodostuminen Harding Meyerin mukaan.....	31
3.3	Differentioitu konsensus <i>Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista</i>	34
3.3.1	Strasbourg'n ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin huomioita YJV:n metodista.....	35
3.3.2	Birmelén analyysia differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä	37
3.3.3	Hietamäen analyysia differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä	40
3.4	Differentioitu vai differentioiva konsensus?.....	43
3.5	Johtopäätökset	43

4	Differentioitu konsensus kasvavaa yhteyttä -dialogiraportissa: keskeisten käsitteiden merkitykset.....	44
4.1	Käsitteet "differentiated consensus", "differentiating consensus" ja "erot sovittava yksimielisyys" KY:ssa	45
4.2	Erot sovittavaan yksimielisyyteen liittyviä huomioita	47
4.3	Käsitteet "solid differentiated consensus" ja "further differentiated consensus" - "pitävä erot sovittava yksimielisyys", "pidemmälle menevä erot sovittava yksimielisyys" KY:ssa	47
4.4	Käsitteet "agreement", "basic agreement" - "yhteisymmärrys"/"yksimielisyys", "perustava yhteisymmärrys" KY:ssa	48
4.5	Käsite "basic truths" - "perustotuudet" KY:ssa	49
4.6	Käsite "understanding" - "käsitys" KY:ssa	50
4.7	Johtopäätökset	51
5	Differentioitu konsensus kasvavaa yhteyttä dialogiraportissa: Johdanto	53
5.1	Dialogin tavoite, (ykyseyskäsitteys), ykyseysmalli ja metodi KY:n johdantoluvussa.....	53
5.2	Johtopäätökset	60
6	Differentioitu konsensus kasvavaa yhteyttä -dialogiraportissa: Kirkko.....	62
6.1	Perusta	62
6.2	Sakramentaalisen kommuunio-ekklesiologian merkitys KY:ssa.....	66
6.3	Yhteinen käsitys: erot sovittavan yksimielisyys -metodin I osio ja sen kautta saavutettu konsensus.....	67
6.4	Johtopäätökset	71
7	Loppukatsaus	73

1 Johdanto

Kansainvälinen luterilais-katolinen teologinen dialogi on ollut käynnissä yli 50 vuotta. Kansainvälisen dialogin lisäksi luterilais-katolista teologista dialogia käydään kansallisilla tasoilla.¹ Dialogissa on saavutettu merkittävää lähentymistä osapuolien kesken, ja sen erityinen virstanpylväs on *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista* (YJV),² jonka Luterilainen maailmanliitto (LML) ja Roomalaiskatolinen kirkko allekirjoittivat vuonna 1999. Tämän jälkeen sen ovat allekirjoittaneet myös Metodistien maailmanneuvosto (*World Methodist Council*), Anglikaaniyhteisö (*Anglican Communion*) ja Reformoitujen kirkkojen maailmanyhteisö (*World Communion of Reformed Church*).³

Suomalais-ruotsalainen luterilais-katolinen ekumeeninen teologinen dialogi aloitettiin vuonna 2002.⁴ Dialogi pohjautui YJV:hen, ja otti käsittelyyn kysymyksiä, joihin julistuksessa toivottiin lisäselvitystä.⁵ Se etsi vastausta kysymykseen ”Mikä paikka vanhurskauttamisella on kirkkojemme elämässä?”.⁶ Kysymyksen kontekstina oli katolinen ja luterilainen kirkko Suomessa ja Ruotsissa.⁷ Dialogin tuloksena julkaistiin raportti *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä* vuonna 2010.⁸

Seuraavana vuonna, 2011, Paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston puheenjohtaja kardinaali Kurt Koch ilmaisi toiveen siitä, että luterilaisten ja katolisten välillä laadittaisiin tulevaisuudessa yhteinen julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta.⁹ Asiaa lähti ensimmäisenä työstämään amerikkalainen luterilais-katolinen dialogi,¹⁰ jossa sekä koottiin yhteen luterilais-katolisisia dialogeissa saavutettuja tuloksia kirkosta, eukaristiasta ja virasta että esitettiin näkökulmia

¹ Lutheran-Roman Catholic Dialogue.

² Kasvavaa yhteyttä (KY), s. 7.

³ Joint Declaration on the Doctrine of Justification, 20th Anniversary Edition, s. 1, 5.

⁴ Roomalaiskatolinen kirkko.

⁵ Vanhurskauttaminen kirkon elämässä § 8–9; KY, s. 7.

⁶ Vanhurskauttaminen kirkon elämässä § 9.

⁷ Vanhurskauttaminen kirkon elämässä § 10.

⁸ Roomalaiskatolinen kirkko.

⁹ KY, s. 8.

¹⁰ KY, s. 8.

ja ratkaisuja vielä jäljellä oleviin haasteisiin. Dialogin raportti *Declaration on the Way: Church, Ministry and Eucharist* julkaistiin vuonna 2015.¹¹

Kardinaali Kochin ajatukseen tarttui myös suomalainen luterilais-katolinen dialogikomissio, joka aloitti toimintansa vuonna 2014.¹² Vuonna 2015 Koch toisti toiveen eukaristiaa, virkaa ja kirkkoa koskevasta luterilais-katolisesta julistuksesta ja mainitsi sen mahdollisesta verrannollisuudesta YJV:hen.¹³ Vuonna 2017 julkaistiin suomalaisen dialogikomission työskentelyn tuloksena englanninkielinen raportti *Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry* (CG) ja sen suomennos *Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta* (KY).¹⁴ Vuonna 2019 se julkaistiin myös saksankielisenä käännöksenä *Wachsende Gemeinschaft: Erklärung über Kirche, Eucharistie und Amt*.

1.1 Differentioitu konsensus, Kasvavaa yhteyttä -dialogiraportti ja mahdollinen tuleva kansainvälinen julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta

Kuten edellä on mainittu, kansainvälisessä luterilais-katolisessa dialogissa näyttää olevan tarkoitus laatia YJV:tä vastaava julistus kirkosta eukaristiasta ja virasta. Myös KY osoittaa kohti tällaista

¹¹ Declaration on the Way, iv; xvii–xvii.

¹² KY, s. 5.

KY-dialogin luterilais-katoliseen komissioon kuuluivat seuraavat henkilöt KY:ta siteeraten: ”Luterilaisen delegaation puheenjohtajana oli piispa Simo Peura ja katolisen delegaation puheenjohtajana piispa Teemu Sippo SCJ. Pysyvänä luterilaisena neuvonantajana toimi piispa Jari Jolkkonen. Muut dialogiryhmän jäsenet olivat pastori Tiina Huhtanen (TT); pastori Ilmari Karimies (TT); komission sihteeri pastori, dosentti Tomi Karttunen (TT), dosentti Virpi Mäkinen (TT) sekä pastori, dosentti Olli-Pekka Vainio (TT, kevääseen 2016 asti). Katolisen delegaation muut jäsenet olivat yleisvikaari, isä Raimo Goyarrola (TT); isä Jan Aarts SCJ (TT); isä Anders Hamberg ja isä Toan Tri Nguyen (TT).

Dialogiryhmä sai arvokasta apua pysyviltä neuvonantajilta, monsignor Matthias Türkilta Paavillisesta kristittyjen ykseyden edistämisen neuvostosta sekä professori Wolfgang Thönisseniltä Johann Adam Möhler -instituutista. Isä, (TT) Augustinus Sander OSB (Maria Laachin luostari) teki myös merkittäviä huomioita.” (KY, s. 8.)

¹³ KY, s. 9. Kardinaali Koch Suomen ekumeenisen neuvoston kevätkokouksessa Helsingissä, 27.4.2015, 16 dialogiraportissa KY, s. 9.

¹⁴ CG, s.1. KY, s. 1.

työskentelyä. Käydessään dialogia KY-dialogikomission osapuolet huomasivat yhteisen käsityksen olevan ”odotettua laajempi”.¹⁵ Samanlainen viesti välittyy itse dialogiraportista:

Metodi ja tulokset tästä luterilais-katolisesta erot sovittavasta yksimielisyydestä uskon perustotuuksista liittyen kirkkoon, eukaristiaan ja virkaan kokoaa ja muotoilee tuoreesti tuloksia aiemmista dialogeista. Niin tehdessään se sanoo enemmän yhteisestä käsityksestämme näistä ydinasioista kuin on sanottu aiemmin.¹⁶

Dialogiraportti ”sanoo enemmän” kirkkoa, eukaristiaa ja virkaa koskevista asioista kuin aiemmat luterilais-katoliset dialogit. Johtopäätös on merkittävä, ja se herättää kysymyksen, miten siihen on päästy. Vastaus kerrotaan samassa, edellä mainitussa sitaatissa, ja sen mukaan dialogin metodia voidaan pitää yhtenä aiempaa pidemmälle johtaneiden lopputulosten avaintekijänä.

KY-dialogissa käytetty metodi on englanniksi *differentiated consensus*, KY:hyn suomennettuna ”erot sovittavan yksimielisyyden menetelmä”.¹⁷ Differentioitu konsensus on altis erilaisille tulkinnoille ja käsitteellisille sekaannuksille. Käsite on abstrakti,¹⁸ jolloin sen merkitys saattaa olla ensikuulemalta vaikeasti hahmotettavissa. Jos käsitettä ei entuudestaan tunne tai jos sitä ei kontekstissaan erikseen määritellä, voi kuulija antaa sille erinäisiä informaation sisältöjä. Englanninkielisellä verbillä *differentiate* on nimittäin ainakin seuraavia merkityksiä: 1) ”erottaa, huomata ero, tehdä ero [asioiden ym. välillä]” 2) ”erilaistaa, erilaistua” 3) ”differentioida, derivoida”.¹⁹ Käsite saattaa siis saada sellaisia merkityksiä kuin erotettu/eritelty/erilaistettu/differentioitu/derivoitu yksimielisyys. Myös käsitteen aikamuoto on herättänyt keskustelua: tulisiko sen olla *differentiated* vai *differentiating* consensus, ja mitä merkityksiä eri muodoilla on?²⁰ Lisäksi differentioitu konsensus voidaan käsittää sekä metodina²¹ että konsensuksena.²²

¹⁵ Rytkönen 2017.

¹⁶ KY §363.

¹⁷ Ks. luku 3.1. Tässä tutkielmassa käytetään termistä suomennosta ”differentioitu konsensus” lukuun ottamatta suoria sitaatteja KY:stä, jossa termi on suomennettu ”erot sovittavaksi yksimielisyydeksi”.

¹⁸ Karttunen 2019, 31.

¹⁹ MOT Englanti: ”differentiate”.

²⁰ Englanninkielisessä kirjallisuudessa termistä esiintyy pääosin muoto *differentiated* consensus, mutta esimerkiksi Lutheran Identity -julkaisussa suositellaan muotoa *differentiating* consensus (Lutheran Identity, § 93). Ks. aiheesta lisää tämän tutkielman luvusta 3.4.

²¹ Karttunen 2019, 31.

²² Hietämäki 2008, 76.

Differentioidulla konsensuksella ja sitä koskevalla metodilla näyttää siis olevan suuri rooli KY:ssä. Toisaalta differentioitu konsensus ei ole täysin yksiselitteinen käsite. Jos KY toimii tulevaisuudessa kansainvälisen kirkkoa, eukaristiaa ja virkaa koskevan julistuksen pohjalla, voi sen myötä myös KY:ssä ilmenevä käsitys differentioidusta konsensuksesta toistua kansainvälisessä työskentelyssä. Täten on perusteltua tarkastella, miten differentioitu konsensus käsitetään KY:ssä.

1.2 Tutkielman tehtävä, menetelmä ja lähteet

Tässä tutkielmassa pyritään selvittämään, miten differentioitu konsensus käsitetään *Kasvavaa yhteyttä* -dialogiraportin (KY) johdannossa ja kirkkoa koskevassa käsittelyssä.²³ Tarkastelun kohteeksi on valittu vain osa dialogiraportista, jotta aihetta olisi mahdollista käsitellä pro gradu -tutkielman mittakaavassa. Dialogiraportin johdannossa kerrotaan differentioidusta konsensuksesta eksplisiittisesti, minkä vuoksi se on osuva kohde dialogiraportissa esiintyvän differentioitu konsensus -käsitteen tarkastelulle. Kirkkoa koskeva teema puolestaan toimii eukaristia- ja virkaky-symysten kontekstina ja lähtökohtana KY:ssä. Täten juuri sen tarkastelu KY:n kolmesta temasta nähdään perusteltuna.

Tutkielma toteutetaan seuraavasti: Ensin differentioidulle konsensukselle luodaan käsitteellinen viitekehys kirjallisuudesta. Toiseksi differentioitua konsensusta ja sen käyttöä tarkastellaan YJV:ssä niitä analysoivan kirjallisuuden pohjalta. Tämä perustellaan sillä, että KY:ssä kerrotaan

²³ Allekirjoittanut kiittää normaalikoulun lehtori emeritus, rovasti Juhani Sainiota tutkielman aiheen kannalta oleellisen artikkelin – Harding Meyerin *Ökumenischer Konsens als "differenzierter Konsens": Die Prägung einer Formel. Ursprung und Intention* – kääntämisestä saksasta suomeksi. Lisäksi allekirjoittanut kiittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ulkoasian osaston teologien asian johtavaa asiantuntijaa, TT Tomi Karttusta vastauksista useisiin kysymyksiin, joita allekirjoittanut on esittänyt tutkielman aiheeseen ja *Kasvavaa yhteyttä* -dialogiraporttiin liittyen. Lisäksi allekirjoittanut kiittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Ulkoasian osastoa tämän myöntämästä mahdollisuudesta osallistua *Kasvavaa yhteyttä* -asiakirjan seminaarihin, mahdollistamalla dialogiraporttia koskevan arkistoaineiston tarkastelun ja myöntämällä stipendin tutkielman kannalta tärkeälle matkalle Ekumeenisen tutkimusinstituutin kesäseminaariin Strasbourgisiin 2019. Erytymisen kiitoksen allekirjoittanut osoittaa Ekumeenisen tutkimusinstituutin tutkimusprofessorille ja edelliselle johtajalle Theodor Dieterille, joka on keskustellut allekirjoittaneen kanssa tutkielman aiheesta sekä kasvotusten että sähköpostitse. Dieterin aihetta koskeva asiantuntemus ja erinomaiset huomiot ovat olleet avuksi ja vaikuttaneet tutkielmaan.

differentioidun konsensuksen saavuttaneen ”kypsän muotonsa” juuri YJV:ssä.²⁴ Lisäksi KY:ssä viitataan YJV:hen differentioidun konsensuksen osalta.²⁵ Tarkastelu täydentää tutkielman toteuttamisen ensimmäistä vaihetta eli differentioidun konsensuksen käsitteellistä viitekehystä ja antaa taustan, jota vasten voidaan peilata differentioidun konsensuksen käsitystä ja käyttöä KY:ssä. Nämä vaiheet toimivat siis tutkielman varsinaisen analyysin teoriataustana. Kolmanneksi *Kasvaa yhteyttä* -dialogiraportin johdanto ja kirkkoa koskeva käsittely analysoidaan systemaattisella analyysillä päämääränä löytää vastaus tutkimuskysymykseen.

Tutkielma kuuluu systemaattisen teologian alaan. Tutkimusmetodina käytetään systemaattista analyysia, jossa tekstimateriaalia tarkastellaan erilaisilla analyysimetoodeilla: käsitteiden, väitteiden, argumenttien ja edellytysten analyysillä. Niitä käyttämällä ”pyritään 1) selvittämään tekstin sisäinen maailma (kuten käsitteet, väitteet, argumentaatio, edellytykset) ja 2) esittämään tulokset loogisesti järjestettynä kokonaisuutena”.²⁶ Tässä tutkielmassa käytetään käsitteiden, väitteiden ja argumentaation analyysia.

Käsitteiden analyysillä pyritään tässä tutkielmassa tarkastelemaan seuraavia seikkoja:²⁷ Millaisia terminologisia valintoja on tehty ratkaisevien teemojen kohdalla, ja mitä merkityksiä ne välittävät? Käytetäänkö tutkielman aiheen kannalta merkittäviä käsitteitä johdonmukaisesti? Miten valinnat ovat kytköksissä käsitykseen differentioidusta konsensuksesta?²⁸ Käsitteiden analyysissa tarkastellaan muusta analyysistä poiketen koko dialogiraporttia. Näin analyysin kautta saadaan kattavampi kuvan keskeisten käsitteiden käytöstä kuin rajaamalla se KY:n johdantoon ja kirkkosioon.

Väitteiden ja argumentaation analyysillä pyritään tässä tutkielmassa tarkastelemaan kirkkoa koskevan käsittelyn logiikkaa ja sitä, mitkä ovat dialogiraportin keskeiset väitteet kirkkoa koskevassa

²⁴ KY, s. 11.

²⁵ Ks. KY, esim. s. 7–11.

²⁶ Jolkkonen 2007, 5.

²⁷ Ks. Jolkkonen 2007, 12–14.

²⁸ Ks. Saarinen 1998, 260.

käsittelyssä erityisesti differentioidun konsensuksen näkökulmasta. Tätä kautta pyritään selvittämään, miten differentioitu konsensus käsitetään kirkkoa koskevassa käsittelyssä.²⁹

Tutkielman lähde on englanninkielinen dialogiraportti *Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry*. Pääosa tutkielman analyysistä on tehty englanninkielisen version pohjalta, mutta raportin suomennosta *Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta eukaristiasta ja virasta* on käytetty analyysin tukena. Täten myös raportin suomennos on toiminut tutkimuksen lähteenä. Suomennosta on käytetty myös suurimmassa osassa tutkielmassa esiintyvistä dialogiraportin sitaateista. Samoin dialogiraporttiin osoittavat viitteet kohdistuvat pääosin suomenkieliseen versioon. Englanninkielisiä sitaatteja käytetään niissä kohdin, kuin ne välittävät raportissa ilmaistun ajatuksen suomennosta selkeästi paremmin. Edellä mainitut ratkaisut on tehty tämän tutkielman kielen perusteella pyrkimyksenä luoda mahdollisimman ehyt ja sujuva kokonaisuus sekä kielen että dialogiraporttiin kohdistuvien viitteiden osalta. Dialogiraportin kahden eri kieliversion lisäksi lähteenä on tutkielman kannalta aiheelliseksi arvioitu KY-dialogin arkistoon kuuluva dokumentti.

Tutkielman keskeiseen kirjallisuuteen kuuluu LML:n ja Roomalaiskatolisen kirkon kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston laatima *Joint Declaration on the Doctrine of Justification (JDDJ)* sekä muun muassa *Rescriptio 1/2019*, Harding Meyerin *That All May Be One*, Minna Hietamäen *Agreeable Agreement: An Examination into the Ecumenical Quest for a Solid Consensus in Light of Bilateral Doctrinal Dialogues among Anglicans, Lutherans and Roman Catholics*, Strasbourgin Ekuumeenisen tutkimusinstituutin kommentaari YJV:stä ja André Birmelén *Does the Joint Declaration on the Doctrine of Justification (JD) Have Any Relevance to the Discussion of the Papal Ministry?*

²⁹ Ks. Jolkkonen 2007, 16–17.

1.3 Tutkielman konteksti

Tämä tutkielma liittyy keskusteluun ekumeenisista ykseyskäsitteistä ja metodeista, tarkemmin sanottuna keskusteluun differentioidusta konsensuksesta luterilais-katolisissa dialogeissa. Ekumeeninen metodologia on saanut jonkin verran huomiota ekumeenisessa keskustelussa, etenkin kansainvälisessä kontekstissa. Suomessa aihetta on tutkittu erityisesti Tuomo Mannermaan hankkeessa, josta on ilmestynyt luterilais-protestanttisten dialogien metodien ja ennen muuta Leuenbergin konkordian metodin tutkimusta.³⁰ Differentioitua konsensusta luterilais-katolisissa dialogeissa ovat tarkastelleet muun muassa Harding Meyer³¹, Jakob Rinderknecht³², Pieter de

³⁰ Karppinen 1994, 9.

Ekumeenisia metodeja ovat Tuomo Mannermaan lisäksi Suomessa tutkineet muun muassa:

- Martikainen, Eeva (1980). Evankeliumin keskus: Hans Johan Iwandin ekumeeninen metodi. Suomalaisen Teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 120. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- Nuutinen, Tapani (1990). Apostolinen Evankeliumi: Peter Brunnerin ekumeeninen metodi. Suomalaisen Teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 173. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- Ruokanen, Miikka (1982). Hermeneutics as an ecumenical method in the theology of Gerhard Ebeling. Publications of Luther-Agricola Society B 13. Helsinki: Luther-Agricola Society
- Karppinen, Seppo (1994). Una Fiducia: Ernst Kinderin ekumeeninen metodi. Suomalaisen Teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 189. Diss. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

³¹ Esim. Meyer, Harding (1996). Ecumenical Consensus. Our Quest for and Emerging Structures of Consensus. *Gregorianum* 77, 2 (1996), 213–225.

Meyer Harding (2009). *Ökumenischer Konsens als "differenzierter Konsens": Die Prägung einer Formel. Ursprung und Intention. Teoksessa Versöhnte Verschiedenheit. Aufsätze zur ökumenischen Theologie III.* Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck.

Meyer, Harding (2020). Unity in Reconciled Diversity. Teoksessa *The Oxford Handbook of Ecumenical Studies*. Geoffrey Wainwright & Paul Mc Partlan (eds.). Oxford Handbook Online: Oxford University Press.

³² Rinderknecht, Jakob (2016). Mapping the Differentiated Consensus of the Joint Declaration. Pathways for Ecumenical and Interreligious Dialogue. Series eds. Mark Chapman & Gerard Mannion. Switzerland: Palgrave Macmillan.

Witte³³ ja André Birmelé³⁴. Suomessa aihetta ovat käsitelleet ainakin Minna Hietamäki³⁵ ja Tomi Karttunen³⁶. KY-dialogikomissioon kuuluneet Simo Peura³⁷ ja jo edellä mainittu Karttunen³⁸ ovat kirjoittaneet KY:n differentioidusta konsensuksesta.

Tässä luvussa on kerrottu KY-dialogin tausta ja liittyminen kansainväliseen luterilais-katoliseen dialogiin, tutkielman tehtävä, menetelmä ja lähteet sekä mainittu aiheeseen liittyvää aiempaa kirjallisuutta. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan itse differentioitua konsensusta.

³³ de Witte, Pieter (2012). *Doctrine, Dynamic and Difference: To the Heart of the Lutheran-Roman Catholic Differentiated Consensus on Justification*. Ecclesiological Investigations, volume 15. Series ed. Gerard Mannion. London / New York: T & T Clark International.

³⁴ Birmelé, André (2004). *Does the Joint Declaration on the Doctrine of Justification (JD) Have Any Relevance to the Discussion of the Papal Ministry?* Lecture in Farfa. <https://www.strasbourg-institute.org/en/joint-declaration-2/>.

³⁵ Hietamäki, Minna (2010). *Agreeable Agreement: An Examination into the Ecumenical Quest for a Solid Consensus in Light of Bilateral Doctrinal Dialogues among Anglicans, Lutherans and Roman Catholics*. Ecclesiological Investigations, volume 8. Series ed. Gerard Mannion. New York: T&T Clark. Hietamäki on julkaissut vuonna 2008 samasta aiheesta väitöskirjan, jota pääasiassa käytetään tässä tutkielmassa edellä mainitun teoksen sijasta.

³⁶ Karttunen, Tomi (2017). *Ekumeenisten metodien mahdollisuudet ja rajoitukset: Porvoo, differentioitu konsensus ja ekumenian uudet tuulet?* Reseptio 1/2017 s. 12–21.

³⁷ Peura, Simo (2019). *A reached differentiated consensus on the concrete sacramental structures of The Church. A Lutheran Approach*. Kasvavaa yhteyttä -asiakirja Pyhän Henrikin pyhiinvaelluksella Roomassa tammikuussa 2019. Reseptio 1/2019, 63–65.

Peura, Simo (2019). *Asiakirjan tausta ja tavoitteet osana kansainvälistä luterilais-katolista teologista dialogia*. Seminaari Kasvavaa yhteyttä -asiakirjasta Kirkon talossa 9.1.2019. Reseptio 1/2019, 23–26.

Peura, Simo (2018). *Yhteinen julistus kirkosta, ehtoollisesta ja virasta: luterilais-katolisen ekumenian seuraava askel*. Teoksessa Leevi Launonen & Anna Lehtinen (toim.) *Jotta maailma uskoisi – ekumenia lähetystehtävän edistäjänä*. Veli-Matti Kärkkäisen 60-vuotisjuhlakirja. Keuruu: Aikamedia Oy.

³⁸ Karttunen, Tomi (2019). *Asiakirjan rakenne, menetelmä, lähteet ja keskeiset tulokset*. Seminaari Kasvavaa yhteyttä -asiakirjasta Kirkon talossa 9.1.2019. Reseptio 1/2019, 29–35.

2 Ekumenian tavoite, ykseyskäsitteet, -mallit ja ekumeeniset metodit

Tässä luvussa tarkastellaan ekumeenisen ykseyskeskustelun keskeisiä käsitteitä – ekumenian tavoite, ykseyskäsitteet, ykseysmallit ja ekumeeniset metodit – ja niiden välisiä relaatioita. Relaatioista esitetään niitä havainnollistava kuvio. Lisäksi esitetään differentioidun konsensuksen ja luterilais-katolisen dialogin kannalta oleellisia ykseyskäsitteitä, -malleja ja ekumeenisia metodeja. Luvun tarkoitus on osaltaan luoda käsitteellisesti selkeyttävä teoreettinen viitekehys tutkielman varsinaiselle analyysille.

2.1 Keskeisten käsitteiden jaottelu ja määritelmät

Ekumeenisessa ykseyskeskustelussa esiintyy käsitteitä ja luokitteluja, jotka eivät näytä olevan täysin vakiintuneita.³⁹ Tässä tutkielmassa seurataan pääosin Harding Meyerin käsitteiden jaotte-

³⁹ Harding Meyer suosittelee, että ekumeeninen liike määritteli sekä tavoitteensa että ja käsitteensä mahdollisimman selkeästi. Tämän epäonnistuminen vaikutta hänen mielestään liikkeen dynaamisuuteen negatiivisesti. (Meyer 1999, 1.) Paul D. Murrayn suhtautuu ekumenian tavoitteisiin hieman eri tavoin kuin Meyer. Hänen mukaansa ekumenian hyötyy asetetusta tavoitteesta, mutta sen ei tarvitse olla kovinkaan tarkkaan määritelty (Murray 2018, 3).

Ekumeeniseen ykseyskeskusteluun kuuluu muun muassa keskustelu ykseysmalleista. Seuraava katsaus havainnollistaa ykseysmallien luokittelun vaihtelua: *Teoksessa Dictionary of the Ecumenical Movement* Thomas Best esittelee neljä ykseysmallia, jotka ovat orgaaninen ykseys (organic unity), konsiliaarinen yhteys (conciliar fellowship), sovitettu erilaisuus (reconciled diversity) ja kommuunioiden kommuunio (communion of communions) (Best 1991, 1042–1043). Teoksessaan *Johdatus ekumeniikkaan* Risto Saarinen esittelee sekä ekumeenisen liikkeen että joidenkin tunnustuskuntien ykseysmalleja. Ekumeenisen liikkeen ykseysmalleista Saarinen tuo esiin orgaanisen ykseyden, konsiliaarisen yhteyden, sovitetun erilaisuuden, typos-mallin, kommuuniomallin sekä elämän ja ihmiskunnan ykseyden. Tunnustuskuntakohtaisista ykseysmalleista hän mainitsee luterilaisten kirkkojen Augsburgin tunnustuksen seitsemänteen artiklaan pohjaavan ykseysmallin, Anglikaanisen kirkon Lambethin nelikulmioon pohjaavan ykseysmallin ja Katolisen kirkon ykseysmalleista muun muassa papaliskin ja konsiliariskin. (Saarinen 1994, 113–121.) Kansainvälisessä luterilais-katolisessa asiakirjassa *Facing Unity: Models, Forms, and Phases of Church Unity* tehdään puolestaan ero yhteys- ja ykseysmalleissa: Yhteysmallien tavoitteena on kirkkojen *osittainen ykseys* eli yhteys, kun taas ykseysmallien tavoite on näkyvä ykseys. Toisaalta ennen tällaista jaottelua kerrotaan kirkon ja kirkkojen ykseyden olevan kommuunio (communion, fellowship). ”Osittaisen ykseyden malleja” ovat ”hengellinen” ykseys (”spiritual” unity), yhteys dialogissa (fellowship-in-dialogue), toiminnan yhteys (fellowship-

lua ja määritelmiä. Meyer erittelee toisistaan ekumeenisen liikkeen päämäärän (*aim*), ykseyskäsitteykset (*understandings of the unity of the church*) ja ykseysmallit (*models of union*).⁴⁰ Näiden lisäksi tässä työssä jaotteluun lisätään ekumeeniset metodit, jotka ovat keinoja kohti ekumeenista päämäärää.⁴¹

Ekumeenisen liikkeen päämäärä on ”kristittyjen/kirkon/kirkkojen ykseys”,⁴² ja usein määritelmän eteen lisätään attribuutti ”näkyvä”, jolloin päämäärä on ”kirkon näkyvä ykseys”.⁴³ Toisaalta myös muita päämääriä esiintyy,⁴⁴ kuten ”osittainen ykseys”⁴⁵, jota voitaneen kutsua kristittyjen yhteydeksi. Käsitys/käsitykset kirkon ykseydestä ovat puolestaan ekumeenisen liikkeen päämäärän tarkempia määritelmiä.⁴⁶ Tällaiset määritelmät kattavat kirkon ykseyden olennaiset attribuutit,

of-action), keskinäinen ehtoollinen (intercommunion). Ykseysmalleja ovat puolestaan orgaaninen unioni (organic union), järjestäytynyt unioni (corporate union), sopimuksen kautta oleva kirkkoyhteys (church fellowship through agreement [concord]), konsiliaarinen yhteys (conciliar fellowship), ykseys sovitetussa erilaisuudessa (unity in reconciled diversity). Näiden lisäksi asiakirjassa mainitaan vielä Florencen unioni sekä sisarkirkkojen yhteys -kategoriaan kuuluvina malleina kirkkotyypit (ecclesial "types") ja sisarkirkot (sister churches). (Facing Unity, Part I.)

⁴⁰ Meyer 1999, 3–5.

Tässä tutkielmassa on päädytty käyttämään termiä *ykseyskäsitteykset* (*understandings of the unity of the church*), vaikka kyseisessä erittelyssä Meyer mainitsee erikseen myös termin *näkemykset päämäärästä* (*perceptions of the aim*). Näyttää kuitenkin siltä, että hän tarkoittaa termeillä samaa asiaa ja käyttääkin myöhemmin pääosin termiä *käsitykset kirkon ykseydestä* (*understandings of the unity of the church*). Ks. Meyer 1999, 3–5; 7.

⁴¹ Best 1991, 1047; Saarinen 1994, 113; Hietämäki 2016, 293.

⁴² Meyer 1999, 3.

Meyerin mukaan ekumeenisen liikkeen päämäärästä voi käyttää kolmea eri ilmaisua: ”kristittyjen ykseys”, ”kirkon ykseys” ja ”kirkkojen ykseys”. Ne tarkoittavat oikeastaan samaa asiaa, mutta eri näkökulmista tarkasteltuina: Kristittyjen ykseys tarkoittaa kaikkien kristittyjen muodostamaa ykseyttä. Kirkon ykseys tarkoittaa koko maailmanlaajan kirkon ykseyttä, johon kaikki kristityt kuuluvat. Koko maailmanlaajaan kirkkoon kuuluvat taas eri kirkkokunnat ja traditiot, ja täten voidaan puhua myös kirkkojen ykseydestä. (Meyer 1999, 3.)

Hietämäen mukaan tätä tavoitetta kohtaan on esitetty myös kritiikkiä (Hietämäki 2008, 2).

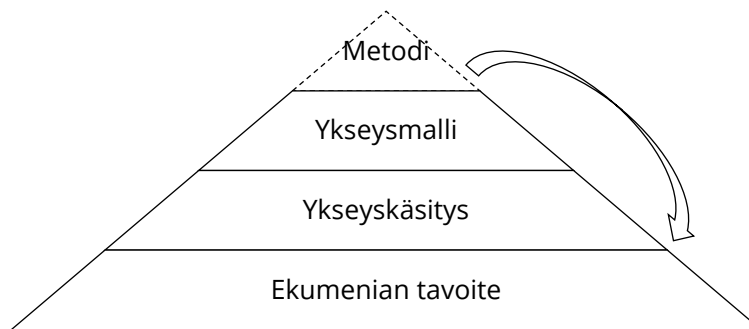
⁴³ Esim. Best 1991, 1041.

⁴⁴ Murray 2018, 3. Hietämäki 2016, 293.

⁴⁵ Facing Unity, Part I b. Facing Unity -dialogiraportin kyseisessä kohdassa puhutaan ykseysmallista, mutta se voitaneen nähdä rinnastuvan ekumenian päämäärään.

⁴⁶ Meyer 1999, 3.

joita ovat kirkon ykseyden ”oleelliset piirteet ja merkit, sen konstitutiiviset elementit ja sen perusedellytykset”.⁴⁷ Ykseysmallit ovat jälleen edellistä konkreettisempia muotoiluja siitä, millainen kirkkojen ykseys käytännössä olisi.⁴⁸ Ekumeeniset metodit puolestaan tarkoittavat niitä keinoja, joilla pyritään kohti ekumeenista päämäärää.⁴⁹ Ekumenian päämäärän, ykseyskäsitteiden, -mallien ja ekumeenisten metodien välistä relaatiota havainnollistetaan kuviolla yksi. Kuvion ylimpänä osiona on metodi, joka on kuvattu katkoviivalla yhtäältä siksi, että se voi käytännön työkentelyssä olla lähes limittäinen ykseysmallin kanssa,⁵⁰ ja toisaalta siksi, että se voitaisiin kategorisoida edellisistä erilliseen luokkaan.

Kuvio 1. Ekumenian tavoitteen, ykseyskäsitteiden, -mallin ja metodin välinen relaatio

Käytännössä edellä mainittua neljää ekumeenisen ykseyskeskustelun käsitettä ei välttämättä eritellä ekumeenisessa keskustelussa. Toisaalta niitä saatetaan käyttää osittain limittäisinä termeinä. Esimerkiksi Risto Saarisen mukaan ykseysmallia ja metodia voi käytännössä olla vaikea erottaa toisistaan.⁵¹ Tomi Karttunen puolestaan kirjoittaa, että ”Osittain menetelmä voi olla myös jo ikään kuin välitavoite itsessään ja perustana pitemmälle meneville johtopäätöksille tiellä kohti syvenevää yhteyttä ja ykseyttä”.⁵²

⁴⁷ World Council of Churches. Commission on Faith and Order, Faith and Order, Louvain 1971: Study Reports and Documents. Faith and Order Paper 59 (Geneva: World Council of Churches, 1971), 236 teoksessa Meyer 1991, 5. Suomennos N. Palmi.

⁴⁸ World Council of Churches. Commission on Faith and Order, Faith and Order, Louvain 1971: Study Reports and Documents. Faith and Order Paper 59 (Geneva: World Council of Churches, 1971), 236 teoksessa Meyer 1991, 5. Suomennos N. Palmi.

⁴⁹ Saarinen 1994, 113; Karttunen 2017, 12; Hietamäki 2016, 4.

⁵⁰ Saarinen 1994, 113.

⁵¹ Saarinen 1994, 113.

⁵² Karttunen 2017, 12.

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan luterilaisten kirkkojen ja roomalais-katolisen kirkon kannalta relevantimpia käsityksiä kirkon ykseydestä. Kuten tässä, niin myös seuraavassa luvussa jaottelut ja määritelmät pohjautuvat pääosin Meyerin teokseen *That All May Be One*.

2.2 Luterilais-katolisen dialogin kannalta oleelliset ykseyskäsitteet

Meyerin mukaan luterilaisten olennaisin kriteeri kirkon ykseyteen on ”yhteys evankeliumin julistamisessa”.⁵³ Tämä tarkoittaa apostolisen, ”oikean” uskon julistamista sanan ja sakramenttien kautta. Myös virkakysymys kuuluu ykseyden kriteereihin, sillä se palautuu käsitykseen oikean uskon julistamisesta sanan ja sakramenttien kautta. Ykseyteen ei sen sijaan vaadita samanlaisia kirkollisia traditioita, sillä kirkollinen yhteys voi luterilaisten kirkkoyhteisöjen mukaan perustua ainoastaan Jumalan – ei ihmisten – säädöksille.⁵⁴ Kirkkojen ykseyden kannalta erityinen kohta luterilaisille on *Augsburgin tunnustuksen* (CA) seitsemäs artikla:⁵⁵

Edelleen seurakuntamme opettavat, että yksi, pyhä kirkko on pysyvä ikuisesti. Kirkko on pyhien yhteisö, jossa evankeliumi puhtaasti julistetaan ja sakramentit oikein toimitetaan. Kirkon todelliseen ykseyteen riittää yksimielisyys evankeliumin opista ja sakramenttien toimitamisesta. Sen sijaan ei ole välttämätöntä, että perityt inhimilliset traditiot, jumalanpalvelusmenot tahi seremoniat, jotka ovat ihmisten säätämiä, ovat kaikkialla samanlaiset. Paavali näet sanoo: ”Yksi usko, yksi kaste, yksi Jumala, joka on kaikkien Isä” jne.⁵⁶

Roomalaiskatolisen kirkon käsitys kirkon ykseydestä tulee hyvin esiin Vatikaanin toisen konsiilin teksteistä *Dogmaattinen konstituutio kirkosta* ja erityisesti *Dekreetti ekumeniasta*. Ykseyteen kuuluvat erityisesti kolme elementtiä: 1) ”evankeliumin uskollinen...saarnaaminen” ja ”kommuunio yhden uskon tunnustamisessa” 2) ”sakramenttien jakaminen” uskollisesti ja ”jumalallisen liturgian yhteinen viettäminen” 3) apostolisessa suksessiossa olevien piispojen ja paavin hallinto sekä ”Jumalan perheen veljellinen/sisarellinen harmonia”.⁵⁷ Meyerin mukaan nämä kolme elementtiä

⁵³ Meyer 1999, 17.

⁵⁴ Meyer 1999, 17–20.

⁵⁵ Meyer 1999, 16.

Meyerin mukaan CA 7 ja Confessio Helvetica Posterior 17 ovat historiallisesti ”ensimmäiset opilliset julki-lausumat kirkosta ja sen ykseydestä” (Meyer 1999, 16).

⁵⁶ CA 7.

⁵⁷ Meyer 1999, 31–32. Suom. N. Palmi. Meyer siteeraa kohdissa ilmeisesti katolista asiakirjaa, mutta ei mainitse sen nimeä. Täten viittaukset ovat Meyerin teokseen.

tuovat esiin niin ikään katolisen ”kolmen näkyvän yhteyden sidoksen”,⁵⁸ joita ovat ”yhden ja saman, apostolien välittämän uskon tunnustaminen”, ”yhteisen jumalanpalveluksen, ennen kaikkea sakramenttien vietto” ja ”apostolinen suksestio, joka vihkimyksen sakramentin kautta pitää yllä Jumalan perheen veljellistä sopua”.⁵⁹

Virkakysymys on olennainen osa ykseyskysymystä roomalaiskatolisessa kirkossa. *Lumen Gentiumin* mukaan paavi ja piispat ovat ykseyden ”näkyviä alkuja ja perustuksia”, paavi koko kirkossa ja piispat omissa ”osakirkkoissaan”.⁶⁰ Piispat ovat ”uskonopin opettajia”, ”pyhän kultin pappeja” ja ”hallinnon hoitajia”⁶¹, eli he hoitavat juuri niitä tehtäviä, joita roomalaiskatolinen kirkko näkee kirkon ykseyden edellytyksiksi. Täten piispan ja paavin virka kuuluvat olennaisesti katoliseen käsitykseen kirkon ykseydestä.⁶²

Yhdeksi katolisen kirkon ykseyskäsitykseen liittyväksi erityiseksi piirteeksi voidaan mainita käsitys siitä, että ykseys on jo olemassa katolisessa kirkossa, mutta muut kristityt eivät ole täydessä yhteydessä tähän ykseyteen. Tämän ykseyden ennalleen asettaminen on katolisen kirkon tavoite.⁶³

Myös *Kirkkojen maailman neuvosto* (KMN) on osallistunut keskusteluun ykseyskäsityksistä. Se on yleiskokouksissaan hyväksynyt viisi ykseyslausumaa.⁶⁴ Näistä ensimmäinen hyväksyttiin KMN:n yleiskokouksessa New Delhissä 1961, ja se on muodostunut lausumista arvovaltaisimmaksi.⁶⁵

uskomme, että se ykseys, joka on sekä Jumalan tahto että hänen lahjansa kirkolleen, tulee näkyväksi silloin kun Pyhä Henki tuo kussakin paikassa kaikki ne (*all in each place*), jotka on kastettu Jeesukseen Kristukseen ja jotka tunnustavat hänet Herraksi ja Vapahtajaksi, yhteen

⁵⁸ Meyer 1999, 32.

⁵⁹ Katolisen kirkon katekismus I osa, n:o 815.

⁶⁰ *Lumen Gentium* 23: ”Pietarin seuraajana Rooman piispa on ykseyden pysyvä ja näkyvä alku ja perustus yhtä hyvin piispojen kuin kaikkien uskovien kesken. Samoin on jokainen piispa ykseyden näkyvä alku ja perustus omassa osakirkossaan...”.

⁶¹ *Lumen Gentium* 20: ” Uskonopin opettajina, pyhän kultin pappeina ja hallinnon hoitajina he Jumalan sijasta johtavat laumaa, jonka paimenia he ovat.”

⁶² Meyer 1999, 33–34.

⁶³ *Unitatis redintegratio* 1, 3–4; Meyer 1999, 35–36.

⁶⁴ Saارينen analysoi neljää lausumaa artikkelissa Saارينen 2006, 1. Viides lausuma julkaistiin Busanissa 2013. Tästä: Michael Kinnamon (ed.) 2016. *The Ecumenical Movement*, 2nd ed. Geneva: WCC Publications artikkelissa Ahola 2018, 471.

⁶⁵ Saارينen 2006, 2.

sitoutuvaan yhteyteen (*fellowship*). Tässä yhteydessä pitäydytään yhteen apostoliseen uskoon, julistetaan yhtä evankeliumia, murretaan samaa leipää, liitytään yhteiseen rukoukseen ja siinä toteutuva yhteiselämä ulottuu todistamaan kaikille ja palvelemaan kaikkia. Samalla kaikki nämä ovat yhdistyneet koko kristilliseen yhteyteen kaikissa paikoissa ja kaikkina aikoina siten, että virka ja jäsenyys on kaikkien hyväksymää ja että kaikki voivat yhdessä toimia ja puhua tarpeen mukaan sellaisissa tilanteissa, joihin Jumala kutsuu kansaansa.⁶⁶

Meyerin mukaan tämä lausuma sanoittaa näkyvän ykseyden kriteerit, jotka ovat 1) ”yhteisymmärrys [*agreement*] tunnustetussa uskossa ja saarnatussa evankeliumissa” 2) ”yhteinen eukaristia” 3) ”virkojen tunnustaminen” 3) ”yhteys jumalanpalveluksessa [*worship*] (rukouksessa) ja elämissä”.⁶⁷ Lisäksi Meyer liittää edellisiin kriteereihin seuraavat: ”yhteinen todistus ja palvelu kaikille ihmisille”, ”kyky puhua ja toimia yhdessä konkreettisissa velvollisuuksissa ja haasteissa” ja ”kirkollisen ykseyden paikalliset että universaalit ulottuvuudet”.⁶⁸

KMN hyväksyi toisen ykseyslausuman 1975 Nairobissa, ja se ilmentää käsitystä, jonka mukaan ekumenian haasteet ylitetään pitämällä ekumeenisia kokouksia. Näkemystä voidaan kutsua konsiliaariseksi.⁶⁹ Kolmannessa lausumassa, joka hyväksyttiin 1991 Canberrassa, näkyy puolestaan yhteys- eli *koinonia*-painotus. Tähän mennessä oli käsitetty, ”että pelkkä kokoontuminen ei riitä. Tarvitaan syvempää kirkollisen yhteyden ajatusta, jollaiseksi tarjoutui raamatullinen *koinonian* käsite.”⁷⁰ Neljäs lausuma hyväksyttiin 2006 Porto Alegressa. Se on jatkumoa aiemmille, mutta on niitä realistisempi ja kirkko-opillisesti painottuneempi.⁷¹ Viides lausuma hyväksyttiin 2013 Busanissa. Se on painotukseltaan aiempia lausumia ”meditatiivis-hengellisempi”.⁷²

⁶⁶ Saarisen suomennos New Delhin ykseyslausumasta, teoksessa Saarinen 1994, 114.

⁶⁷ Meyer 2020, 2. Suom. N. Palmi.

⁶⁸ Meyer 2020, 2. Suom. N. Palmi.

⁶⁹ Saarinen 2006, 2.

⁷⁰ Saarinen 2006, 2–3.

⁷¹ Saarinen 2006, 4; 8.

⁷² Peura 2014, 52.

2.3 Koinonia-ekklesiologia

Kirkko *koinoniana* tai yhteytenä (*communion*) on laaja-alainen, pääosin ekklesiologinen käsitys kirkon ykseydestä.⁷³ Käsitteen ydintä luonnehtiva termi viittaa Uuden testamentin ja varhaiskirkon sanastoon. Käsite on ollut jossain määrin mukana ekumeenisessa ajattelussa jo sen alusta alkaen, mutta sen määritelmä ja rooli ekumeniassa alkoi muodostumaan Kirkkojen maailmanneuvoston New Delhin kokouksessa. 1980-luvulla konsepti yleistyi erityisesti bilateraalisten kirkkokäsitystä käsittelevien dialogien kautta ja kehittyi nykyiseen sisältöönsä uusien ekklesiologisten keskustelujen myötä. Tällaisia olivat erityisesti ortodoksikirkon eukaristista ekklesiologiaa sekä roomalaiskatolisen kirkon kommuunio-ekklesiologiaa koskevat kehityskulut.⁷⁴

Konsepti on linjassa New Delhin ykseyslausuman kanssa ja rikastuttaa ykseyskäsitystä: Kirkon luonne on yhteyttä, kommuuniota seurakuntalaisten, seurakuntalaisen ja Jumalan sekä Kolmiyh-teisen Jumalan Persoonien kesken.⁷⁵ Lisäksi se on linjassa Uudessa testamentissa esiintyvien kirkko-analogioiden – Jumalan kansa, Kristuksen ruumis ja Pyhän Hengen temppeli – kanssa.⁷⁶

Kommuunio-käsitys myös integroi useita kirkkojen yhteyttä koskevia ulottuvuuksia, joita Meyer mainitsee kahdeksan: Ensinnä koinonia-käsitys sisältää ajatuksen yhteydestä/ykseydestä (*unity*). Toisena siihen kuuluu yhteyden näkyvä ulottuvuus – seurakuntalaisten keskeinen yhteys, joka on koettava ja eletävä todellisuus. Kolmantena se sisältää ajatuksen Jumalan ja ihmisten välisestä yhteydestä, joka lahjoitetaan ihmisille uskossa. Tällainen yhteys on ensisijaisesti yhteyttä uskossa, joka syntyy ja kasvaa evankeliumin sanan ja sakramenttien toimittamisen äärellä. Tämän ulottuvuuden myötä koinonia-konsepti välttää kirkkojen ykseyspyrkimysten kaventumisen ”ainoastaan” sosiologiseksi hankkeeksi. Neljäntenä konseptiin kuuluu ajatus siitä, että uskoon liittyy myös sosiaalis-eettistä toimintaa. Toisin sanoen koinonia-yhteys ikään kuin mallintaa sosiaaliseen ulottuvuuteen Jumalan ja ihmisten välistä yhteyden laatua, jossa Jumala itse on ihmisiä varten. Viidentenä koinonia-konsepti sisältää ajatuksen siitä, että yhteyteen sisältyy moninaisuutta

⁷³ Meyer 1999, 63–64.

⁷⁴ Meyer 1999, 63–65.

⁷⁵ Meyer 1999, 65–66.

⁷⁶ Meyer 1999, 66. Suom. N. Palmi.

ja erilaisuutta. Kuudentena käsitteellä voidaan tarkastaa kirkon institutionaalisia ja rakenteellisia ulottuvuuksia: palvelevatko ne yhteyteen kuuluvaa elämänmuotoa?⁷⁷ Meyer toteaaakin, että ”kirkon rakenteelliset ja institutionaaliset ulottuvuudet asettuvat oikeille paikoilleen koinonia-konseptissa”⁷⁸. Seitsemäntenä koinonia-konseptissa kirkon ykseyttä voidaan tarkastella myös pelastussuunnitelmaan kuuluvan käsityksen kautta eli sellaisen käsityksen,⁷⁹ jonka mukaan Jumala tuo yhteyteensä ihmisiä ja jossa ”Kirkko on esimakua tästä kommuuniosta Jumalan ja toinen toisensa kanssa”⁸⁰.

2.4 Luterilais-katolisen dialogin kannalta oleelliset ykseysmallit

Käsitykset ykseydestä kertovat ne perustavat asiat, joita edellytetään kirkkojen yhteyteen. Ykseysmallit ovat puolestaan näiden konkreettisempia ja rakenteellisia formuloita ja kertovat, mitä ykseys tarkoittaisi käytännössä. Ne ovat ykseyskäsityksien ”operatiivisia siirtymiä”.⁸¹ Tällöin ykseysmallien tulee myös sisältää kaikki yhteyteen vaadittavat perustavat elementit, jotka ovat

- kommuunio apostolisen uskon ja tunnustuksen ymmärtämisessä
- kommuunio sakramenteissa
- kommuunio virassa
- kommuunio jumalanpalveluselämässä
- toiminnan kommuunio todistuksessa ja ympäröivän maailman palvelussa ja niitä vaativissa rakenteellisissa edellytyksissä.⁸²

Vaikka ykseyskäsitykset määrittävät tiettyyn rajaan saakka ykseysmalleja, voi sama ykseyskäsitys toteutua useamman ykseysmallin kautta.⁸³ Ykseysmalleja onkin useita erilaisia, joista seuraavaksi esitellään tunnetuimmat ja differentioitujen konsensuksen kannalta keskeisimmät.

Orgaaninen ykseys tarkoittaa mallia, jossa kirkot fuusioituvat yhdistyneiksi/yhdistyviksi kirkoiksi. Kirkoilla on tällöin uusi yhteinen identiteetti, eivätkä aiemmat tunnustuskohtaiset identiteetit ole

⁷⁷ Meyer 1999, 67–69.

⁷⁸ Meyer 1999, 69. Suom. N. Palmi.

⁷⁹ Meyer 1999, 69.

⁸⁰ Canberra, 172, teoksessa Meyer 1999, 69. Suom. N. Palmi.

⁸¹ Meyer 1999, 73.

⁸² Meyer 1999, 73–74.

⁸³ Meyer 1999, 75.

enää voimassa.⁸⁴ Malli muotoiltiin 1930-luvulla *Faith and Order* -liikkeen piirissä, ja siitä tuli Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) virallinen ykseysnäky.⁸⁵ Tyypillisimmin yhdistyneitä kirkkoja on syntynyt protestanttisten kirkkokuntien piirissä. Yksi konkreettinen esimerkki orgaanisen ykseyden periaatteella muodostetusta kirkosta on Etelä-Intian kirkko.⁸⁶

Konsiliaarinen yhteys on orgaanisen ykseyden operatiivinen visio.⁸⁷ Tässä mallissa kirkot ovat konsiliaarisesti yhteydessä toisiinsa sekä paikallisesti että maailmanlaajuisesti.⁸⁸ Mallin mukaan kristittyjen moninaisuus ilmenee evankeliumin inkulturaationa, eikä esimerkiksi oppikysymyksissä.⁸⁹ Mallia ovat kehittäneet Kirkkojen maailmanneuvosto 1960-luvulta lähtien,⁹⁰ ja sillä on yhteys KMN Nairobissa 1975 annettuun ykseyslausumaan.⁹¹ Mallilla on vakiintunut asema KMN:ssa.⁹²

Kirkkojen yhteys -malli (*Church fellowship*) voidaan liittää eräiden luterilaisten kirkkoyhteisöjen sekä reformoitujen ja unioitujen kirkkojen välillä solmittuun Leuenbergin konkordiaan, ja siksi ykseysmalli esitellään tässä tutkielmassa sen kautta.⁹³ Mallin ytimessä on opillisia asioita koskeva sopimus eli konkordia,⁹⁴ jossa ollaan yksimielisiä ”perustavista asioista”, nimittäin ”käsityksestä evankeliumista ja sen oikeasta välittämisestä Sanan julistamisessa ja sakramenteissa”.⁹⁵ Tähän yksimielisyyteen kirkkojen välisiä oppituomioita ei voida enää soveltaa.⁹⁶ Lisäksi yhteys sallii kirkkojen erilaisuuden:⁹⁷ ”Konkordian mukaisesti tunnustukset säilyttävät asianosaisissa kirkoissa velvoittavan pätevyytensä”.⁹⁸ Leuenbergin konkordiassa ja ykseys sovitetussa erilaisuudessa -

⁸⁴ Karttunen 2017, 12–13.

⁸⁵ Saarinen 1994, 113.

⁸⁶ Karttunen 2017, 12–13.

⁸⁷ Best 1991, 1042; Saarinen 1994, 115.

⁸⁸ Karttunen 2017, 13.

⁸⁹ Best 1991, 1042.

⁹⁰ Karttunen 2017, 13.

⁹¹ Saarinen 2006, 2.

⁹² Saarinen 1994, 115.

⁹³ Ks. Meyer 1999, 109; Facing Unity, osa I, § 27.

⁹⁴ Facing Unity, osa I, § 23; 26.

⁹⁵ Meyer 1999, 111. Suom. N. Palmi.

⁹⁶ Meyer 1999, 111.

⁹⁷ Meyer 1999, 111.

⁹⁸ Leuenbergin konkordia § 37 b.

mallissa on yhtäläisyyksiä,⁹⁹ ja esimerkiksi Andre Birmelé näyttää yhdistävän nämä kaksi toisiinsa.¹⁰⁰

Ykseys sovitetussa erilaisuudessa -mallin lähtökohtana on ajatus siitä, että ykseyteen mahtuu monimuotoisuutta ja eri tunnustuskuntien omia painotuksia.¹⁰¹ *Dictionary of the Ecumenical Movement* -teoksessa kerrotaan mallista selkeästi:

kirkkojen ykseyden ei täten välttämättä pitäisi edellyttää luopumista tunnustuskohtaisista vakaumuksista ja identiteeteistä, mitä usein kannatetaan ja annetaan ymmärtää orgaanisen ykseyden käsitteen yhteydessä. Pikemminkin tunnustuskunta-kohtaiset traditiot ja vakaumukset voivat pysyä tunnistettavina yhden kirkon sisällä, mikäli ne ovat jättäneet kyydistä tunnustuskunta-kohtaisen eksklusiivisuuden ja jakavan terävyyden ja ovat muuttuneet "sovitetuksi" moninaisuudeksi dialogin, elävän kohtaamisen ja keskinäisen oikaisujen prosessissa.¹⁰²

Ykseys sovitetussa erilaisuudessa pyrkii siis opilliseen vuoropuheluun ja sitä kautta kartoittamaan, ovatko tunnustuskunta-kohtaiset perinteisesti erilaisiksi mielletyt käsitykset toisiaan erottavia vai ei.¹⁰³ Opilliset erot pyritään sovittamaan.¹⁰⁴ Tästä huolimatta sovitettuun erilaisuuteen mahtuu tunnustuskohtaisia korostuksia.¹⁰⁵

Sisarkirkko, kommuunioiden kommuunio ja *typos*-malli ovat lähtökohtaisesti katolisen kirkon piirissä syntyneitä ykseysmalleja.¹⁰⁶ Vatikaanin toisen konsiilin jälkeen katolinen kirkko näyttäisi viittaavan termillä sisarkirkko sellaisiin kirkkoihin, joiden kanssa yhteys on jälleen löydetty. Katolinen kirkko on käyttänyt termiä sekä ortodoksisen kirkon että anglikaanikirkon yhteydessä.¹⁰⁷ Kommuunioiden kommuuniossa on puolestaan ajatuksena se, että eri tunnustuskunnat muo-

⁹⁹ Karttunen 2017, 14.

¹⁰⁰ Birmelé 2008, 5.

¹⁰¹ Karttunen 2017, 14.

¹⁰² Meyer 1991, 845. Suom. N. Palmi

¹⁰³ Karttunen 2017, 14.

¹⁰⁴ Grönvik 1993, 149–150.

¹⁰⁵ Meyer 2020, 12–13. Tässä Meyer viittaa erityisesti teokseen Gassmann & Meyer 1983, s. 31, kohdat 27–32.

¹⁰⁶ Meyer 1999, 64–65; 114–116.

¹⁰⁷ Meyer 1999, 115.

dostaisivat omia typoksia (*typoi*), joissa näkyisi tunnustuskohtaisia piirteitä esimerkiksi liturgiassa elämässä. Nämä yksiköt, tykokset, kuitenkin jakaisivat yhteisen opin, sakramentit ja virat ja ne olisivat osa samaa viitekehystä, jossa paavi toimisi erityisessä ykseyden virassa.¹⁰⁸

Ykseysmalleihin liitetään usein myös kommuunio tai koinonia -malli¹⁰⁹. Tässä tutkielmassa kirkkoa koinoniana on käsitelty ykseyskäsitteiden yhteydessä, ja täten se on luokiteltu pääasiassa käsitteeksi ykseydestä. Kirjallisuuden perusteella näyttää kuitenkin siltä, että konsepti voidaan luokitella myös ykseysmalliksi. Tämä onkin yksi osoitus siitä, että ekumeenisessa ykseyskeskustelussa esiintyvät termit eivät välttämättä ole tarkkarajaisia, mikä näkyy myös ekumeenisia metodeja koskevassa keskustelussa.

2.5 Luterilais-katolisen dialogin kannalta oleelliset ekumeeniset metodit

Ekumeeniset metodit ovat niitä keinoja, joilla pyritään kohti ekumeenista tavoitetta.¹¹⁰ Englanninkielessä ekumeenisista metodeista voidaan käyttää myös kuvaavaa ilmaisuja *ways to unity*, teitä ykseyteen.¹¹¹ Näitä teitä tai metodeja voi olla vaikea erottaa ykseysmalleista,¹¹² ja ne vaikuttavatkin olevan limittäisiä ykseysmallien kanssa. Myös Karttunen mainitsee, että

ekumeenisen toiminnan menetelmät eivät toimi tyhjiössä, vaan ne kytkeytyvät ekumeenisen liikkeen piirissä syntyneisiin ykseysmalleihin...Osittain menetelmä voi olla myös jo ikään kuin välitavoite itsessään ja perustana pitemmälle meneville johtopäätöksille tiellä kohti syvenevää yhteyttä ja ykseyttä.¹¹³

¹⁰⁸ Best 2002, 1174.

¹⁰⁹ Ks. esim. Saarinen 1994, 118; Karttunen 2017, 17.

¹¹⁰ Hietämäki 2016, 293; Best 1991, 1047.

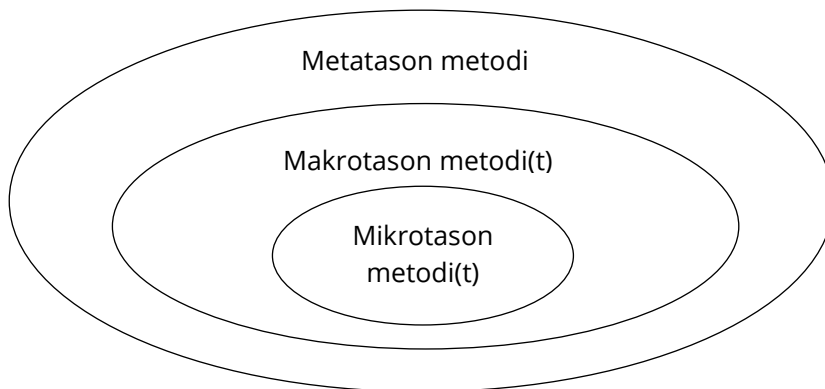
Ekumeenisia metodeja käsittelevässä kirjallisuudessa keskustellaan siis usein ykseysmalleista tai "metatason" metodeista, kuten hengellisestä ekumeniasta tai opillisesta ekumeniasta, spesifien ja käytännöllisten metodien sijaan. Esimerkiksi Paul Avisin toimittamassa teoksessa *Paths to Unity: Explorations in Ecumenical Method* näytetään käsittelevän lopulta hyvin vähän käytännöllisiä metodeja.

¹¹¹ Saarinen 1994, 113.

¹¹² Saarinen 1994, 113.

¹¹³ Karttunen 2017, 12.

Vaikka ekumeeniset metodit ovat kiinteässä yhteydessä ykseysmalleihin, voidaan joitakin metodeja yksilöidä näistä erillisiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi reseptiivinen ekumenia¹¹⁴ ja oppikeskusteluissa hyödynnetty hermeneutiikka.¹¹⁵ Metodit eivät myöskään sulje pois toisiaan, ja esimerkiksi opillisessa bilateraalissa dialogissa voidaan hyödyntää reseptiivistä ekumeniaa.¹¹⁶ Lisäksi kirjallisuuden perusteella näyttää siltä, että ekumeeniset metodit voidaan jaotella ainakin kolmeen kategoriaan:¹¹⁷ meta-, makro- ja mikrotasoon. Tätä on havainnollistettu kuviolla kaksi. Metatason metodina voitaneen käsittää itse ekumenia, jossa etsitään tietä yhteyteen tai ykseyteen.¹¹⁸ Makrotason metodeina voitaneen pitää muun muassa oppikeskusteluja ja yleensäkin sellaisia metodeja, joissa tarvitaan vielä metatasoa spesifimpää työskentelyä. Mikrotason metodeina voitaneen pitää esimerkiksi opillisessa dialogissa tarvittavia eksakteja menettelytapoja, kuten hermeneutiikkaa.

Kuvio 2. Ekumeeniset metodit: meta-, makro- ja mikrotaso

¹¹⁴ Ks. esim. Murray, Paul, D. (2017). In Search of a Way. Teoksessa *The Oxford Handbook of Ecumenical Studies*. Geoffrey Wainwright & Paul Mc Partlan (eds.). Oxford Handbook Online: Oxford University Press.

¹¹⁵ Ks. esim. Ruokanen, Miikka (1982). *Hermeneutics as an ecumenical method in the theology of Gerhard Ebeling*. Publications of Lutheran-Agricola Society B 13. Helsinki: Luther-Agricola Society.

¹¹⁶ Best 1991, 1048.

Näin on Karttusen mukaan tehty Kasvavaa yhteyttä -dialogissa (Karttunen 2019, 31).

¹¹⁷ Esim. Karttunen 2017, Murray 2018, Hietämäki 2016. Näissä ei kuitenkaan käytetä termejä meta-, mikro ja makrotaso, ja suuri osa näyttää jaottelevan metodin kahteen tasoon. Karttunen esimerkiksi erittelee "strategis-visionääriset ykseysmallit" ja "operatiivisen metodologian" (Karttunen 2017, 12).

¹¹⁸ Murray 2018, 2.

Huomioitavaa on, että ekumeeniset metodit eivät "toimi tyhjiössä, vaan ne kytkeytyvät ekumeenisen liikkeen piirissä syntyneisiin ykseysmalleihin".¹¹⁹ Metodeja voi syntyä ja kehittyä ekumeenisissa prosesseissa. Kehittymisen puolesta puhunee myös se, että esimerkiksi opillisissa dialogiprosesseissa voidaan käyttää useita eri metodeja,¹²⁰ jolloin niiden voidaan olettaa muun muassa limittyvän keskenään tai fuusioituvan ja ottavan mukaansa yhä uusia hyväksi todettuja aineksia.

¹¹⁹ Karttunen 2017, 12.

¹²⁰ Karttunen 2019, 31.

3 Differentioitu konsensus

Tässä luvussa tehdään katsaus differentioidun konsensuksen taustaan ja muodostumiseen, tarkastellaan kolmen esimerkin kautta, miten YJV:ssä olevaa differentioitua konsensusta on analysoitu ja tuodaan esiin käsitteen differentiated consensus partisiippiosan aikamuotoon liittyvää keskustelua. Luvun johtopäätöksissä muodostetaan näkökulmia siihen, miten differentioitu konsensus on käsitetty YJV:ssä: ykseyskäsityksenä, -mallina, ekumeenisena metodina vaiko näinä kaikkina? Tämä ja edellinen luku muodostavat teoreettisen viitekehyksen, jonka puitteissa ja avulla selvitetään KY:n johdannossa ja kirkkokäsitystä koskevassa käsittelyssä esiintyvä ymmärrys differentioidusta konsensuksesta. Tämä tehdään tutkielman analyysiosiossa eli luvuissa neljästä kuuteen.

3.1 Differentioidun konsensuksen tausta Harding Meyerin mukaan – ykseys sovitetussa erilaisuudessa

Strasbourgin ekumeenisen instituutin laatimassa julkaisussa *Lutheran Identity* kerrotaan luterilaisten kirkkojen osalta muun muassa seuraavaa: "Kirkon ykseys on ykseyttä sovitetussa erilaisuudessa".¹²¹ "Differentioiva konsensus vastaa [*corresponds*] ykseyttä sovitetussa erilaisuudessa."¹²² "Ykseys sovitetussa erilaisuudessa' vaatii [*requires*] differentioivaa konsensusta."¹²³

Nämä virkkeet herättävät kysymyksiä siitä, mikä on sovitetun erilaisuuden ja differentioidun konsensuksen välinen ero, onko niillä eroa ja jos on, miten ne jäsentyvät suhteessa toisiinsa. Ykseys sovitetussa erilaisuudessa -mallia on käsitelty lyhyesti jo edellä ykseysmallien yhteydessä. Tässä luvussa tehdään edellistä tarkempi katsaus malliin, ja liitetään se differentioidun konsensuksen yhteyteen.

¹²¹ Lutheran Identity, 88 § 4: "The unity of the church is unity in reconciled diversity".

¹²² Lutheran Identity, 92 § 5: "Differentiating consensus corresponds to unity in reconciled diversity".

¹²³ Lutheran Identity, 93: "'Unity in reconciled diversity' requires a differentiating consensus".

Ykseys sovitetussa erilaisuudessa, jota kutsutaan myös sovitetuksi erilaisuudeksi, syntyi ekumeenisia ykseysmalleja koskevassa keskustelussa, jossa vallitsevana mallina oli toiminut käsitys tunnustukselliset erot häivyttävästä orgaanisesta ykseydestä.¹²⁴ Orgaaniseen ykseyteen liittyvään konsiliaarisen yhteyden mallin kehittämisen jälkeen KMN:n kehotti *The World Families*:iin¹²⁵ kuuluvia yhteisöjä yhteistyöhön KMN:n kanssa *Salamanca*-konsultaatioon perustuvassa raportissa *What kind of unity?*¹²⁶ *World Confessional Families*, tuonnempana *Christian World Communion*s,¹²⁷ kuitenkin ”koki, ettei se pystynyt kannattamaan F&O ’konsiliaarinen yhteys’ -konseptia, ja kehitti sen sijaan ykseys sovitetussa erilaisuudessa -konseptin”.¹²⁸

Ykseys sovitetussa erilaisuudessa -mallin ydin on siinä, että tullakseen ykseyteen, kirkkojen ja tunnustuskuntien ei tarvitse luopua omasta identiteetistä tai tärkeistä painotuksistaan, vaan päinvastoin pitää ne, kunhan ne eivät ole ristiriidassa ykseyden kanssa.¹²⁹ Tällöin erot nähdään ”sovitettuina”. Meyerin mukaan tällaisia sovitettuja eroja oli saavutettu kahdenvälisissä dialogeissa: tunnustuksellisia eroja oli säilynyt, mutta niiden kirkkoja jakava vaikutus oli dialogin tuloksena poistunut. Tällaisia tuloksia on kutsuttu muun muassa ”lähentymiseksi”, ”sisällölliseksi lähentymiseksi” ja ”perustavaksi konsensukseksi”.¹³⁰

¹²⁴ Meyer 2020, 3–4.

¹²⁵ Näyttää siltä, että *The World Families* tarkoittaa samaa kuin *World Confessional Families*, ja täten myös *Christian World Communion*s: Gassmann ja Meyer käyttävät nimiä synonyymeinä, mikä selviää vertaillen tekstejä Gassman & Meyer 1983, s. 8 / § 22 ja *What kind of unity?* 1974, s. 130. *Christian World Communion*s korvasi nimen *World Confessional Families* 1979. (Van Der Bent 1991, 156.)

¹²⁶ Meyer 1991, 345; *What kind of unity?* 1974, s. 5, 130; Gassman & Meyer 1983, s. 8 / § 22.

¹²⁷ Kuten tämän tutkielman viitteessä 125 kerrotaan, *World Confessional Families* korvattiin nimellä *Christian World Communion*s vuonna 1979. (Van Der Bent 1991, 156.)

¹²⁸ Meyer 1991, 845: ”felt unable to simply to endorse this the F&O ’conciliar fellowship’ concept and, instead, developed the concept of ’unity in reconciled diversity’”.

André Birmelé kirjoittaa Harding Meyerin muistokirjoituksessa Ekumeenisen tutkimusinstituutin internet-sivuilla, että sekä ykseys sovitetussa erilaisuudessa että differentioitu konsensus ovat Meyerin kehittämiä. (Birmelé, Harding Meyer (1928-2018), Institute for Ecumenical Research.)

¹²⁹ Meyer 1991, 845.

¹³⁰ Meyer 2020, 11–12.

Meyerin mukaan ”Sovitettu erilaisuus, sen kehittyneessä merkityksessä, sisältää kaikki oleelliset elementit, joita edellytetään ykseyteen: jaetun uskon; kasteen keskinäisen tunnustamisen, eukaristian ja viran; ja yhdessä sovitut tavat päättää ja toimia yhdessä”.¹³¹ Meyer näkee mallin olevan sopusoinnussa KMN:n New Delhin ykseyslausuman kanssa,¹³² LML on puolestaan omaksunut sen ykseysmallikseen 1977,¹³³ ja katolinen kirkkokin on hyväksynyt mallin idean YJV:n allekirjoittamisen yhteydessä.¹³⁴

3.2 Differentioidun konsensuksen muodostuminen Harding Meyerin mukaan

Seuraavaksi tarkastellaan Harding Meyerin käsitystä differentioidusta konsensuksesta ja sen muotoutumisesta. Hänen mukaansa differentioitu konsensus on muodostunut dialogiprosesseissa.¹³⁵ Havainnollistaakseen differentioidun konsensuksen ydinperiaatetta Meyer käyttää yhtenä esimerkkinään viran sakramenttiin liittyvää kysymystä. Hän kysyy: ”Jos yksi kirkko dogmaattisesti, so., velvoittavalla tavalla vahvistaa, että ordinaatio on sakramentti ja toinen sanoo, että se ei ole...mitkä ovat mahdollisuudet konsensukselle tässä tilanteessa?” Meyer jatkaa, että monoliittisen konsensuksen yhteydessä vaihtoehtoja on kaksi: joko toinen osapuoli luopuu omasta opeutuksestaan tai molemmat osapuolet päätyvät kompromissiin. Luterilais-katolisissa dialogeissa on kuitenkin toimittu niin, että molemmille osapuolille tärkeät ydinkysymykset ja huolet on huomioitu sekä pyritty erottelemaan ne oppilauseلمien kirjallisesta muotoilusta.¹³⁶ Meyer selventää tätä seuraavasti:

He yrittivät löytää ja identifioida näiden kahden, konseptuaalisella tasolla vastakkaisten väitteiden, taustalla olevat perustavat intentiot tai perustavat huolenaiheet.

Hermeneuttisesta näkökulmasta katsottuna voitaisiin sanoa, että käsitellessään vastakkaisia väitteitä dialogit pyrkivät differentioimaan...”res”-tason ja ”verba”-tason välillä, differentioiminen [sic!], joka perustuu siihen yhteiseen kristilliseen näkemykseen, että teologiset

¹³¹ Meyer 1991, 845. Suom. N. Palmi.

¹³² Meyer 2020, 14.

¹³³ Meyer 2020, 13; The Lutheran World Federation’s Commitments on the Ecumenical Way to Ecclesial Communion 2018, 17.

¹³⁴ Meyer 2020, 15–16; Ks. JDDJ:n ”Official common statement by Lutheran World Federation and the Catholic Church”, kohta 3: https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2020/documents/original_jddj_english.pdf.

¹³⁵ Suomennos 2019, 2 teoksesta Meyer 2009.

¹³⁶ Meyer 1996, 220–222. Suomennos 2019, 6 teoksesta Meyer 2009.

muotoilut ("verba") eivät koskaan pysty täydellisesti käsittämään ja esittämään uskonto-
tuutta ("res") vaan ainoastaan likiarvoisesti.

Se, mitä dialogeissa täten tehtiin, oli traditionaalisten teologisten väitteiden huolellinen
uudelleenlukeminen ja tulkitseminen huomioiden dialogiosapuolen kriittiset kysymykset
sekä modernien raamattu- ja historian tutkimuksen oivalluksien hyödyntämisen. Kyse oli ai-
dosta kamppailusta totuuteen, mikä otti vakavasti traditionaaliset teologiset muotoilut kui-
tenkaan samaistamatta niitä itse totuuden kanssa."¹³⁷

Viran sakramentaalisuutta koskevassa esimerkkitapauksessa¹³⁸ katolisen osapuolen huoleksi
(res) Meyer sanoittaa sen, että "ordinaatiossa ei ole kysymys vain henkilön nimittämisestä mää-
rättyjen tehtävien hoitamiseen kirkossa vaan se on liturginen toimitus, jossa 'kätten päällepa-
nemisen ja rukouksen (*epiklesis*) kautta Pyhän hengen lahja tarjotaan ja välitetään viran toimitta-
mista varten"^{139, 140} Luterilaisen osapuolen huolenaihe tai intentio (res) asiassa on Meyerin mu-
kaan puolestaan se, että "ordinaatio ei välitä vanhurskauttavaa armoa (kuten kaste ja eukaristia
välittävät) eikä se nosta pastoria tai pappia lähes ontologisella tavalla maallikoiden yläpuo-
lelle".¹⁴¹ Meyer jatkaa kertoen, että molemminpuolinen ymmärrys syntyi näiden perustavien

¹³⁷ Meyer 1996, 222: "They tried to discover and to identify the underlying fundamental intentions or fun-
damental concerns of the two, on the level of conceptually conflicting affirmations.

Seen under hermeneutical aspects one could say that the dialogues, in dealing with conflicting affirma-
tions, made the attempt to differentiate between what one call the level of 'res' and the level of 'verba', a
differentiation which is based on the common Christian conviction that theological formulations (the
'verba') can never perfectly grasp and render the truth of the faith (the 'res') but only by approximation.

What, thus, took place in the dialogues was a careful re-reading or re-interpretation of the traditional
theological affirmations, taking into account the critical questions of the respective partner and making
use of the insights of modern biblical and historical research. It was a genuine struggle for the truth which
did take seriously the theological formulations but without equating them with the truth itself." Suom. N.
Palmi.

¹³⁸ Tässä Meyer näyttää viittaavaan nimenomaan *The Ministry in the Church* -raporttiin.

¹³⁹ *The Ministry in the Church* 1981, § 32: "through the laying on of hands and through prayer (*epiklesis*), the
gift of the Holy Spirit is offered and conveyed for the exercise of ministry". Suom. N. Palmi.

¹⁴⁰ Meyer 1996, 222: "ordination is not a matter of merely appointing a person to fulfil certain functions in
the church but it is a liturgical act in which"

¹⁴¹ Meyer 1996, 223: "ordination does not convey justifying grace (as baptism and eucharist do) and it does
not elevate the pastor or priest in an almost ontological manner over the laity". Suom. N. Palmi.

huolenaiheiden (res) kohdalla. Ero kuitenkin jäi oppilauseلمien tasolle (verba). Tällaista konsensusta kutsuttiin dialogissa ”substantiaalisiksi lähentymiseksi”¹⁴² tai ”perustavanlaatuisiksi yhteiseksi ymmärrykseksi”¹⁴³.¹⁴⁴ Meyerin mukaan tällainen logiikka on nähtävissä myös YJV:ssä,¹⁴⁵ josta ei tosin tuolloin, 1995, ollut vielä julkaistu lopullista versiota.

Tällaista konsensusta Meyer kutsuu

”konsensukseksi, joka itsessään on differentioitu” sisältäen kaksi yhteisymmärryksen vahvistusta:

– yhteisymmärryksen siitä, mikä kyseisessä aiheessa on perustavaa;

ja

– yhteisymmärryksen, jonka mukaan jäljelle jäävät erot kyseisessä aiheessa ovat sallittuja, legitiimejä ja tarkoituksenmukaisia, ja että ne eivät aseta kyseenalaiseksi yhteisymmärrystä perustavista asioista.¹⁴⁶

Itse dialogeissa tällaiseen konsensukseen on viitattu lisäämällä konsensus-sanan eteen jokin attribuutti, kuten ”kauaskantoinen”, ”perustava” tai ”sisällöllinen”.¹⁴⁷ Meyerin päättelee tämän merkinneen sitä, että konsensus-sana ei ole ollut täsmällinen termi kuvaamaan dialogin tuloksia.¹⁴⁸

Edellä kuvattua Meyerin käsitystä differentioidusta konsensuksesta voidaan havainnollistaa kuvilla kolme. Siinä differentioitu konsensus sisältää pohjimmaisena yhteisymmärryksen käsiteltävän aiheen uskontotuuksista (res) ja tämän jälkeen yhteisymmärryksen käsiteltävän aiheen legitiimeistä eroista oppilauseلمien tasolla (verba).¹⁴⁹

¹⁴² The Ministry in the Church 1981, § 32: ”substantial convergence”. Itse asiassa tarkemmin ottaen The Ministry -dialogissa (1981, § 32) sanotaan, että ”On the basis of such an understanding of and practice of ordination the possibility of substantial convergence between the two churches is open”.

¹⁴³ The Ministry in the Church 1981, § 34: ”fundamental mutual understanding”.

¹⁴⁴ Meyer 1996, 223. Suomennos 2019, 7–8 teoksesta Meyer 2009.

¹⁴⁵ Meyer 1996, 223. Suomennos 2019, 8 teoksesta Meyer 2009.

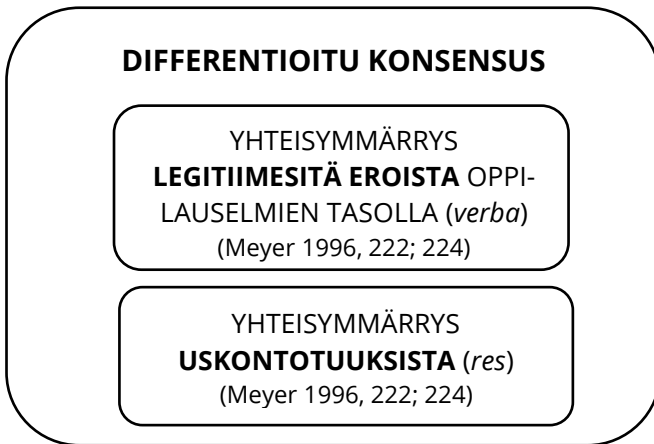
¹⁴⁶ Meyer 1996, 224: *”consensus differentiated in itself embracing two affirmations of agreement: – an agreement on that, which regard to a given issue, is regarded as essential; and*

– and agreement that the continuing differences, with regard to the given issue, are permissible, legitimate and even meaningful and do not question the agreement on the essential.”

¹⁴⁷ Meyer 1996, 220–224.

¹⁴⁸ Meyer 1996, 221. Suomennos 2019, 5–6 teoksesta Meyer 2009.

¹⁴⁹ Meyer 1996, 222; 224. Suom. N. Palmi.

Kuvio 3. Meyerin käsitys differentioidusta konsensuksesta artikkelissa *Ecumenical Consensus*

3.3 Differentioitu konsensus *Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista*

Tässä alaluvussa tarkastellaan differentioitua konsensusta YJV:ssä. Tämä tehdään referoimalla kolmea eri analyysia. Kahdesta niistä muodostetaan metodia/konsensusta kuvaava kuvio. Analyysien referointeja ja kuvioita käytetään tutkielmassa tuonnempana, kun KY:n differentioitua konsensusta peilataan YJV:n differentioituun konsensukseen.

Referoitavat analyysit ovat Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin *Joint Declaration on the Doctrine of Justification: A Commentary by the Institute for Ecumenical Research*, André Birmelén *Does the Joint Declaration on the Doctrine of Justification (JD) Have Any Relevance to the Discussion of the Papal Ministry?* ja Minna Hietamäen *Agreeable Agreement: An Examination into the Ecumenical Quest for Solid Consensus in Bilateral Doctrinal Dialogues among Anglicans, Lutherans and Roman Catholics*. Tekstien analyysit on valittu referoitavaksi sen perusteella, että ne ovat englanninkielisiä sekä informatiivisia YJV:n konsensuksen ja/tai metodin osalta.

3.3.1 Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin huomioita YJV:n metodista

Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin mukaan YJV:ssä on koottu luterilais-katolisen dialogin tuloksia yhteen, ja sen tavoitteena oli tulla viralliseksi konsensusjulistukseksi – joksi se sittemmin tulikin.¹⁵⁰ YJV:n strategiana oli kommentaarin mukaan ”muotoilla yhteinen julistus, joka ei sisällä kummankaan osapuolen hylkäämiä näkökulmia, mutta myös sisältää keskeisen sisällön vanhurskauttamisen raamatullisesta sanomasta”.¹⁵¹

Julistuksen pohjana on Raamatun sanoma vanhurskauttamisesta, joka kerrotaan YJV:n luvussa yksi. Se on luonteeltaan narratiivinen, eli vanhurskauttamisen tarinaan keskittyvä.¹⁵² Raamatun sanoman perustalta muotoillaan ”yhteinen käsitys vanhurskauttamisopin perustotuuksista”,¹⁵³ joka kerrotaan YJV:n luvussa kolme, erityisesti artikloissa 15 ja 16.¹⁵⁴ Edellä mainittujen ”perustotuuksien” kerrotaan olevan ”uskonväittämiä, jotka katoliset ja luterilaiset voivat yhdessä vahvistaa”.¹⁵⁵ YJV:n luvussa kolme kerrotaan lisäksi vanhurskauttamisopin merkitystä koskeva konsensus.¹⁵⁶

Vanhurskauttamisoppia koskevat oppituomion alaiset kysymykset käsitellään YJV:n luvussa neljä. Seitsemän kiistanalaista kohtaa käydään läpi niin, että jokaisesta on muotoiltu sekä yhteinen käsitys että siihen viitaten kummankin osapuolen tärkeä painotus. Tämä painotus ilmaistaan niin,

¹⁵⁰ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 5.

¹⁵¹ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 18: “formulate a common declaration that will not contain opinions rejected by either side, but will also contain the central content of the biblical message of justification?” Suom. N. Palmi.

¹⁵² A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 26.

¹⁵³ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 10: “a common understanding of the basic truths of the doctrine of justification”. Suom. N. Palmi.

¹⁵⁴ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 10; 29.

¹⁵⁵ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 18: “statements of faith which Catholics and Lutherans can together affirm”. Suom. N. Palmi.

¹⁵⁶ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 10–11.

että se ei "ei kiellä sitä, minkä toinen osapuoli näkee olennaisena".¹⁵⁷ Kommentaari jatkaa ker-
toen, että "eroja ei täten kielletä, vaan ne eksplisiittisesti nimetään. Määrittävä kysymys on se,
ovatko eri näkökulmat toisensa poissulkevat tavalla, joka eliminoi muotoillun yksimielisyyden vai
voivatko ne olla yhteisymmärryksen viitekehyksessä".¹⁵⁸

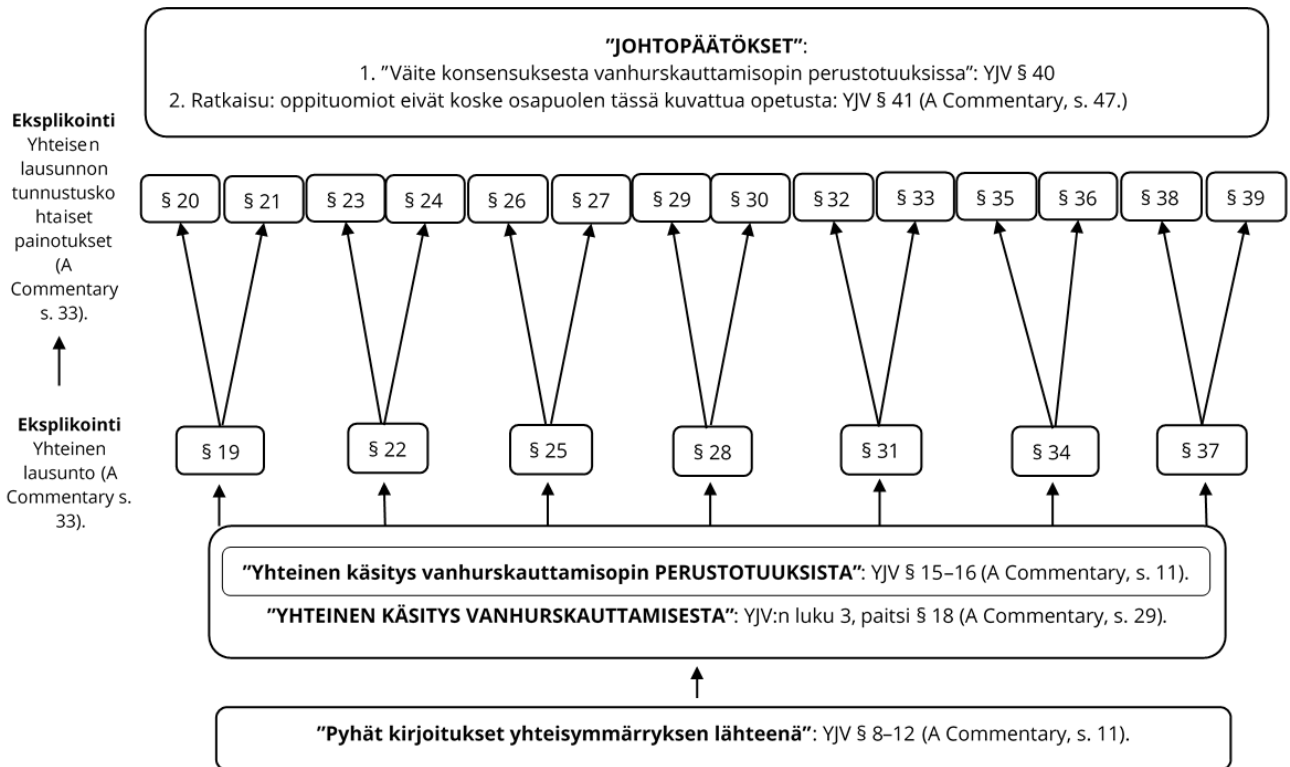
YJV:n viimeinen luku, viisi, käsittelee saavutetun konsensuksen merkitystä ja ulottuvuutta. Kom-
mentaarin mukaan siinä ilmaistaan, että edellä on saavutettu "konsensus vanhurskauttamisopin
perustotuuksista",¹⁵⁹ ja että luterilaisten ja katolisten vanhurskauttamisoppia koskevat tuomiot
eivät kohdistu YJV:ssä ilmaisuun opetukseen. Kommentaari katsoo näiden kahden lopputuleman
sekä olevan yhteydessä toisiinsa että edellyttävän toisiaan.¹⁶⁰ Kommentaarin käsitys YJV:n kon-
sensuksesta voidaan tiivistää kuvion neljä mukaisesti.

¹⁵⁷ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 33: "ei kiellä sitä, minkä toinen osapuoli
näkee olennaisena". Suom. N. Palmi.

¹⁵⁸ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 33: "differences are thus not denied but
explicitly named. The decisive question is whether the different perspectives are mutually exclusive in a
way that eliminates the formulated agreement or they can exist within the agreement's framework".
Suom. N. Palmi.

¹⁵⁹ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 47: "a consensus in the basic truths of
the doctrine of justification". Suom. N. Palmi.

¹⁶⁰ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 47-48.

Kuvio 4. Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin käsitys YJV:n rakenteesta

3.3.2 Birmelén analyysia differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä

André Birmelé käsittelee differentioitua konsensusta YJV:ssä artikkelissaan "Does the Joint Declaration on the Doctrine of Justification (JD) Have Any Relevance to the Discussion of the Papal Ministry?". Siinä konsensus näyttää saavan sekä metodin että konsensuksen roolin.¹⁶¹

¹⁶¹ Birmelé 2004, 1, 3-4.

Birmelén mukaan YJV:n differentioidun konsensuksen taustalla on neljä näkökulmaa: 1) Konsensus ei tarkoita samanmuotoisuutta. 2) ”YJV käsittää konsensuksen kahden lausuman väliseksi re-laatioksi. Nämä lausumat eivät ole kirkkoja jakavia, koska ne ovat yhden perustotuuden kaksi erilaista selitystä.”¹⁶² Differentioituun konsensukseen sisältyvää erilaisuutta ei myöskään nähdä lähtökohtaisesti konsensuksen vaillinaisuutena. 3) Differentioitu konsensus edellyttää erittelyä perustotuksien ja niiden ilmenemismuotojen välillä.¹⁶³ 4) Edellä mainitut erilaiset ilmenemismuodot eivät tarkoita ainoastaan kielellistä ilmaisua, vaan eroja ”kielessä, teologisissa muotoiluissa ja korostuksissa”¹⁶⁴, kuten YJV:ssä asia ilmaistaan. Birmelén mukaan YJV:n konsensus ”kestää teologisia eroja”.¹⁶⁵

Näiden neljän premissin lisäksi Birmelé näkee YJV:n differentioidussa konsensuksessa kolme erottelun tasoa. Näistä ensimmäinen on yhteinen perusväittäjä/lausuma, jolla hän tarkoittaa YJV:n artikloja 14–18. Perusväittäjä/-lausumassa kerrotaan yhteinen käsitys vanhurskauttamisopista. Birmelén mukaan tämä ei kuitenkaan välttämättä riitä oikeuttamaan tunnustuskoh-
taisia jäljelle jääviä eroja partikulaarilla tasolla, vaan esittää, että yhteisymmärrys tarvitsee siihen vielä erottelun seuraavan tason.¹⁶⁶

¹⁶² Birmelé 2004, 1. Suom. N. Palmi.

¹⁶³ Birmelé 2004, 2–3.

¹⁶⁴ YJV § 40.

¹⁶⁵ Birmelé 2004, 2. Suom. N. Palmi.

¹⁶⁶ Birmelé 2004, 2. Suom. N. Palmi.

Toisella erottelun tasolla Birmelé tarkoittaa konsensusta, joka ilmenee artikloissa 18–39. Tällä tasolla peruskonsensusta sovelletaan seitsemään traditionaalisesti ristiriitaiseen näkemykseen, joista jokaisen kohdalla on muotoiltu yhteinen näkemys. Peruskonsensus täydentyy siis partikulaareilla konsensuslausumilla, jotka koskevat traditionaalisia eroja kyseisessä opissa. Näitä Birmelé kutsuu toiseksi, partikulaareiksi peruskonsensuksiksi, kun taas ensimmäistä peruskonsensusta hän kutsuu yleiseksi peruskonsensukseksi. YJV:ssä on täten kaksinkertainen peruskonsensus, joka muodostuu yleisestä peruskonsensuksesta ja partikulaareista peruskonsensuksista. Vasta tämän kaksinkertaisen peruskonsensuksen jälkeen muotoillaan tunnustuskohtaiset painotukset partikulaareissa opinkohdissa. Nämä painotukset nähdään legitiimeiksi, sillä niiden pohjalla on kaksinkertainen peruskonsensus.¹⁶⁷

Kolmannella tasolla Birmelé tarkoittaa YJV:ssä esiintyvää oppituomioiden poistamista tai soveltumattomiksi julistamista. Tämä ”on suoraa seurausta kahdesta edellisestä tasosta”.¹⁶⁸ YJV:ssä tämä tehdään kertomalla, että oppituomiot eivät sovellu julistuksessa esitettyyn opetukseen, kuten YJV:n artiklassa 41 todetaan.¹⁶⁹

Birmelén mukaan YJV:ssä käytetty differentioitu konsensus on siis kaksinkertainen peruskonsensus (*double consensus*), joka sisältää yleisen (*general*) ja partikulaarin (*particular*) konsensuksen.¹⁷⁰ Näiden jälkeen edetään aihetta koskevien oppituomioiden poistamiseen, mikä tarkoittaa YJV:ssä sen toteamista, etteivät siinä kuvatut käsitykset ole oppituomioiden alaisia.¹⁷¹ Birmelén analyysiin YJV:n differentioidusta konsensuksesta voidaan havainnollistaa kuviolla viisi.

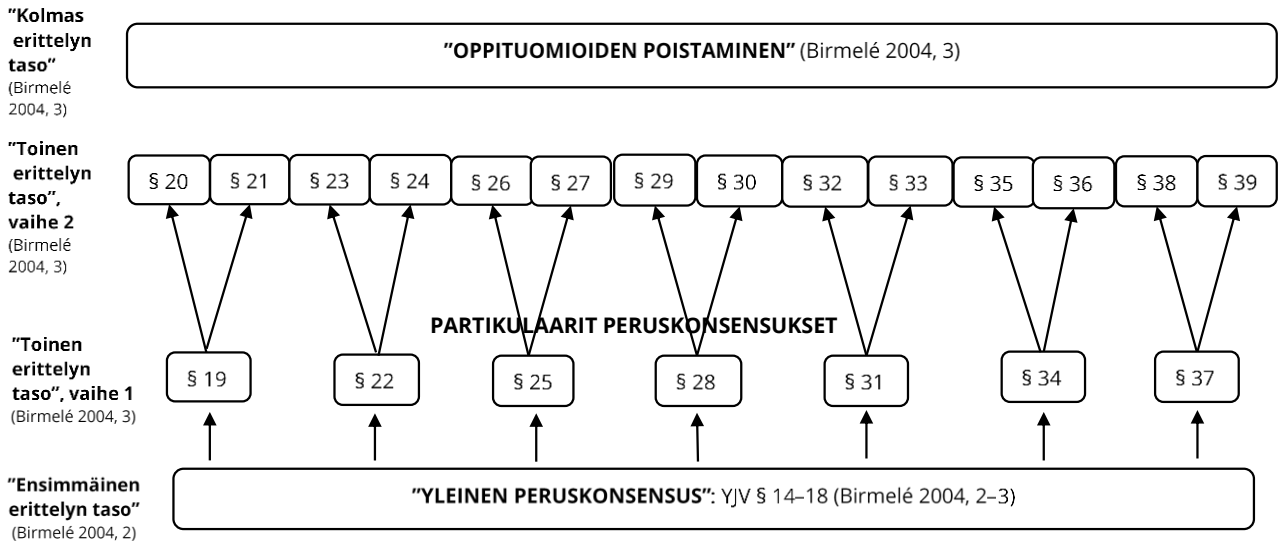
¹⁶⁷ Birmelé 2004, 2–3.

¹⁶⁸ Birmelé 2004, 3: ”is the direct consequence of the two preceding plane”. Suom. N. Palmi.

¹⁶⁹ Birmelé 2004, 3.

¹⁷⁰ Birmelé 2004, 3.

¹⁷¹ Birmelé 2004, 3.

Kuvio 5. Birmelén käsitys differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä

3.3.3 Hietamäen analyysia differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä

Seuraavaksi tarkastellaan Minna Hietamäen analyysia differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä. Hietämäki tarkastelee YJV:n konsensusta tekemällä selkeän eron metodin ja konsensuksen välillä. Metodi on hermeneuttinen, ja sen tuloksena saavutettu konsensus on differentioitu konsensus.¹⁷² Hietämäki mainitseekin, että metodin ja konsensuksen sekoittuminen keskenään differentioidun konsensuksen yhteydessä on aiheuttanut kritiikkiä,¹⁷³ ja tällainen voi vaarantaa lopputuleman integriteetin:

Metodin ja lopputuleman sekoittuminen luo jokseenkin epäilyttävän konseptin "differentioidun konsensuksen metodi", jossa metodi laitetaan palvelemaan lopputulemaa sellaisella tavalla, että se on tulkinnan vapauden kanssa ristiriitaista, vaikka toivottu lopputulema olisi kunnioitettava.¹⁷⁴

¹⁷² Hietämäki 2008, 78.

¹⁷³ Hietämäki 2008, 78 viite 294.

¹⁷⁴ Hietämäki 2010, 78. Suom. N. Palmi.

YJV:n metodi on Hietamäen mukaan hermeneuttinen ja edellyttää sekä historiallisen että kielellisen kontekstin huomioimista: on selvitettävä, mitä käsiteltävällä asialla tarkoitettiin juuri siinä kontekstissa, jossa se alun perin ilmaistiin.¹⁷⁵ Metodi kiteytyy hänen mukaansa siihen, että kielessä on eri merkitystasoja, ja YJV:ssä jäljelle jääneet erot vanhurskauttamisopissa sijaitsevat toisella merkitystasolla kuin saavutetut yksimielisyydet.¹⁷⁶

YJV:n hermeneuttinen metodi erittelee: 1) vanhurskauttamisen sanoman/sisällön (*content*) 2) vanhurskauttamisen sanoman/sisällön erilaiset eksplikoinnit (*explication*) ja 3) saavutetun ”yhteisymmärryksen deskriptiot”.¹⁷⁷ Differentioinnin kohteena olevasta sisällöstä käytetään YJV:ssä ilmaisuja ”vanhurskauttamisen raamatullinen sanoma”¹⁷⁸ ja ”sanoma vanhurskauttamisesta”¹⁷⁹. Nämä ilmaukset viittaavat Hietamäen mukaan sellaiseen käsitykseen, jonka mukaan Jumalan transsendentti sanoma vanhurskauttamisesta (sisältö) on jo Raamatun tekstissä differentioituna: se on kirjoitettu ”paavalilaisessa’, ’johanneslaisessa’ tai ’synoptisessa’ muodossa”.¹⁸⁰ Differentioidusta eksplikoinnista käytetään YJV:ssä pääosin ilmausta ”ymmärrys” (*understanding*): tällaisia ovat Hietamäen mukaan muun muassa YJV:n ilmaisut ”käsitys vanhurskauttamisopista”¹⁸¹ ja ”yhteinen käsitys vanhurskauttamisopista”¹⁸². Vanhurskauttamisessa saavutettuun yhteisymmärrykseen viitataan YJV:ssä termeillä konvergensi ja konsensus. Sana konsensus tosin esiintyy tekstissä useammin kuin konvergensi – joka esiintyy vain kerran. Konvergenssillä tarkoitetaan kahden teologisen näkemyksen lähentymistä, joka on puolestaan edellytys konsensukselle. Tosin konvergenssin ja konsensuksen välinen ero ei ole YJV:ssä selkeä. YJV:ssä konvergenssia useammin esiintyvä sana konsensus linkittyy usein käsitteen ”perustotuus” kanssa.¹⁸³

¹⁷⁵ Hietämäki 2008, 78.

¹⁷⁶ Hietämäki 2008, 80.

¹⁷⁷ Hietämäki 2008, 80–81. Suom. N. Palmi.

¹⁷⁸ YJV § 13.

¹⁷⁹ YJV § 17.

¹⁸⁰ Hietämäki 2010, 58.

¹⁸¹ YJV § 40.

¹⁸² YJV §13.

¹⁸³ Hietämäki 2008, 82–83.

Perustotuus on käsite, jota ei ole käytetty luterilais-katolisessa dialogissa ennen YJV:tä.¹⁸⁴ Aiemmin oli käytetty tosin vastaavanlaista käsitettä ”peruskonsensus” (*basic/fundamental agreement/consensus*),¹⁸⁵ joka pyrki kuvaamaan dialogien saavuttamia konsensusia, joissa on kuitenkin joko laadullisia tai määrällisiä puutteita.¹⁸⁶ Tällainen konsensuskäsitte kehittyi lopulta konsensusrakenteeksi, joka sisältää sekä yksimielisyyden perustotuuksissa että niihin liittyviä legitimejä eroja.¹⁸⁷ Hietämäki tuo esiin Meyerin viitaten, että tällaista käsitystä alettiin kutsua differentioituksi konsensukseksi.¹⁸⁸

YJV:n differentioitua konsensusta Hietämäki kuvailee Meyerin näkemyksiin pohjautuen. Sen kaksisiosainen rakenne sisältää konsensuksen 1) kyseisen opin perustotuuksista sekä 2) sellaisista eroista, jotka eivät ole ristiriidassa perustotuuksien kanssa.¹⁸⁹ Jälkimmäisen osan perustana on Hietämäen mukaan *Lehrverurteilungen – Kirhchentrennung?* -teoksesta löytyvä käsitys, jonka mukaan oppituomiot jakavat kirkkoja, mutta opin erilaiset eksplikaatiot eivät, elleivät ne johda varsinaisiin tuomioihin.¹⁹⁰

Hietämäen mukaan YJV:n differentioitun konsensuksen ytimessä on yhtäältä perustotuuksien ja jäljelle jääneiden erojen välinen relaatio ja toisaalta jäljelle jääneiden erilaisten eksplikaatioiden ”avoimuus” toisiinsa nähden.¹⁹¹

¹⁸⁴ Hietämäki 2008, 84.

¹⁸⁵ Meyer 1997, 5, ”Consensus in the Doctrine of Justification”, *Ecumenical trends* 26/11 (1997) sekä Meyer 2000, 52–54, ”Die Prägung einer Formel. Ursprung und Intention” teoksessa Hietämäki 2008, 84.

¹⁸⁶ Hietämäki 2008, 84.

¹⁸⁷ Hietämäki 2008, 84.

¹⁸⁸ André Birmelé & Harding Meyer (eds.) 1992, *Grundkonsens – Grunddifferenz. Studien des Strassburger Instituts für Ökumenische Forschung, Ergebnisse und Dokumente* teoksessa Hietämäki 2008, 84–85.

¹⁸⁹ Harding Meyer 1998, 72–73, Die Struktur ökumenischer Konsense, in Harding Meyer (ed.) *Versöhnte Verschiedenheit: Aufsätze zur ökumenischen Theologie I*, teoksessa Hietämäki 2011, 56. Suom. N. Palmi.

¹⁹⁰ Hietämäki 2008, 77–79.

¹⁹¹ Hietämäki 2008, 79.

3.4 Differentioitu vai differentioiva konsensus?

Differentioituun konsensusukseen viitataan englanninkielisessä ekumeenisessa keskustelussa usein muodossa *differentiated consensus*. Toisin sanoen sana *differentiated* on yksikön nominatiivissa oleva passiivin NUT-partisiipin perfekti.¹⁹² Partisiipin aikamuoto (perfekti) kertoo, että jokin on jo tehty menneisyydessä, mutta se vaikuttaa yhä nykyisyydessä. Tekoa pidetään totena (indikatiivi), tekijää ei ole tiedossa (passiivi).

Kyseinen muoto on kuitenkin aiheuttanut väärinkäsityksiä konsensuksen laadusta.¹⁹³ Sekä Strasbourgin ekumeenisen instituutin julkaisu *Lutheran Identity* että André Birmelé suosittelivat käsitteen partisiipin aikamuodoksi preesensia, jolloin englanninkielinen käsite olisi *differentiating consensus*,¹⁹⁴ suomeksi differentioiva konsensus. *Lutheran Identity* -julkaisun mukaan differentioiva konsensus ”on differentioiva, koska se aktiivisesti erittelee perustotuuden sisällön (jossa täysi yhteisymmärrys on tarpeellista) ja tämän sisällön ilmauksen (joihin voi jäädä eroja)”.¹⁹⁵ Julkaisun mukaan perustelu käsitteen ensimmäisen sanan preesens-muodolle on siis erittelyn aktiivisuus. Tätä aktiivisuutta ei kuitenkaan selitetä sen tarkemmin.

3.5 Johtopäätökset

Tämän luvun alaluvuissa 3.1–3.3 käsiteltujen seikkojen perusteella differentioitu konsensus vaikuttaa olevan oppikeskustelussa saavutettu yksimielisyys eli konsensus, jossa on myös legitimejä tunnustuskohtaisia eroja. Tosin Birmelén tarkastelussa YJV:n differentioitu konsensus saa myös metodisia piirteitä. Differentioitu konsensus on luonteva lopputulos sellaisessa ekumeenisessa työskentelyssä, jonka ykseysmallina on ykseys sovitetussa erilaisuudessa, eli jossa on tilaa tunnustuskuntien omille tärkeille painotuksille.

¹⁹² Ks. NUT-partisiipista: Ison suomen kieliopin verkkoversio. § 521 VA-, NUT- ja muut partisiipit; partisiippi-lauseke.

¹⁹³ Birmelé: Harding Meyer (1928–2018).

¹⁹⁴ Birmelé: Harding Meyer (1928–2018); *Lutheran Identity* § 93.

¹⁹⁵ *Lutheran Identity* § 93. Suom. N. Palmi.

4 Differentioitu konsensus kasvavaa yhteyttä -dialogiraportissa: keskeisten käsitteiden merkitykset

Kasvavaa yhteyttä -dialogiraportti (KY) on ”lausuma ’kasvussa olevasta kirkollisesta yhteydestä”,¹⁹⁶ ja sen tavoite on toimia ehdotuksena siitä, kuinka luterilaisten ja katolisten ykseyden tiellä olevat erot voitaisiin ratkaista.¹⁹⁷ KY ei siis ole vielä valmis julistus,¹⁹⁸ mutta ei pelkästään study-raportti, vaan jotakin näiden väliltä: ehdotus tai ”uuden julistuksen teologinen perusta”,¹⁹⁹ kuten dialogiryhmän evankelis-luterilaisen delegaation puheenjohtaja, piispa Simo Peura asian ilmaisee.²⁰⁰

Tämä luku aloittaa tutkielman varsinaisen analyysiosion, joka jatkuu lukuun kuusi saakka. Analyysin tarkoitus on selvittää, miten differentioitu konsensus käsitetään KY:n johdannossa ja kirkkokysymystä koskevassa käsittelyssä. Tässä luvussa tarkastellaan differentioitua konsensususta KY:ssä käsiteanalyysin perusteella. Poikkeuksena tämän tutkielman muuhun rajaukseen, käsiteanalyysin kohteena olevia termejä tarkastellaan koko dialogiraportin alueelta ei vain johdannosta ja kirkkoa koskevasta osiosta, mikä lienee perusteltua käsitteitä koskevan kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Käsiteanalyysin kohteena ovat paitsi itse differentioitu konsensus – tai tarkemmin sanottuna *differentiated consensus* ja sen käännös erot sovittava yksimielisyys – lisäksi joukko muita differentioitu konsensus -muotoiseen konsensusukseen viittaavia termejä. Tällaisia ovat yhteisymmärrys (*agreement*), ymmärrys (*understanding*) ja perustotuudet (*basic truths*). Termit on valittu pääosin Hietamäen YJV:n differentioitu konsensus -analyysiin perusteella.²⁰¹ Luvussa käytetään ajoittain englanninkielisiä termejä KY:n alkuperäisen laitoksen kielen mukaan, sillä termien suomenkieliset vastineet eivät välttämättä ole merkitysvivahteiltaan täysin identtisiä englanninkielisten kanssa. Tosin myös termien suomenkielisiä vastineita tarkastellaan, jos ne välittävät oleellisia tulkinnallisia painotuksia tarkasteltavasta asiasta.

¹⁹⁶ KY § 368.

¹⁹⁷ KY, s. 12.

¹⁹⁸ Peura 2019, 26.

¹⁹⁹ Peura 2019, 26.

²⁰⁰ KY, s. 8.

²⁰¹ Ks. Hietämäki 2008, erit. 77–86.

Tässä ja tulevissa luvuissa käytetään sanoja ”yksimielisyyslausuma” ja ”yksimielisyysartikla”. Yksimielisyyslausumilla viitataan KY:n virkkeisiin, jotka alkavat ilmaisulla ”Olemme yksimielisiä”. Yksimielisyysartikloilla puolestaan viitataan KY:n artikloihin, jotka sisältävät yksimielisyyslausuman. Nämä alkavat usein yksimielisyyslausumalla ja jatkuvat yksimielisyyden lyhyellä selityksellä tai perustelulla.

4.1 Käsitteet ”differentiated consensus”, ”differentiating consensus” ja ”erot sovittava yksimielisyys” KY:ssä

KY:n alkuperäisessä, englanninkielisessä laitoksessa *Communion in Growth* (CG) käytetään termiä *differentiated consensus*. Kuten luvussa 3.4 todetaan, tässä muodossa substantiivia *consensus* määrittää yksikön nominatiivissa oleva passiivin NUT-partisiippiin perfekti *differentiated*.²⁰² Termi esiintyy CG:ssä 31 kertaa eksaktina fraasina. Käsitteen toista mahdollista muotoa *differentiating consensus* ei sen sijaan esiinny englanninkielisessä versiossa. Suomenkielisessä käännöksessä KY:ssä termiä *differentiated consensus* vastaa suomenos ”erot sovittava yksimielisyys”, jossa substantiivia ”yksimielisyys” määrittelee yksikön nominatiivissa oleva aktiivin VA-partisiippi ”erot sovittava”.²⁰³ Neljä kertaa (s. 7, § 306, § 360, § 368) suomenkielisen termin yhteyteen on sulkuihin lisätty englanninkielinen termi, tosin aktiivin preesens -muodossa (*differentiating consensus*), jota ei englanninkielisessä versiossa käytetä.²⁰⁴ Tässä muodossa substantiivia *consensus* määrittää yksikön nominatiivissa oleva aktiivin VA-partisiippiin preesens *differentiating*.²⁰⁵ Englanninkielisen käsitteen passiivin perfekti -muoto ei sen sijaan esiinny suomenkielisessä versiossa.

²⁰² Ks. NUT-partisiipista: Ison suomen kieliopin verkkoversio. § 521 VA-, NUT- ja muut partisiipit; partisiippilauseke.

²⁰³ Ks. VA-partisiipista: Ison suomen kieliopin verkkoversio. § 521 VA-, NUT- ja muut partisiipit; partisiippilauseke.

²⁰⁴ Systemaattisen teologian professori Antti Raunio toi esiin huomion käsitteen aikamuodon vaihtelusta dialogiraportissa 19.10.2018 järjestetyssä *New Lutheran-Catholic Dialogue Documents in Finland and in Germany* -seminaarin keskusteluosiossa.

²⁰⁵ Ks. partisiipista: Ison suomen kieliopin verkkoversio § 521 ”VA-, NUT- ja muut partisiipit; partisiippilauseke”.

Toisin sanoen dialogiraportin englannin- ja suomenkielen versioissa on epäjohdonmukaisuutta siinä, onko differentioitua konsensusta edustavassa käsitteessä partisiippi passiivin perfektissä vai aktiivin preesensissä: englanninkielisessä julkaisussa käytetään johdonmukaisesti termiä *differentiated consensus*, jossa partisiippi *differentiated* on passiivin perfektimuodossa, kun taas suomenkielisessä versiossa käsitteen partisiippi on suomennettu ja dialogiraportissa johdonmukaisesti käytetty aktiivin preesens -muotona *erot sovittava konsensus*.

Differentioidun konsensuksen partisiippiosan aikamuodosta on keskusteltu kansainvälisesti. Keskustelua on lyhyesti esitelty tämän tutkielman luvussa 2.2.3.²⁰⁶ Tässä työssä ehdotetaan seuraavaa ratkaisua käsitteistön käyttöön: Kuten *Lutheran Identity* -julkaisussa mainitaan, muodon *differentiating* (akt. part. prees. yks. nom.) *consensus* voidaan ajatella keskittyvän aktiiviseen differentiointiin eli siihen, että se erittelee niiden asioiden välillä, joissa yksimielisyys on välttämättömyyttä ja niiden, joissa ero voidaan sallia.²⁰⁷ Vaikka *Lutheran Identity*ssä tätä muotoa suositellaan käytettäväksi konsensuksesta,²⁰⁸ tässä työssä esitetään sitä vastoin muotoa *differentiating consensus* ja erityisesti *differentiating consensus method* metodin kuvaamiseen prosessia kuvaavan aikamuotonsa vuoksi. Muoto *differentiated* (pass. part. perf. yks. nom.) *consensus* voidaan puolestaan käsittää painottavan jo tehtyä erittelyä, minkä vuoksi tässä työssä sitä esitetään käytettäväksi erittelyn lopputuloksesta eli metodin kautta saavutetusta konsensuksesta.²⁰⁹

Edellä mainittu esitys käsitteiden selkeämmästä erittelystä saattaisi tuoda tarvittavaa eroa metodin ja konsensuksen välille. Tämä voisi puolestaan vähentää metodiseen tulkinnanvapauteen liittyvää riskiä, joka voi syntyä tilanteessa, jossa metodi ja konsensus ovat limittäisiä, kuten Hietamäki kirjoittaa.²¹⁰

²⁰⁶ Ks. Birmelé: Harding Meyer (1928–2018); *Lutheran Identity* § 93; tämän tutkielman luku 2.2.3.

²⁰⁷ *Lutheran Identity* 2017, 21.

²⁰⁸ *Lutheran Identity* 2017, 21.

²⁰⁹ Tällaista pohdintaa saattoi esiintyä myös 19.10.2018 järjestetyssä New Lutheran-Catholic Dialogue Documents in Finland and in Germany -seminaarin epävirallisissa keskusteluissa.

²¹⁰ Hietamäki 2008, 78.

4.2 Erot sovittavaan yksimielisyyteen liittyviä huomioita

Erot sovittavalla yksimielisyydellä viitataan KY:ssä eksplisiittisesti ainakin dialogin metodiin ja metodin kautta tavoiteltavaan tai saavutettuun konsensukseen.²¹¹ Molempia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin tämän tutkielman luvussa viisi. Differentioitu konsensus käsitetään KY:ssä myös konsensukseksi, jota voidaan tavoitella perinteisesti kiistanalaisisten asioiden uudistamisessa, kuten artikloista 263 ja 349 selviää: "Olemme yksimielisiä, että kun luterilais-katolinen erot sovittava yksimielisyys pietarinviran teologisesta ja käytännöllisestä uudistuksesta saavutetaan, Rooman piispa voi toimia kirkon ykseyden näkyvänä merkinä ja välineenä."²¹²

Lisäksi, jotta differentioitu konsensus voidaan muodostaa, se saattaa KY:n mukaan tarvita taustalleen tietyn määrän opillista lähentymistä. Tästä esimerkkinä mainittakoon artikla 138: "Ekumeeninen pyrkimyksemme sovittaa nämä erimielisyydet syventämällä yhteistä teologista ymmärrystämme tästä sakramentista on ollut hedelmällinen...ja raivannut tietä erot sovittavalle yksimielisyydelle".²¹³

4.3 Käsitteet "solid differentiated consensus" ja "further differentiated consensus" – "pitävä erot sovittava yksimielisyys", "pidemmälle menevä erot sovittava yksimielisyys" KY:ssä

Differentioidun konsensuksen yhteyteen liitetään joitain kertoja ilmaisuja "pitävä"²¹⁴ (*solid*) tai "pitemmälle menevä"²¹⁵ (*further*). "Pitävä erot sovittava yksimielisyys" -ilmaisu esiintyy KY:ssä yleisesti sakramentteja koskevan oppikeskustelun yhteydessä. Ilmaisut eivät konteksteissaan näytä

²¹¹ Tällaisen käsityksen saa KY:n johdannossa olevan kuvauksen lisäksi Karttusen maininnasta Reseptiossa 1/2019, 31: "'Differentioitu' tai 'differentioiva' konsensus...voidaan nähdä sekä menetelmänä että päämääränä...Asiakirja Kasvavaa yhteyttä pyrkii jatkamaan YJV:n viitoittamalla tiellä soveltamalla tämän menetelmää". Ks. ykseyksäisyyksistä ja ekumeenisesta konsensuksesta tämän tutkielman luku 2.1.

²¹² KY § 263, 349: "Olemme yksimielisiä, että kun luterilais-katolinen erot sovittava yksimielisyys pietarinviran teologisesta ja käytännöllisestä uudistuksesta saavutetaan, Rooman piispa voi toimia kirkon ykseyden näkyvänä merkinä ja välineenä."

²¹³ KY § 138.

²¹⁴ KY § 69.

²¹⁵ KY § 306.

kertovan siitä, että aiheesta jo nyt saavutetut differentioidut konsensukset eivät olisi pitäviä,²¹⁶ vaan ennemminkin siitä, että kaikista aihetta koskevista tarpeellisista seikoista ei ole vielä muodostettu differentioitua konsensususta. Jotta sakramentteja yleisesti koskeva differentioitu konsensus olisi pätevä, tulee myös pienempiä sakramentteja koskevista käsityksistä muodostaa differentioitu konsensus. Saman johtopäätöksen voinee tehdä artiklassa 306 olevasta ilmaisusta ”pittemälle menevää, erot sovittavaa yksimielisyyttä” (*“a further differentiated consensus”*)²¹⁷: Vaikka ilmaus on mahdollista tulkita niin, että differentioitu konsensus voi sisältää vaihtelua sen määrässä tai tuloksellisuudessa,²¹⁸ tarkoittanee se kontekstissaan sitä, että differentioitu konsensus on saatettu muodostaa joistakin aiheeseen liittyvistä oppikäsitteistä, mutta ei vielä kaikista tarvittavista.

4.4 Käsitteet ”agreement”, ”basic agreement” – ”yhteisymmärrys”/”yksimielisyys”, ”perustava yhteisymmärrys” KY:ssä

Sana *agreement* esiintyy CG:ssä 48 kertaa. KY:ssä sana on käännetty ajoittain yhteisymmärrykseksi, toisinaan yksimielisyydeksi. Dialogiraportissa käytetään myös ilmaisua *basic agreement*, suomennettuna ”perustava yhteisymmärrys”²¹⁹: ”Dokumentti pyrkii ilmaisemaan perustavan yhteisymmärryksemme sellaisilla opin alueilla, jotka ovat olleet kiistojen lähde osittain reformaatioajan oppituumioista lähtien”.²²⁰ Tällaisia perustavaan yhteisymmärrykseen/peruskonsensukseen viittaavia ilmaisuja on dialogiraportissa muuallakin. Niitä ovat ”fundamental agreement” (§ 142²²¹, § 293) ja ”basic consensus” (§ 333).²²² Perustava yhteisymmärrys näyttää viittaavan tässä yhteydessä nimenomaan differentioituun konsensukseen.²²³

²¹⁶ Ks. Meyer 1996, 220–221.

²¹⁷ KY § 306.

²¹⁸ Ks. Meyer 1996, 220–221; Hietamäki 2008, 84.

²¹⁹ CG § 304; KY § 304.

²²⁰ KY § 304.

²²¹ Tässä termin käyttö kuvaa sellaista yksimielisyyttä, jota ei tarvitse differentioida. Täten termin käyttö ei luo vääränlaista konnotaatiota.

²²² Myös CG § 24:ssä esiintyy termi ”*fundamental difference*”, joka viittaa perustavan konsensuksen vastakohtaan, perustavaan eroon. (CG § 24) Tämä tosin esiintyy sitaatissa, eikä sitä siis voida varsinaisesti luokitella tämän asiakirjan tekijöiden termivalinnaksi.

²²³ Ks. KY, s. 9.

Hietamäen mukaan luterilais-katolisessa dialogissa on ennen YJV:tä käytetty termiä peruskonsensus (*basic/fundamental consensus/agreement*), kun taas YJV:ssä käytetään termiä konsensus perustotuuksissa (*a consensus in basic truths*). Toisaalta aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa peruskonsensusta näytetään käytettävän myös differentioidun konsensuksen yhteydessä.²²⁴

4.5 Käsite ”basic truths” – ”perustotuudet” KY:ssä

Ilmaisu perustotuudet (*basic truths*) esiintyy englanninkielisessä laitoksessa 18 kertaa monikossa ja kerran yksiossa perustotuus (*basic truth*). Perustotuuksilla viitataan KY:ssä ”kristinuskon perustotuuksiin”, josta esimerkkinä mainitaan YJV.²²⁵ Tällöin kyseessä näyttävät olevan koko kiristillisen sanoman ydinasiat. Toisaalta perustotuuksilla viitataan eri oppien perustotuuksiin, jolloin kyseessä näyttävät olevan juuri kyseisen opinkohdan – esimerkiksi eukaristian – ydinkohdat (§ 357). Lisäksi termi esiintyy myös edellistä spesifimpien asioiden, kuten eukaristiaa uhrina koskevan opin yhteydessä. (§ 107). KY:n mukaan perustotuuksia voi siis ilmetä kolmella eri tasolla: 1) koko kristillisen uskon tasolla 2) jonkin opinkappaleen tasolla ja 3) jonkin opinkappaleeseen liittyvän tietyn asian tasolla.

KY:n mukaan differentioidun konsensuksen muodostamiseen tarvitaan konsensus perustotuuksissa, mikä on linjassa YJV:ssä esiintyvän differentioidun konsensuksen kanssa.²²⁶ Tämä käy ilmi paitsi differentioidun konsensuksen metodikuvauksesta,²²⁷ myös muualla KY:ssä esiintyvissä ilmauksista. Esimerkiksi artiklassa 357 sanotaan:

Johtopäätös on, että välillämme on yksimielisyys eukaristiaa koskevista perustotuuksista. Tämän yhteisymmärryksen valossa jäljelle jäävät erot kielessä, teologisessa muotoilussa ja painotuksissa

²²⁴ Hietamäki 2008, 84; viite 311.

Esimerkiksi Strasbourgin ekumeenisen instituutin YJV:tä käsittelevässä kommentaarissa puhutaan fundamentaalista tai perustavasta konsensuksesta (*a fundamental agreement*) YJV:n yhteydessä. (Joint Declaration on the Doctrine of Justification. A Commentary by the Institute for Ecumenical Research, Strasbourg, 1997, s. 17.)

²²⁵ KY s. 9 ja s. 11.

²²⁶ Ks. YJV:ssä olevan differentioidun konsensuksen muodostamisen analyysistä esim. Birmelé 2004, 2–3.

²²⁷ Ks. KY s. 12.

eukaristian ymmärtämisessä, joita on käsitelty yhteisymmärrystä selventävissä osioissa, ovat hyväksyttäviä. Siksi luterilaisten ja katolilaisten tekemät selvennykset eukaristian ymmärtämisessä ovat eroavuudessaan avoimia toiselle eivätkä tuhoa yksimielisyyttä perustotuuksista.²²⁸

Tämä artiklan kohta puhuu selkeästi differentioidusta konsensuksesta, johon tarvitaan sekä yksimielisyys perustotuuksissa, että erot, jotka ovat ”avoimia toiselle”²²⁹ [sic!], eli toisin sanoen ne eivät ole ristiriidassa perustotuuksien kanssa.

4.6 Käsite ”understanding” – ”käsitys” KY:ssä

KY:ssä mainitaan sana ”ymmärrys” usein: KY:ssä puhutaan muun muassa ”Khalkedonin kristologisesta ymmärryksestä”²³⁰ (*understanding*), ”Vatikaanin II kirkolliskokouksen käsityksestä”²³¹ (*understanding*) sekä ”luterilaisesta”²³² että ”katolisesta käsityksestä”²³³ (*understanding*). Samoin yhteiseen ymmärrykseen viitataan käsityksenä/ymmärryksenä, kuten differentioituun konsensukseenkin ”differentioituna käsityksenä”²³⁴.

Tämä on linjassa YJV:n kanssa: myös siinä esiintyy sana käsitys/ymmärrys (*understanding*), ja Hietamäen mukaan sillä viitataan vanhurskauttamisen eksplikaatioihin. Toisaalta YJV:ssä jää epäselväksi, mikä on vanhurskauttamisen eri eksplikaatioiden ja opin välinen relaatio.²³⁵ Sama erittely ja käsitys näkyy myös KY:ssä. Esimerkiksi artiklassa 214:ssä mainitaan, että osapuolet ovat yksimielisiä siitä, ”että diakonin viralla on juurensa *Uuden testamentin käsityksessä* [*understanding*] virasta”.²³⁶

²²⁸ KY § 357.

²²⁹ KY § 357.

²³⁰ KY § 32.

²³¹ KY § 305.

²³² Esim. KY § 57.

²³³ Esim. KY § 62.

²³⁴ CG § 311. Suomenkielisessä laitoksessa, KY:n § 311:ssä puhutaan ”erot sovittavasta käsityksestä”.

²³⁵ Hietämäki 2008, 82.

²³⁶ KY § 214, sulut ja kursiivi lisätty.

4.7 Johtopäätökset

Kuten luvussa 3.2 tuotiin esiin, Meyerin mukaan muun muassa bilateraalisisissa dialogeissa saavutetut yhteisymmärrykset eivät ole aina vastanneet konsensus-käsitettä, mikäli se ymmärretään monoliittisena yksimielisyytenä. Tämän vuoksi kyseisten dialogien tuloksia kuvatessa sanan ”konsensus” eteen on saatettu liittää erilaisia määreitä kuten ”perustava” tarkentamaan sitä, millaisesta konsensuksesta on kyse. Myöhemmin tällaista konsensusta alettiin kutsua nimenomaan differentioiduksi konsensukseksi.²³⁷

Vaikka termi differentioitu konsensus on nykyään käytössä oleva konsepti, kirjallisuudessa käytetään sen ohella myös käsitettä perustava yhteisymmärrys (*basic agreement*), jota käytettiin ennen käsitteen differentioitu konsensus käyttöönottoa.²³⁸ Myös KY:ssa käytetään termiä peruskonsensus (*the basic consensus*) ainakin kerran, artikkelissa 333.

Lisäksi KY:ssa esiintyvän termin differentioitu konsensus yhteyteen on ajoittain liitetty määreitä, joiden voitaisiin tulkita ilmaisevan laadullista tai määrällistä vaihtelua differentioidussa konsensuksessa.²³⁹ Vastaavanlaisia määreitä on aiemminkin lisätty yhteisymmärrystä ilmaisevan sanan eteen luterilais-katolisissa dialogeissa, kuten Meyer kirjoittaa.²⁴⁰ Laadullista tai määrällistä vaihtelua sisältävien attribuuttien lisääminen juuri differentioitu konsensus -termin eteen lienee kuitenkin uutta luterilais-katolisessa dialogikontekstissa. Tämä herättääkin kysymyksen siitä, voiko differentioitu konsensus sisältää laadullista tai määrällistä vaihtelua, ja mitä se käytännössä tarkoittaisi. Toisaalta on myös mahdollista, että edellä mainitut ilmaisut eivät merkitse sitä, että KY:n differentioidussa konsensuksessa on määrällistä tai laadullista vaihtelua,²⁴¹ vaan sitä, että

²³⁷ Meyer 1996, 220–224.

²³⁸ Hietämäki 2008, viite 311.

²³⁹ Meyer mainitsee yhteisymmärryksen sisällöllisen vaillinaisuuden tulkintamahdollisuudesta tällaisten attribuuttien yhteydessä, vaikka tuokin esiin, että tällainen tulkinta ei näyttänyt olevan oikea luterilais-katolisen dialogin yhteydessä. (1996, 221.) Myös Hietämäki kirjoittaa, että luterilais-katolisessa dialogissa on käytetty aiemmin termiä ”basic agreement”. Hänen mukaansa tällä termillä on pyritty ilmaisemaan yhteisymmärryksen olevan joko laadullisesti tai määrällisesti vaillinaisen. (Hietämäki 2008, 84.)

²⁴⁰ Meyer 1996, 220–224; Suomennos 2019, 5 teoksesta Meyer 2009; Meyer 2020, 11.

²⁴¹ Hietämäki 2008, 84. Ks. Meyer 1996, 221.

traditionaalinen ekumeeninen kieli säilyy ja siirtyy uuden termistön kontekstiin. Voidaankin esittää kysymys, syntyykö differentioitu konsensus -käsitteen sivuvaikutuksena myös muita uusia käsitteitä konsensussanastoon – sellaisia, jotka kuvaavat aiempaa tarkemmin niitä kohteita, johon ne viittaavat.²⁴²

Edellä on tarkasteltu, miten differentioitu konsensus käsitetään KY:ssä käsiteanalyysin perusteella. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan, miten differentioitu konsensus käsitetään KY:n johdantoluvussa.

²⁴² Ks. Meyer 1996, 221–224 ja tämän tutkielman luku 3.2.

5 Differentioitu konsensus kasvavaa yhteyttä dialogiraportissa: Johdanto

Tässä luvussa analysoidaan, miten differentioitu konsensus käsitetään KY:n johdannossa, jossa eksplisiittisesti kerrotaan KY-dialogin ”tavoite ja metodi”²⁴³. Käsitteistä muodostetaan niitä havainnollistavia kuvioita, ja käsitteitä peilataan eräisiin tutkielmassa aiemmin esiintyneisiin differentioitua konsensususta koskeviin käsitteisiin.

5.1 Dialogin tavoite, (ykseyskäsitte), yksieysoalli ja metodi KY:n johdantoluvussa

KY:n johdannon alaluku ”Julistuksen tavoite ja metodi” on KY:n differentioitu konsensus -käsitteisen kannalta merkittävä, sillä siinä kerrotaan eksplisiittisesti KY-dialogin tausta, mihin siinä pyrittiin, miten siihen pyrittiin ja mitä differentioitu konsensus – tai erot sovittava yksimielisyys, kuten KY:ssa termi on suomennettu – KY:n mukaan on.

Luvun ensimmäisessä kappaleessa kuvataan KY-dialogin tausta ja tavoite: Dialogi rakentui osapuolien väliselle kattavalle, uskon perustotuksia koskevalle yhteisymmärrykselle. Tavoitteena oli laatia differentioitua konsensususta ”koskien kirkon konkreettisia sakramentaalisista rakenteista, erityisesti eukaristiaa ja virkaa kirkon sakramentaalisessa viitekehäksessä”²⁴⁴. Seuraavaksi luvussa kerrotaan, että KY-dialogissa käytettiin teologista ja erityisesti opillista dialogia sen tuloksellisuuden vuoksi. Tuloksista mainitaan *YJV, Kaste, ehtoollinen ja virka* -asiakirja ja *Porvoon yhteinen julkilausuma*.²⁴⁵

Tämän jälkeen mainitaan suuntaviivoja ekumeeniselle dialogille sekä katoliselta että luterilaiselta puolelta. Katoliselta puolelta tuodaan esiin kohtia ekumeniaa käsittelevästä dekreetistä *Unitatis Redintegratio*. Kohdat sisältävät kehotuksen etsimään kristillistä totuutta toisen osapuolen kanssa veljellisessä hengessä ja tätä tehdessä pyrkiä esittämään katolinen oppi autenttisesti,

²⁴³ KY, s. 9.

²⁴⁴ KY, s. 9.

²⁴⁵ KY s. 9–10.

mutta niin, että toinen osapuoli voi sen oikein ymmärtää. Tässä kohti tuodaan esiin myös totuuk-
sien hierarkian merkitystä katolisessa oppikäsityksessä, ja mainitaan ”erossa olevat veljet”, joka
pitää sisällään jo luvussa 2.2 mainitun näkemyksen siitä, että kirkon ykseys on jo olemassa Kato-
lisessa kirkossa.²⁴⁶ Tämän tutkielman luvussa kaksi on Meyeriin viitaten tuotu esille, että katoli-
sen kirkon käsitykseen kirkon ykseydestä löytyy erityisesti *Unitatis Redintegratio* -dekreetistä. Lu-
terilaisten puolelta siteerataan CA 7:stä²⁴⁷ niin sanottua *satis est* -kohtaa, jossa kerrotaan kirkon
ykseyteen välttämättömät kriteerit. Kuten edellä on mainittu, muun muassa Meyer mainitsee ky-
seisen kohdan olevan luterilaisten kirkkoyhteisöjen ykseyden kriteeri. Dialogin kannalta on mer-
kittävää, että CA 7:n lisäksi siteerataan myös kohtia CA 5:stä²⁴⁸ ja 14:stä²⁴⁹, joissa käsitellään lute-
rilaista virkateologiaa. Tämä on perusteltua ja hyödyllistä paitsi KY-dialogin virkaa käsittelevän
teeman vuoksi, myös siksi, että Katolisella kirkolla virkakysymys liittyy kiinteästi ykseyden edelly-
tyksiin, kuten tässä työssä on jo aiemmin mainittu. KY:ssa manitaan dialogia koskevia periaat-
teita katoliselta puolelta *Unitatis redintegratio* -dekreetistä ja luterilaiselta puolelta sekä CA 7:stä
että CA 5:stä ja CA 14:stä.²⁵⁰ Tämän tutkielman luvussa kaksi mainittuihin tunnustuksellisiin yk-
seyskäsityksiin viitaten edellä mainitut kohdat voitaisiin varoivaisesti tulkita olevan ilmaisuja KY-
dialogin osapuolten taustalla vaikuttavista ykseyskäsityksistä.

Näiden suuntaviivojen jälkeen ja pohjalta KY:ssa jatketaan syy-seuraussuhdetta ilmaisten seuraavaa: ”Siten tavoitteena ei ole unohtaa eroavaisuuksiamme, vaan ilmaista kristinuskon ja -opin
aito ja varma merkitys tavalla, jonka molemmat traditiot kykenevät myös todella ymmärtä-
mään”.²⁵¹ Tämä muistuttaa mainintaa, jonka Harding Meyer esittää differentioitu konsensus -

²⁴⁶ *Unitatis Redintegratio* 11, 24 dialogiraportissa KY, s. 10.

²⁴⁷ KY:ssä (s. 10) esiintyvä sitaatti CA 7:stä: ”[K]irkon todelliseen ykseyteen riittää [*satis est et necesse est*] yksimielisyys evankeliumin opista ja sakramenttien toimittamisesta...”.

²⁴⁸ KY:ssä (s. 10) esiintyvä sitaatti CA 5:stä: ”Jotta saisimme tämän uskon, on asetettu evankeliumin opetta-
misen ja sakramenttien jakamisen virka. Sanaa ja sakramenteja välineinä käyttäen lahjoitetaan Pyhä
Henki, joka niissä, jotka kuulevat evankeliumin, vaikuttaa uskon missä ja milloin Jumala hyväksi näkee...”.

²⁴⁹ KY:ssä (s. 10) esiintyvä sitaatti CA 14:stä: ”[K]irkollisesta järjestyksestä seurakuntamme opettavat, ettei
kirkossa kukaan saa julkisesti opettaa eikä hoitaa sakramenteja ilman asianmukaista kutsumista’ [*rite vo-
catus*]”.

²⁵⁰ KY, s. 10.

²⁵¹ KY, s. 10.

muotoiseen konsensukseen päätyneiden dialogien työskentelytavasta:²⁵² ”Kyse oli aidosta ponnistelusta totuuteen, joka otti vakavasti traditionaaliset teologiset muotoilut rinnastamatta niitä kuitenkaan itse totuuteen”.²⁵³

KY:n differentioitu konsensus -käsitteen kannalta seuraava, oikeiden merkitysvaihteluiden vuoksi englanniksi siteerattava kohta on erityisen merkittävä:

The unity in faith we seek is not uniformity; in some respects it is a diversity in which any remaining differences beyond our common agreement are not regarded as Church-dividing. Accordingly, the goal is not doctrinal consensus in the form of congruence, but a differentiated consensus consisting of two distinct components:

- A clear statement on the consensus reached in the fundamental and essential content of a previously controversial doctrine.
- An explanation of the remaining doctrinal differences, which are also to be clearly named, and a declaration that they can be considered admissible and thus do not call into question the consensus on the fundamentals and essentials.

The differentiated consensus method, which found its mature form in the Lutheran-Catholic dialogue leading to the JD (1999), therefore entails a twofold process:

1. A consensus in basic truths is elaborated and stated. The aim is to formulate the common understanding of Church, Eucharist, and Ministry together. In this case the classical method of convergence and consensus is applied. A common statement in uniformly accepted language is made. Further descriptions of the special confessional emphasis are added as explication. The focus of the joint formulations is on the fundamental aspects of the doctrines and the dimensions which have traditionally been areas of disagreement. The aim is not to say everything, but to formulate the basic truths extensively and sufficiently thoroughly.
2. Now the doctrinal statements traditionally seen as in conflict are examined to establish if they still exclude each other or if they are simply different expressions of the same basic truth. Here a uniform or common language is not sought; it still remains necessary to translate from one confessional language to the other. If it is stated that doctrinal statements traditionally held to be in conflict no longer entail any Church-dividing effects, these statements can be understood and interpreted as different explications of the agreed common understanding. It follows that the differing confessional positions are freed from the constraint of reaching a consensus in form and language on every imaginable doctrinal question. The Joint Declaration presses towards such an authentic consensus on the basic truths of faith regarding the issues in focus. The remaining differing positions as formed by origin and tradition are neither denied nor forgotten, but in the light of the consensus achieved they are not seen as Church-dividing.²⁵⁴

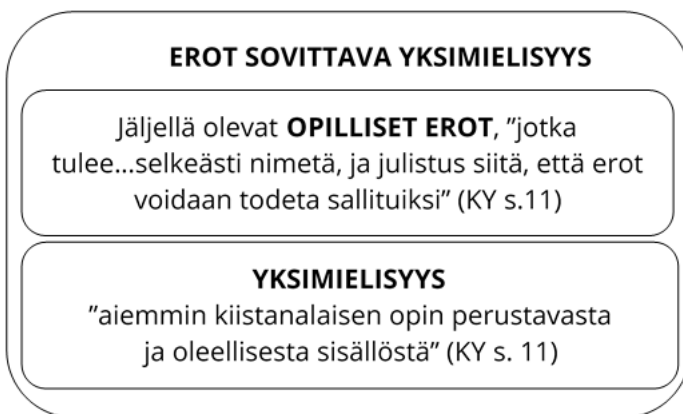
²⁵² Tosin tällöin kyseiset dialogit eivät ole sanoittaneet tulostaan vielä differentioituna konsensuksena. Ks. Meyer 1996.

²⁵³ Meyer 1996, 222. Suom. N. Palmi.

²⁵⁴ CG s. 11–12.

Sitaatin ensimmäisestä kappaleesta voi päätellä KY-dialogin ykseysmallin: Ykseyteen voi sisältyä sellaista erilaisuutta, joka ei ole kirkkoja jakavaa. Täten se näyttäisi olevan ykseys sovitetussa erilaisuudessa -malli,²⁵⁵ johon Luterilainen maailmanliitto on sitoutunut²⁵⁶, mutta jonka myös katolinen kirkko näyttää ainakin idean tasolla hyväksyneen allekirjoittaessaan YJV:n.²⁵⁷

Ykseysmallin lisäksi tekstikohta kertoo KY-dialogin tavoitteen, joka on differentioitu konsensus. Tämän voinee tulkita olevan päätavoite matkalla kohti suurempaa tavoitetta ja viimeisintä ekuumeenista tavoitetta: kirkkojen näkyvää ykseyttä.²⁵⁸

Kuvio 6. KY:n johdannossa esiintyvä käsitys differentioidusta konsensuksesta

KY-dialogin tavoitteen, eli differentioidun konsensuksen, raportti kertoo muodostuvan kahdesta osasta: yksimielisyydestä ja legitiimeistä eroista. Yksimielisyys pyritään saavuttamaan "aiemmin kiistanalaisen opin perustavasta ja oleellisesta sisällöstä"²⁵⁹. Lisäksi jäljelle jääneistä opillisista

²⁵⁵ KY s. 11.

²⁵⁶ Meyer 2020, 13; The Lutheran World Federation's Commitments on the Ecumenical Way to Ecclesial Communion 2018, 17.

²⁵⁷ Meyer 2000, 15–16. Ks. JDDJ:n "Official common statement by the Lutheran World Federation and the Catholic Church", kohta 3. Saatavissa: https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2020/documents/original_jddj_english.pdf.

²⁵⁸ Ks. Karttunen 2017, 16.

²⁵⁹ KY s. 11.

eroista tehdään sekä selvennys että julistetaan ne legitiimeiksi.²⁶⁰ Tätä kuvausta havainnollistetaan kuviolla kuusi. Se vaikuttaa olevan hyvin lähellä Meyerin kuvausta differentioidusta konsensuksesta, joka on esitetty luvussa 3.2.

KY:n konsensuksen kuvauksessa jäljelle jäävien erojen legitiimiyttä koskeva muotoilu – joka saattaa olla täysin tahaton – vaikuttaa hieman problemaattiselta, ja ainakin väärinymmärrettynä sillä voinee olla vaikutuksia differentioidun konsensuksen metodille. Tekstissä kerrotaan, että jäljellä olevista eroista tulee antaa ”julistus siitä, että erot voidaan todeta sallituiksi, eivätkä ne siten aseta kyseenalaiseksi yksimielisyyttä perustavista ja oleellisista kysymyksistä.”²⁶¹ Vaikuttaa siis siltä, että kohdassa olisi syy-seuraussuhde kääntynyt väärinpäin: koska erot todetaan sallituiksi, ne eivät kyseenalaista perustavia kysymyksiä. Tämä ei kaikeksi ole ollut KY-dialogin tarkoitus, sillä tällaisessa tapauksessa ”metodi laitetaan palvelemaan lopputulosta sellaisella tavalla, joka on ristiriidassa tulkinnan vapauden kanssa”.²⁶² Toisin sanoen tällöin olisi toimittu sellaisella tavalla, josta differentioidun konsensuksen käyttöä metodina kritisoidaan.²⁶³ Toisaalta muotoilu voidaan tulkita myös toisin: Kyse on nimenomaan metodin kautta saavutetusta differentioidusta konsensuksesta. Varsinaisesti tämä konsensus on differentioitua silloin, kun siihen sisältyy eroja, jotka on julistettu legitiimeiksi. Jos erot eivät ole legitiimejä, niitä ei voida sisällyttää differentioituun konsensukseen eikä differentioidun konsensuksen muodostaminen ole mahdollista. Tämä tulkinta ei aiheuta edellä mainittua haastetta.

Siteerattu tekstikohta kertoo myös metodin, jolla tavoitteeseen pyritään. Se on erot sovittavan yksimielisyyden menetelmä (*“The differentiated consensus method”*)²⁶⁴. Metodin kuvaus näyttää pohjautuvan Wolfgang Thönissenin pitämään luentoön YJV:n metodista: Thönissen toimi KY-dialogin neuvonantajana, ja piti delegaatiolle esitelmän differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä.²⁶⁵

²⁶⁰ KY s. 11.

²⁶¹ KY s. 11.

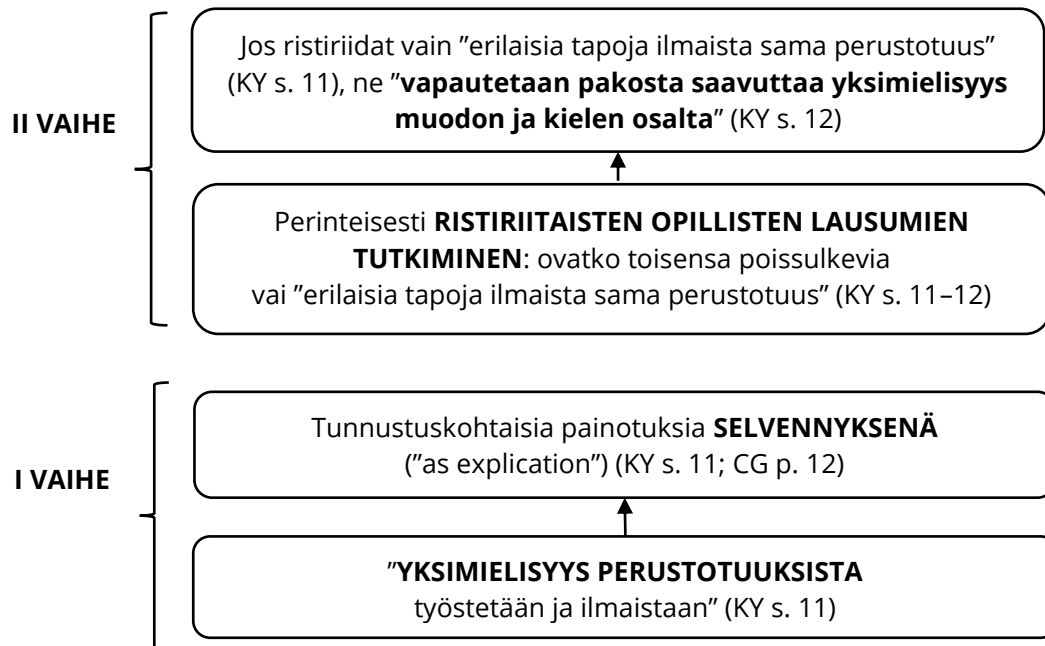
²⁶² Hietämäki 2008, 78. Suom. N. Palmi.

²⁶³ Hietämäki 2008, 78.

²⁶⁴ KY, s. 11; CG, s. 11.

²⁶⁵ KY s. 12 viite 12; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkisto, Helsinki.

Siteeratusta tekstikohdasta metodi liitetään YJV:ssä käytettyyn ”erot sovittavan yksimielisyyden metodiin”, jonka kerrotaan sisältävän kaksi vaihetta. Niistä ensimmäisessä muodostetaan perustotuuksia koskeva konsensus. Kuvauksen mukaan ”tässä vaiheessa sovelletaan klassista yksimielisyys ja lähentyminen -menetelmää”,²⁶⁶ mikä tarkoittaa molemmille osapuolille yhteisen perustan etsintää.²⁶⁷ Näin saavutettua konsensusta täydennetään sitten tunnustuskohtaisilla painotuksilla.²⁶⁸

Kuvio 7. KY:n johdannossa esiintyvä käsitys differentioitu konsensus -metodista

Metodin toisessa osassa tarkastellaan ”opillisia lausumia, jotka perinteisesti on nähty ristiriidassa keskenään”.²⁶⁹ Tarkastelun tarkoitus on selvittää, ovatko lausumat toisensa ”poissulkevia”. ”Mikäli todetaan, että opillisilla lausumilla, joita perinteisesti on pidetty keskenään ristiriitaisina, ei

²⁶⁶ KY s. 11.

²⁶⁷ Karttunen, Tomi, sähköposti.

²⁶⁸ KY s. 11.

²⁶⁹ KY s. 12.

enää ole kirkkoja erottavaa vaikutusta, nämä lausumat voidaan ymmärtää ja tulkita erilaisina ilmauksina sovitusta yhteisymmärryksestä”.²⁷⁰ KY:n metodikuvausta havainnollistetaan kuviolla seitsemän.

Metodin kaksiosaisuuden voinee tulkita näkyvän KY:n rakenteessa: Kirkkoa, eukaristiaa ja virkaa käsittelevissä pääluvuissa on kussakin alaluku, joka käsittelee aihetta koskevaa yhteistä käsitystä. Tämän alaluvun voinee tulkita kuuluvan erot sovittavan yksimielisyyden metodin ensimmäiseen vaiheeseen. Erot sovittavan metodin toiseen osioon tulkittava alaluku oppituomioiden käsitte-lystä löytyy eukaristian ja viran kohdalla.²⁷¹ Metodin jakautuminen kahteen näyttää näin tarkas-teltuna selkeälinjaiselta. Lähempi tarkastelu tuo siihen kuitenkin tätä moninaisempia ulottuvuuksia, mikä selviää tämän tutkielman edetessä.

KY:n erot sovittava yksimielisyys -metodin kuvaus vaikuttaa pääpiirteissään olevan samanlainen kuin Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin ja Birmelén analyysit, jotka on esitelty luvussa 3.3. Koska Birmelé toi analyysissaan esiin differentioidun konsensuksen me-todillisuutta, voitaneen hänen analyysiansa ja sen pohjalta luotua kuviota sekä KY:n metodiku-vausta ja sen pohjalta luotua kuviota peilata keskenään (kuvio 8).

Kuviossa kahdeksan on samankaltaiset osiot merkitty samantalaisin katkoviivoin. Molemmissa siis ilmaistaan aihetta koskeva yksimielisyys perustotuuksista. Tosin Birmelén mukaan YJV:ssä erotel-laan ”yleinen peruskonsensus” (§ 15–16) ja ”partikulaarit peruskonsensukset” (seitsemästä kiis-tanalaisena olleesta, aihetta koskevasta kysymyksestä).²⁷² KY:n metodikuvauksessa ei tällaista erittelyä tehdä. Molemmissa ilmaistaan aihetta koskevat tunnustuskohtaiset painotukset. Mo-lemmissa myös erojen kohdalla tehdään johtopäätöksiä: tosin Birmelén mukaan oppituomiot poistetaan YJV:ssä,²⁷³ kun taas KY:ssä oppeihin liittyvät erot todetaan legitiimiksi, mikäli mahdol-lista.²⁷⁴

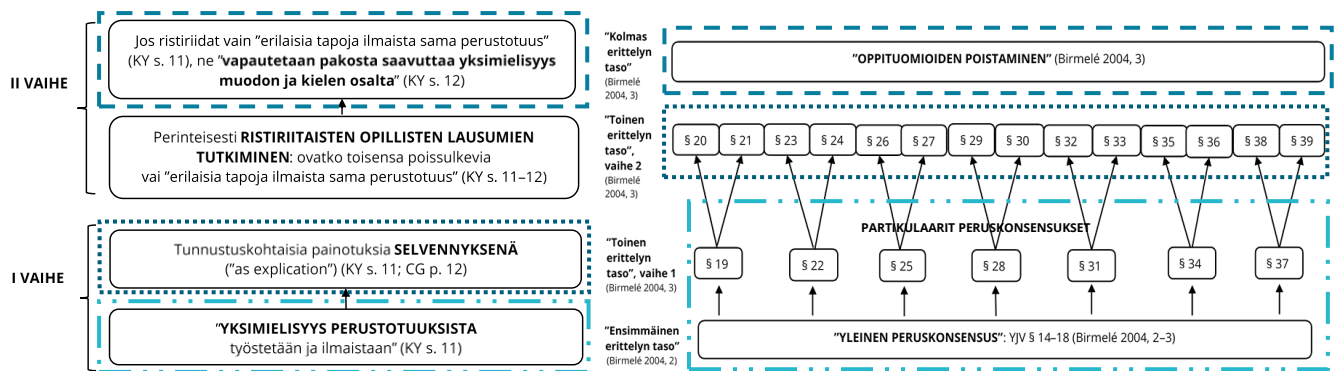
²⁷⁰ KY s. 12.

²⁷¹ KY, Sisällys.

²⁷² Birmelé 2004, 2–3.

²⁷³ Birmelé 2004, 3.

²⁷⁴ KY, s. 11–12.

Kuvio 8. KY:n metodikuvauksesta muodostettu kuvio ja Birmelén differentioitu konsensus -analyysistä muodostettu kuvio vierekkäin

Kuvion kautta havaittavat selkeähköt erot ovat seuraavat: YJV:ssä yksimielisyys muodostuu Birmelén mukaan "yleisestä peruskonsensuksesta" ja "partikulaareista peruskonsensuksista".²⁷⁵ KY:ssä ei tällaista erittelyä tehdä. Toinen ero liittyy siihen, että KY:n metodikuvauksessa eritellään omaksi kohdaksi "ristiriitaisten opillisten lausumien tutkiminen".²⁷⁶ YJV:ssä ei puolestaan ole erillistä kohtaa erojen tarkastelulle. Se vaikuttaakin sisältyvän implisiittisesti sekä yksimielisyyksien että tunnustuskohtaisten painotusten muodostamiseen.²⁷⁷

5.2 Johtopäätökset

KY:n johdannossa kerrotaan erot sovittavan yksimielisyyden muodostuvan yksimielisyydestä ja legitiimeistä eroista. Kuvaus on lähellä Meyerin kuvausta differentioidusta konsensuksesta. Toisaalta KY:n kuvauksessa on erojen legitiimiyteen liittyvää epätarkkuutta: ikään kuin syy-seuraussuhde olisi kääntynyt väärinpäin, mikä vuoksi kuvauksesta voi välittyä sellainen kuva, että erot

²⁷⁵ Birmelé 2004, 2-3.

²⁷⁶ KY, s. 12.

²⁷⁷ A Commentary by the Institute for Ecumenical Research kertoo, että YJV:n logiikka oli muotoilla julistus, joka yhtäältä kertoo vanhurskauttamisopin olennaisen raamatullisen sisällön ja toisaalta jättää pois sellaiset muotoilut, jotka toinen osapuoli on tuominnut. (A Commentary by the Institute for Ecumenical Research 1997, 18). Tällaisen yksimielisyyden muotoileminen sisältänee implisiittisesti oppien jatkuvan tarkastelun.

ovat legitiimejä julistamisen perusteella. Tämä ei ole koheesiossa YJV:ssä olevan differentioidun konsensuksen kanssa, eikä todennäköisesti ole myöskään KY:n tarkoitus.

Lisäksi KY:n johdannossa kerrotaan, että erot sovittavan yksimielisyyden menetelmä muodostuu kahdesta osasta. Ensin muodostetaan aihetta koskeva yhteisymmärrys. Tämän jälkeen tarkastellaan aiheeseen liittyviä eroja, ja jos mahdollista julistetaan ne sallituiksi. Tässä kohti jää mainitsematta kriteeri, jolla erot voidaan julistaa legitiimeiksi. Näyttää kuitenkin siltä, että KY:ssa sovelletaan samaa lähtökohtaa, jonka Hietämäki on havainnut *Lehrverurteilungen – Kirhchentrennend?* -projektissa ja YJV:ssa. Sen mukaan kirkkoja jakavat oppituomiot, eivät erilaiset opilliset tulkin-
nat.²⁷⁸

²⁷⁸ Hietämäki 2008, 77–79.

6 Differentioitu konsensus kasvavaa yhteyttä -dialogiraportissa:

Kirkko

Tässä luvussa tarkastellaan KY:n ensimmäistä päälukua ”Kirkko yhteytenä Kolmiyhteisessä Jumalassa” differentioitun konsensuksen näkökulmasta. Ensimmäiseksi tarkastellaan yksityiskohtaisemmin pääluvun neljästä alaluvusta kolmea: ”1. Kommuunio-ekkesiologia yhteisenä viitekehyksenä”, ”2. Kirkon sakramentaalinen luonne” ja ”3. Yhteinen käsitys kirkosta”. Tarkastelun perusteella muodostetaan ensinnä käsitys sakramentaalisen kommuunio-ekkesiologian roolista KY:ssa ja toiseksi KY:n kirkkoa koskevasta konsensuksesta. Näitä molempia havainnollistetaan kuviolla. Kolmanneksi tässä luvussa tehdään katsaus siihen, miten KY:n viimeisessä pääluvussa ”IV Saavutetun yksimielisyyden merkitys ja laajuus” kuvataan KY:ssa muotoiltua kirkkokäsitystä. Myös sitä havainnollistetaan kuviolla.

6.1 Perusta

KY:n kolmen teeman – kirkon, eukaristian ja viran – käsittely aloitetaan dialogiraportissa kirkkokysymyksestä. Käsittelyjärjestystä perustellaan muun muassa yleisellä ekumeenisella näkemyksellä: ”Kirkko-oppi on pitkään tunnustettu ekumeenisen kehityksen avainkysymykseksi. Kirkkokäsitys tarjoaa viitekehyksen, josta käsin voidaan ymmärtää virka ja sakramentit”.²⁷⁹ Asettamalla eukaristia ja virka ekkesiologiseen viitekehykseen niitä ei ”irroteta” yksittäisiksi opinkappaleiksi, vaan käsitellään osana laajempaa, kirkko-opillista kokonaisuutta.²⁸⁰

KY:n kirkkokäsitystä koskevan, pääluvun I logiikka on seuraava: Ensin, luvussa yksi, kerrotaan kommuunio-ekkesiologian toimivan viitekehyksenä eukaristian ja viran käsittelylle dialogissa. Kommuunio-ekkesiologista painotusta perustellaan, ja termi määritellään.²⁸¹ Toiseksi, luvussa kaksi kerrotaan kirkkokäsitystä koskeva luterilais-katolinen haaste, joka voidaan tiivistää kirkon sakramentaalista todellisuutta koskevaksi. Erityisesti kirkon sakramentaalisten rakenteiden eli

²⁷⁹ KY § 12.

²⁸⁰ Ks. Karttunen 2019, 30.

²⁸¹ KY:n luku I: 1.

sakramenttien ja viran, kerrotaan olevan haasteita. Jotta niitä voidaan käsitellä, tulee KY:n mukaan ensin sanoittaa yhteinen käsitys kirkosta. Kolmanneksi luvussa muodostetaan tämä yhteinen käsitys.²⁸² Luvun lopussa sanoitetaan vielä osapuolien yhteinen kutsu ja tehtävä.²⁸³

KY:ssa kirkkokäsitystä koskevan pääluvun I ensimmäisessä alaluvussa 1. ”Kommuunio-ekkleziologinen viitekehys” käydään läpi kommuunio-ekkleziologiaa eukaristian ja viran käsittelyn viitekehystenä. Ensin määritellään ”kirkko” trinitaarisella painotuksella. Sen jälkeen kerrotaan kommuunio-ekkleziologisen painotuksen kasvaneesta roolista ei ainoastaan luterilais-katolisessa vaan myös katolis-reformoidussa, katolis-anglikaanisessa ja katolis-metodistisessa dialogissa sekä kyseisen painotuksen tuomasta lisäarvosta ekumeeniseen keskusteluun.²⁸⁴

Tämän jälkeen luvussa kuvataan kommuunio-ekkleziologian taustaa ja esitetään perusteluja sen sopimiselle sekä katoliseen että luterilaiseen teologiaan. Lisäksi mainitaan muun muassa ekumeenisia asiakirjoja, joissa kommuunio-ekkleziologia on mukana. Seuraavaksi luvussa siirrytään käsittelemään kirkon ykseydestä nousevaa ekumeenista kutsua ja tehtävää, niiden katolista kirkko-oppia koskevia lähtökohtia, luterilais-katolisen yhteyden kannalta perustavaa yhteistä julistusta vanhurskauttamisopista sekä siinä listattuja aiheita, joista keskustelu on ykseyden kannalta tarpeellista. Tämän jälkeen korostetaan ykseyteen pyrkimisen perustuvan yhteiseen uskoon.²⁸⁵ Luvun loppuksi palataan kysymykseen kirkko-opin relevanttiudesta ekumeenisissa keskusteluissa, ja kerrotaan, että differentioitu konsensus kirkko-opillisesta itseymmärryksestä on edellytys kirkkojen lähentymiselle edelleen.²⁸⁶ Kirkko-osion artikla 12 jatkaa kertoen, että ”Lähtökohta jatkotyöskentelylle on kommuunio-ekkleziologia yhteisenä perustana”,²⁸⁷ minkä jälkeen kommuunio-ekkleziologia määritellään yksimielisyyslausuman muodossa.²⁸⁸

²⁸² KY:n luku I: 2.

²⁸³ KY:n luku I: 3.

²⁸⁴ KY § 1–2.

²⁸⁵ KY § 3–11.

²⁸⁶ KY § 12.

²⁸⁷ KY § 12.

²⁸⁸ KY § 12.

KY:n ensimmäinen yksimielisyyslausuma²⁸⁹ koskee siis kommuunio-ekkleesiologian määritelmää. Sen mukaan kommuunio kirkossa on Kolminaisuuden persoonien ja yksittäisen kristityn sekä ihmisten välistä relaatiota. Tämän relaation saa aikaan Jumala, ja se välittyy sakramenteissa. Lisäksi sillä on eskatologinen ulottuvuus.²⁹⁰

KY:n differentioitu konsensus -käsityksen kannalta on huomioitava, että artiklan 12 mukaan myös kirkkokäsityksestä muodostetaan differentioitua konsensusta: ”Jotta saavutettaisiin läheisempi yhteys kirkkojen välillä, yhteiseksi perustaksi lähentymiselle ja sovinnolle tarvitaan erot sovittava yksimielisyys kirkko-opillisesta itseymmärryksestä.”²⁹¹ Luterilaisten ja katolisten välillä on kirkkokäsityksistä joitakin eriäviä näkemyksiä,²⁹² mutta niistä ei ole oppituomioita.²⁹³ Täten differentioitu konsensus on KY:ssä tuotu erilaisten kirkko-oppia koskevien käsitysten ja painotuserojen alueelle, ei ainoastaan oppituomioiden alueelle, kuten YJV:ssä. Huomiota tukevat KY:n johdannossa oleva konsensus- ja metodikuvaus, jossa puhutaan ”aiemmin kiistanalaisista opeista”²⁹⁴, ei varsinaisesti oppituomioista.²⁹⁵

Huomionarvoinen seikka on myös artiklan 12 maininta kirkkokäsitystä koskevan differentioitun konsensuksen merkityksestä. Kokonaisuudessaan tämä merkitys selviää vasta KY:n lopussa, artikkelissa 293, jossa kerrotaan, että

tärkein edellytys virkojen vastavuoroiselle tunnustamiselle on yksimielisyys kirkon olemuksesta, sen perustavasta sakramentaalisesta rakenteesta ja merkityksestä pelastuksen välittäjänä. Vain tämä laajempi kirkko-opillinen konteksti voi antaa meille oikean näkemyksen jäljellä olevia eroja hahmotettaessa. Meidän on ensin oltava yksimielisiä siitä, mikä kirkko on ja mitä kirkon ykseyteen tarvitaan, ennen kuin voimme saavuttaa tyydyttävän ratkaisun koskien toistemme virkojen tunnustamista.²⁹⁶

Toisin sanoen yksimielisyys kirkosta on edellytys virkojen keskinäiselle tunnustamiselle.

²⁸⁹ Myös KY § 2:ssa ilmaistaan yksimielisyyttä, mutta sitä ei ole muotoiltu varsinaisen yksimielisyyslausuman muotoon, joka alkaisi sanoilla ”Olemme yksimielisiä...”. Täten sitä ei ole laskettu varsinaiseksi yksimielisyyslausumaksi tässä tutkielmassa.

²⁹⁰ KY § 12.

²⁹¹ KY § 12. Suluissa oleva huomio lisätty.

²⁹² Ks. jäljellä olevista eroista Declaration on the Way -dialogiraportin luku IV ”Remaining differences and Reconciling Considerations”

²⁹³ Karttunen 2019, 32.

²⁹⁴ KY s. 11.

²⁹⁵ KY s. 11–12.

²⁹⁶ KY § 286.

Kirkko-osion luvussa kaksi käsitellään kirkon sakramentaalisuutta, joka kuuluu kommuunio-ekkleesiologian yhteyteen.²⁹⁷ Luvussa tuodaan myös esiin kirkko-opillinen haaste luterilais-katolisisessa dialogissa, eli kysymys siitä, mitä kirkon sakramentaalinen luonne tarkoittaa käytännössä.²⁹⁸ KY liittyy kysymykseen kaksi asiaa. Ensimmäinen koskee luterilaisten ja katolisten erilaisia kirkkokäsityksiä: luterilaiset ovat perinteisesti käsittäneet kirkon sanan tai uskovien kirkoksi, katoliset puolestaan pelastuksen sakramentiksi.²⁹⁹ Tämän eron kerrotaan lieventyneen, ja asiaan liittyviä perusteluja käsitellään tekstissä saman tien.³⁰⁰ Käsitely päättyy toteamukseen, että ”Luterilainen ja kirkollinen käsitys kirkon inhimillisistä ja jumalallisista elementeistä ovat siis selkeästi lähellä toisiaan”.³⁰¹ Lisäksi kerrotaan, että *Porvoon yhteisessä julkilausumassa* II A 20 ilmaistu kirkkokäsitys on molempien osapuolien käsitysten mukainen.³⁰²

Toinen, edellistä haastavampi kysymys koskee kirkon konkreettisia rakenteita:

yhä on perustavia eroja kirkon konkreettisten rakenteiden ymmärtämisessä – nimittäin piispuus apostolisessa suksessiossa, primaatti ja piispuuden opetusviran auktoriteetti yhteydessä Rooman piispaan.”³⁰³...”Kirkon sakramentaalista luonnetta, kirkkoa Valtakunnan sakramenttina” jne. on pohdittu, mutta vailla lopullisia tuloksia. ”Sekä katolilaiset että luterilaiset kuvaavat kirkkoa inkarnaatiolle analogisesti, mutta tekevät erilaisia johtopäätöksiä ja näkevät erilaisia seurauksia sille, mitä se merkitsee Kristuksen ruumiin ja näkyvän instituution välisen suhteen kannalta.”³⁰⁴

Luku loppuu toteamukseen siitä, että ennen kuin varsinaisen differentioidun konsensuksen käsitteeseen asiasta voidaan edetä, on ilmaistava yhteinen käsitys ”kirkosta eukaristian ja viran sakramentaalisena viitekehyksenä”.³⁰⁵ Tähän siirrytään KY:n kirkkokäsitystä koskevan osion luvussa kolme.

²⁹⁷ Peura 2019, 63.

²⁹⁸ KY § 13.

²⁹⁹ KY § 14–15.

³⁰⁰ KY § 16–22.

³⁰¹ KY § 22.

³⁰² KY § 22–23.

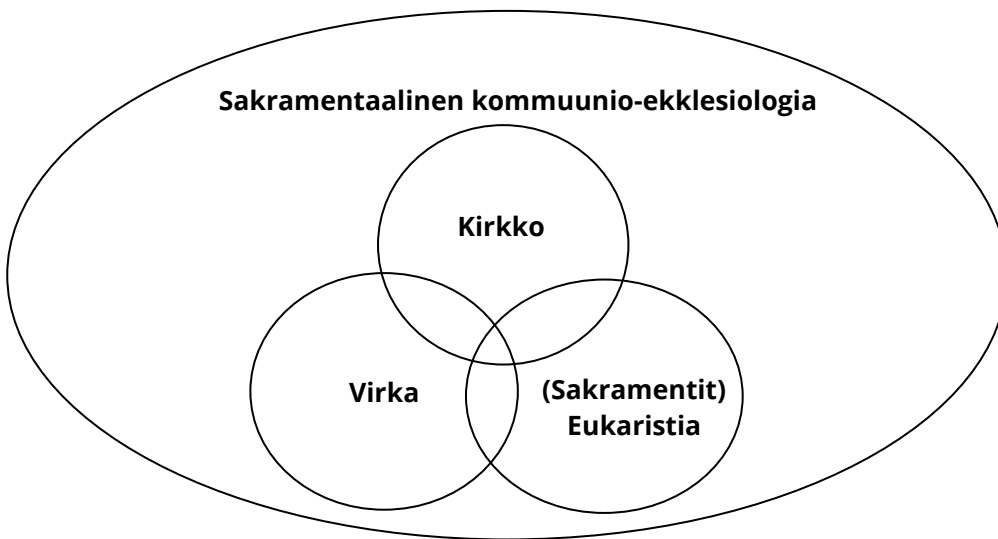
³⁰³ Kasper 2009, § 79 dialogiasiakirjassa KY § 24.

³⁰⁴ Vanhurskauttaminen kirkon elämässä § 219 dialogiasiakirjassa KY § 24.

³⁰⁵ KY § 24.

6.2 Sakramentaalisen kommuunio-ekklesiologian merkitys KY:ssa

Kuten edellä on kirjoitettu, KY:n luvussa I on omat alalukunsa kommuunio-ekklesiologialle – tai vielä tarkemmin kommuunio-ekklesiologialle KY:ssa käsiteltävien teemojen viitekehyksenä – ja kirkon sakramentaaliselle luonteelle.³⁰⁶ Toisaalta KY:ssa käytetään myös termiä ”sakramentaalinen kommuunio-ekklesiologia” ainakin kaksi kertaa (§ 6, 363).³⁰⁷ Kuten tämän tutkielman luvussa 2.3 Meyeriin viitaten esitetään, kommuunio-ekklesiologia elävöittää, tuo syvyyttä ja integroi erilaisia käsityksiä kirkon ykseydestä.³⁰⁸ Myös KY:n kohdalla kommuunio-ekklesiologialla tai sakramentaalisella kommuunio-ekklesiologialla on ainakin kaksi huomattavaa tehtävää. Näistä ensimmäinen on sen toimiminen kokonaisvaltaisena viitekehyksenä kirkkoa, sakramenteja yleensä, eukaristiaa ja virkaa koskevien kysymysten käsittelyssä, minkä perusteella valintaa voidaan kutsua myös KY-dialogin metatason metodiksi. Tätä havainnollistetaan kuviolla yhdeksän.³⁰⁹

Kuvio 9. KY:n metatason metodi: Sakramentaalinen kommuunio-ekklesiologia kirkon, (sakramenttien), eukaristian ja viran käsittelyn kontekstina

³⁰⁶ KY, Sisällys.

³⁰⁷ KY § 6, 363.

³⁰⁸ Meyer 1999, 66–70.

³⁰⁹ KY:n otsikko 1: 1; KY § 12, 24.

Myös toinen sakramentaalisen kommuunio-ekklesiologian viitekehyksenä toimimiseen liittyvä tehtävä on merkittävä. KY:n englanninkielisessä versiossa CG:ssä kerrotaan virkakysymysten käsitteilyn yhteydessä seuraavaa:

It seems possible to see the differentiated consensus formulated in this document explicating a more fundamental agreement than has been possible in earlier Catholic-Lutheran discussion because of the wide agreement on the ordained ministry within the framework of the sacramentality of the Church.³¹⁰

Toisin sanoen dialogiraportin mukaan näyttäisi siltä, että dialogissa on saavutettu uusia tuloksia. Kun siteerattua kohtaa tarkastelee suomennetussa laitoksessa eli KY:ssä, uusien tuloksien perusteluna mainitaan sakramentaalinen kommuunio-ekklesiologia:

Vaikuttaa mahdolliselta, että tässä dokumentissa muotoiltu erot sovittava yksimielisyys voisi ilmaista perustavampaa yksimielisyyttä kuin on ollut mahdollista aiemmissä luterilais-katolisisissa keskusteluissa, koska kirkon sakramentaalisuus on kehyksenä laajalle yksimielisyydelle vihkimysvirasta.³¹¹

Vaikuttaa siis siltä, että KY-dialogissa saavutetut uudet tulokset on saavutettu paitsi differentioitu konsensus -metodin vuoksi,³¹² myös siksi, että sakramentaalinen kommuunio-ekklesiologia on toiminut käsiteltävien teemojen viitekehyksenä.

6.3 Yhteinen käsitys: erot sovittavan yksimielisyys -metodin I osio ja sen kautta saavutettu konsensus

”Yhteinen käsitys kirkosta” -luvussa on 13 alalukua, joista kussakin käsitellään yhtä kirkkoa koskevaa yhteisymmärrystä. Ne kattavat seuraavat aiheet: ”Kirkko jumalallisen pelastuksen välineenä ja merkinä”, ”Vanhurskauttaminen ja kirkon sakramentaalinen elämä”, ”Yhteys ja missio Dei”, ”Kirkko Kristuksessa ikään kuin sakramentti”, ”Kirkko jumalallisesta ja inhimillisestä näkökulmasta”, ”Näkyvä ja kätkeyty kirkko ja kirkon näkyvät merkit”, ”Yksi, Pyhä, katolinen ja apostolinen kirkko”, ”Aina puhdistumisen tarpeessa (semper purificanda), sekoittunut ruumis (corpus permixtum)”, ”Kasteen vastavuorinen tunnistaminen”, ”Kaste ja pyhitys”, ”Kirkon apostolinen missio jumalanpalveluksena, todistuksena ja palveluna”, ”Kirkko ristin alla” ja ”Yhteinen eskatologinen

³¹⁰ CG § 293.

³¹¹ KY § 293.

³¹² Ks. KY § 363 ja tämän tutkielman luku 1.1.

toivomme”.³¹³ Kirkko-osio loppuu lukuun neljä, jossa kerrotaan kirkon yhden tehtävän olevan ykseyden tavoittelemisen.³¹⁴

Suurin osa edellä mainituista alaluvuista sisältää myös yksimielisyyslausuman tai -lausumia.³¹⁵ Näistä esimerkkinä tässä tutkielmassa tarkastellaan alalukua 3.8. ”*Aina puhdistumisen tarpeessa (semper purificanda), sekoittunut ruumis (corpus permixtum)*”.³¹⁶ Se sisältää kaksi artiklaa (§ 42 ja 43). Näistä ensimmäisessä, artiklassa 42, kerrotaan, että käsiteltävään aiheeseen liittyy ero: ”luterilaiset ja katoliset käyttävät termejä ’pyhä’ ja ’syntinen’ eri tavoin kuvatessaan kirkon tilaa maan päällä”.³¹⁷ Tämän jälkeen artiklaa jatketaan eroa lieventävällä virkkeellä: ”Kuitenkin molemmat huomaavat, että kirkon jäsenet ovat jatkuvassa taistelussa syntiä ja erehdystä vastaan”.³¹⁸ Artiklan lopuksi todetaan yhtäältä, ettei eroa käsitetä kirkkoa jakavaksi ja toisaalta, että ero edellyttäne vielä täsmentävää keskustelua.³¹⁹

Eron legitimiyyttä näytetään tässä yhteydessä perusteltavan edellä mainitulla ”eroa lieventävällä virkkeellä”.³²⁰ Samaa perustelua käytetään myös *Declaration on the Way* -dialogiraportissa kirkon pyhyttä ja syntisyyttä koskevan aiheen käsittelyssä.³²¹ Eron legitimiyyden perustelu jää tässä kohti joka tapauksessa vähäiseksi.

Alaluvun 3.8. toinen artikla (§ 43) sisältää teemaan liittyvän yksimielisyyslausuman. Kokonaisuudessaan alaluvussa 3.8 oleva asioiden käsittelyjärjestys on hieman erilainen kuin KY:n differentioitu konsensus -metodin kuvauksessa. Differentioitu konsensus -metodin kuvauksessa nimittäin

³¹³ KY, Sisällys.

³¹⁴ KY § 51.

³¹⁵ KY:n luvussa I: 3 on yksimielisyyslausuma tai -lausumia tarkalleen ottaen kahdeksassa alaluvussa (4.3, 3.5, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12) 13:sta. (Ks. KY:n luku I: 3.)

³¹⁶ KY:n luku I: 3.8.

³¹⁷ KY § 42.

³¹⁸ KY § 42.

³¹⁹ KY § 42.

³²⁰ KY § 42.

³²¹ DW s. 81. DW:n mukaan ajatus löytyy asiakirjasta *Church and Justification* § 153–155. Lisäksi DW tuo esiin, että myös asiakirjassa *The Church: Towards a Common Vision* on samantyylistä pohdintaa. (DW, s. 8.)

kerrotaan, että aihetta koskevien erojen tarkastelu sijaitsee metodin toisessa vaiheessa. Tätä ennen muodostetaan aihetta koskeva yksimielisyys, jota täsmennetään tunnustuskohtaisilla tarkennuksilla. Tämän jälkeen tarkastellaan eroja, ja mikäli mahdollista, todetaan ne legitiimeiksi.³²² Erilainen järjestys saattaa viitata siihen, että KY:n erot sovittavan yksimielisyyden menetelmää käytetään dialogiraportissa soveltaen sen ideaa, ja että KY:n metodikuvauksessa mainittua järjestystä ei välttämättä noudateta sellaisenaan joka kohdassa. Asiaa voisikin tarkastella yhtenä jatkotutkimusaiheena: ilmeneekö KY:n johdannossa kuvattu metodi eukaristia- ja virkakysymysten käsittelyssä juuri johdannon kuvaamassa järjestyksessä? Lisäksi olisi aiheellista tarkastella, muuttaako asian ilmaisujärjestys metodologia.³²³ Kysymys lienee oleellinen erityisesti silloin, jos metodi ja konsensus ovat lähes limittäisiä, kuten KY:ssä.

Kirkko-osiossa ilmaistua yhteisymmärrystä voidaan havainnollistaa kuviolla kymmenen. Siitä voidaan havaita, että yhteinen kirkkokäsitys ilmaistaan pääosin yhteisymmärryksien kautta. Toisaalta siihen kuuluu myös traditionaalisen eron ilmaiseminen ja sen legitiimiksi toteaminen.³²⁴

Yhteisymmärrys

Kuvio 10. Kirkkokäsitystä koskevan yhteisymmärryksen rakenne KY:n luvussa I

Vaikka ennen yhteisymmärrystä ja yhteisymmärryksen sanoittamisen yhteydessä mainitaan ero ja todetaan se legitiimiksi, kirkko-osiossa ei tästä huolimatta ole erillistä lukua yhteisymmärryksen selvennysosioille eikä oppituomioiden käsittelylle, kuten sakramentteja yleensä, eukaristiaa ja virkaa koskevissa luvuissa.³²⁵ Oppituomioiden käsittelyä koskevan luvun puuttuminen vaikuttaa loogiselta sen perusteella, että luterilaisten ja katolisten välillä ei ole julistettu oppituomioita

³²² KY, s. 11–12.

³²³ Ajatus: Lauri Kukkasniemi.

³²⁴ KY § 42–43.

³²⁵ Ks. KY:n Sisällys ja esim. KY, s. 39.

kirkko-opista.³²⁶ Toisaalta lukujen puuttuminen on herättänyt myös toisenlaisen tulkinnan, sillä William Henn kysyy asiaan liittyen: ”Tarkoittaako niiden poissaolo tässä, että lukua yksi ei ole tarkoitettu differentioiduksi konsensukseksi vaan vain konsensukseksi?”.³²⁷

Näyttää siltä, että kirkkoa koskeva yhteisymmärrys rakennetaan pääosin KY:n differentioitu konsensus -metodin ensimmäisellä, yksimielisyyttä muotoilevalla ja ilmaisevalla tasolla. Jos yhteisymmärryksen rakenne jäisi tälle tasolle, voitaisiin Hennin kysymykseen kaikesti vastata ”KY:n ensimmäinen luku on tarkoitettu vain konsensukseksi, ei kuitenkaan differentioiduksi. Yhteisymmärryksen yhteydessä on myös ero, joka todetaan sallituksi. Yhdenkin eron legitimiiksi toteaminen osoittanee erittelyä siinä, mitkä seikat edellyttävät yksimielisyyttä, eli mitkä ovat asiaa koskevia perustotuuksia, ja missä puolestaan voidaan sallia eroja.³²⁸ Tämän puoltaa sitä, että KY:n kirkkoa koskevaa konsensusta voitaneen sanoa differentioiduksi, ja täten myös vastaus Hennin kysymykseen muuttuu.

KY:n viimeisessä pääluvussa ”Yksimielisyyden merkitys ja laajuus” muun muassa kerrotaan vielä kerran tiivistetysti kunkin pääteeman kohdalla saavutettu yhteisymmärrys. Kirkkokäsityksen kohdalla kerrotaan yksi yksimielisyyslausuma, jota seuraa kirkkokäsitystä koskevan eron legitimiiksi toteaminen sekä kaksi yhteisymmärrykseen lisää informaatiota tuovaa artiklaa. Yksimielisyyslausumassa, artiklassa 307, viitataan katsomaan artikloja 27–49, eli lähes koko luvussa I: 3 ilmaistua kirkkoa koskevaa yksimielisyyttä. Artiklassa 308 puolestaan kerrotaan ”sanan kirkon” ja ”sakramentin kirkon” välisen polarisaation olevan tarpeeton. Artikloissa 309 ja 310 kerrotaan kirkon olevan ”laajassa merkityksessä sakramentti”³²⁹ ja että ”Tärkeimmät kirkon näkyvistä elementeistä ovat Pyhät kirjoitukset, apostolien opetus, sakramentit ja jumalallisesti asetettu virka”.³³⁰ Lisäksi

³²⁶ Karttunen 2019, 32.

³²⁷ Henn 2019, 66–67.

³²⁸ Ks. differentioidun konsensuksen ydinlogiikasta Meyer 1996, 224 sekä KY:ssä esiintyvistä differentioidun konsensuksen ja sen metodin peruslogiikasta KY s. 11–12.

³²⁹ KY § 309.

³³⁰ KY § 309.

kerrotaan, että ”kirkossa on virkoja ja palvelutehtäviä”³³¹, joiden kautta toteutetaan kirkon tehtävää, ja kerrotaan paikallisten kirkkojen ja maailman laajan kirkon välisestä relaatiosta.³³² Edellä mainittua kuvausta KY:n kirkkoa koskevasta yksimielisyydestä voidaan havainnollistaa kuviolla yksitoista. Siinä eron legitiimiyttä ja lisäinformaatiota sisältävät artikkelit on sijoitettu eri tasoille, mutta ne voitaisiin yhtä hyvin sijoittaa samallekin tasolle. Kuten edellä on kerrottu ja kuten kuvioista voi päätellä, kirkkoa koskeva yhteisymmärrys sisältää eron legitiimiksi toteamisen, ja täten sen voidaan katsoa olevan differentioitu.

Kuvio 11. Kirkkokäsitystä koskevan yhteisymmärryksen rakenne KY:n luvussa IV

Vaikka KY:ssä on muodostettu kirkkokäsitystä koskeva differentioitu konsensus, kirkkoa koskeva teema edellyttää lisäkeskustelua näkyvän ykseyden saavuttamiseksi. KY:n virkaosiossa, luvussa III 7 ”Asioita tuleviin keskusteluihin”, kerrotaan nimittäin, että:

varsinkin maailmanlaajan kirkon ja paikalliskirkon välinen suhde vaatii lisää konkreettista täsmentämistä tulevissa keskusteluissa, vaikka yleisellä tasolla vallitsee yksimielisyys kirkon paikallisen, alueellisen ja universaalien tason vuorovaikutuksen välttämättömyydestä kirkon katolisuuden ilmauksena.³³³

6.4 Johtopäätökset

KY:n kirkko-osiossa muodostetaan kirkkokäsitystä koskeva differentioitu konsensus. Tosin käsityksen differentioimista ei ilmaista kovin selkeästi, mikä on herättänyt kysymyksen siinä muodostetun konsensuksen laadusta: onko se differentioitua vai ei? KY:n luvussa I esiintyvä differentioitu konsensus esitetään erilaisessa järjestyksessä kuin KY:n johdanto differentioitu konsensus

³³¹ KY § 310.

³³² KY § 310.

³³³ KY § 294.

-metodin vaiheet kuvaa. Tämä saattaa viitata siihen, että KY:n erot sovittavan yksimielisyyden menetelmää käytetään ajoittain sen ideaa soveltaen, ei tarkkaa järjestystä noudattaen.³³⁴ Nämä seikat herättävät kysymyksen siitä, mikä on määrittävää sille, että konsensus on differentioitu: Tekeekö konsensuksesta differentioitunut: 1) Se, että se sisältää erittelyn perustotuksien ja eiolennaisten seikkojen välillä? 2) Se, että se koskee oppituomioita – vai voiko sitä soveltaa muihin (oppi)eroihin? 3) Se, että oppituomiot julistetaan kohteisiinsa soveltumattomiksi – vai ”riittääkö”, että erot, jotka eivät ole oppituomioiden alaisia, julistetaan sallituiksi?

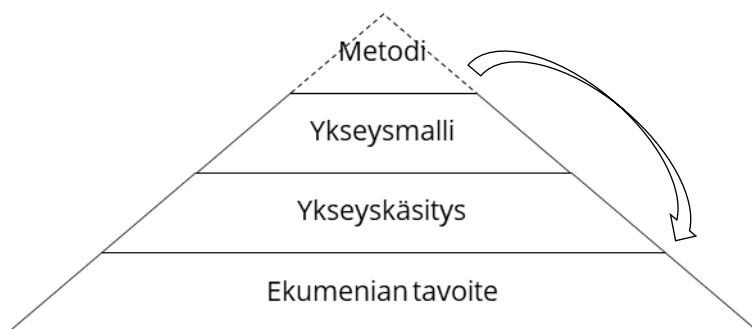
Kirkko-osio ja siinä ilmaistu (sakramentaalinen) kommuunio-ekkklesiologia toimii KY:ssä käsiteltävien teemojen viitekehyksenä. Täten se voidaan käsittää myös KY-dialogin metatason metodiksi. Sakramentaalisella kommuunio-ekkklesiologialla näyttää olevan merkittävä rooli myös KY:n virkakysymysten kohdalla. KY:n suomennetussa versiossa kerrotaan kyseisen viitekehyksen toimineen avainasemassa KY:n uusien tulosten muodostamisessa. Englanninkielinen eli alkuperäinen versio ei kuitenkaan sanoita asiaa aivan samalla tavalla. Asian selvittäminen vaatiikin lisätarkastelua, jota tämän tutkielman puitteissa ei ole mahdollista tehdä.

³³⁴ Ajatus: Lauri Kukkasniemi.

7 Loppukatsaus

Tämän tutkielman tehtävä on ollut selvittää, miten differentioitu konsensus käsitetään *Kasvavaa yhteyttä* -dialogiraportin johdannossa ja ekklesiologiaa koskevassa käsittelyssä. Tutkielman lähteinä ovat olleet suomalaisen luterilais-katolisen dialogikomission raportti *Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry*, sen suomennos *Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta* ja yksi dialogityöskentelyä koskeva arkistodokumentti. Tutkielman kysymyksiä on selvitetty systemaattisella analyysillä, josta tässä tapauksessa on käytetty erityisesti käsitteiden-, väitteiden- ja argumentaation analyysia.

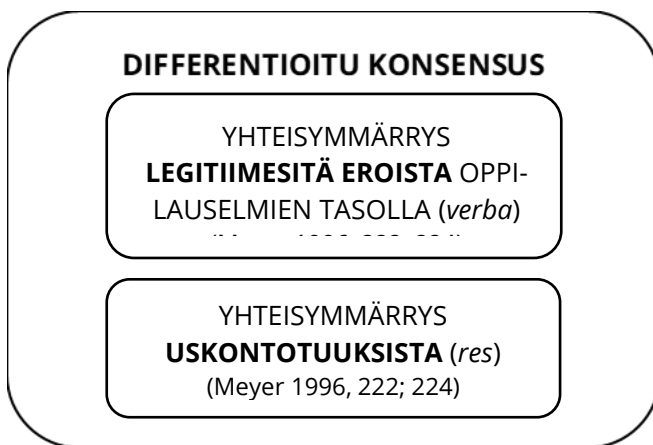
Tutkielman johdantoa seuraavassa luvussa kaksi on tarkasteltu luterilais-katolisen ekumeenisen ykseyskeskustelun kannalta olennaisia käsitteitä ja niiden välisiä relaatioita. Tarkastelussa on seurattu pääosin Harding Meyerin määritelmiä ja jaottelua. Hänen mukaansa ekumenian päämäärä on kirkkojen näkyvä ykseys. Tästä ykseydestä on erilaisia käsityksiä eli ykseyskäsityksiä. Ykseyskäsitystä ikään kuin operationalisoivaa konseptia kutsutaan puolestaan ykseysmalliksi. Edellisten lisäksi tähän yhteyteen on tässä tutkielmassa nähty aiheelliseksi lisätä vielä konsepti ekumeeniset metodit, joiden kautta tavoitellaan ykseyspyrkimyksiä. Edellä mainittua jaottelua on havainnollistettu tutkielmassa kuviolla yksi.

Kuvio 1. Ekumenian tavoitteen, ykseyskäsityksen, -mallin ja metodin välinen relaatio

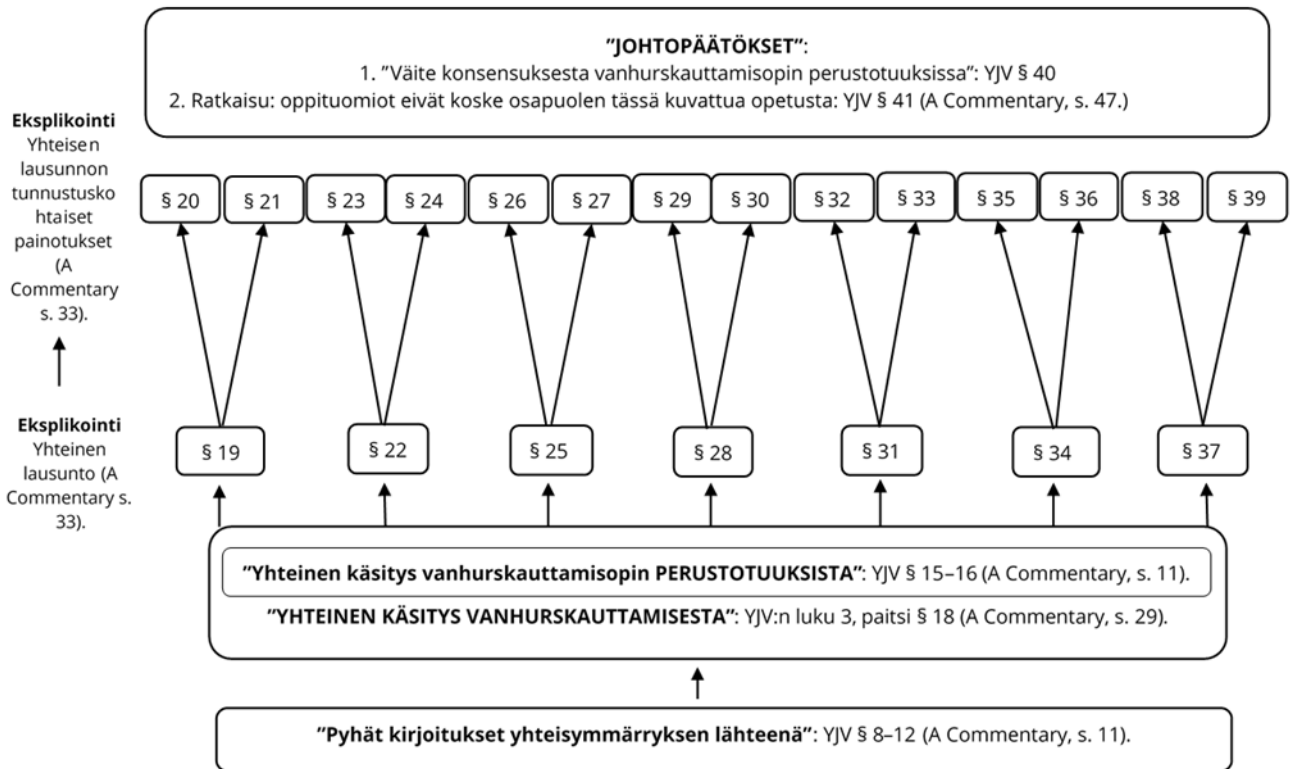
Tämän tutkielman luvussa kolme on tarkasteltu ensiksi Harding Meyerin kirjoitusten perusteella differentioitun konsensuksen taustaa, muodostumista sekä Meyerin käsitystä kyseisetä konsep-

tista. Hänen mukaansa differentioitun konsensuksen tausta on ykseys sovitetussa erilaisuudessa -ykseysmallissa, ja differentioitu konsensus on muodostunut opillisten dialogien myötä. Meyer näkee differentioitun konsensuksen konsensusrakenteena, johon kuuluu ensinnäkin yksimielisyys aihetta koskevasta keskeisestä opillisesta sisällöstä. Toiseksi siihen kuuluu yksimielisyys sellaisista aihetta koskevista eroista, jotka jäävät ulommalle, oppilauseلمien tasolle, ja jotka voidaan todeta legitimeiksi. Meyerin käsitystä on havainnollistettu tutkielmassa kuviolla kolme.

Kuvio 3. Meyerin käsitys differentioidusta konsensuksesta artikkelissa *Ecumenical Consensus*

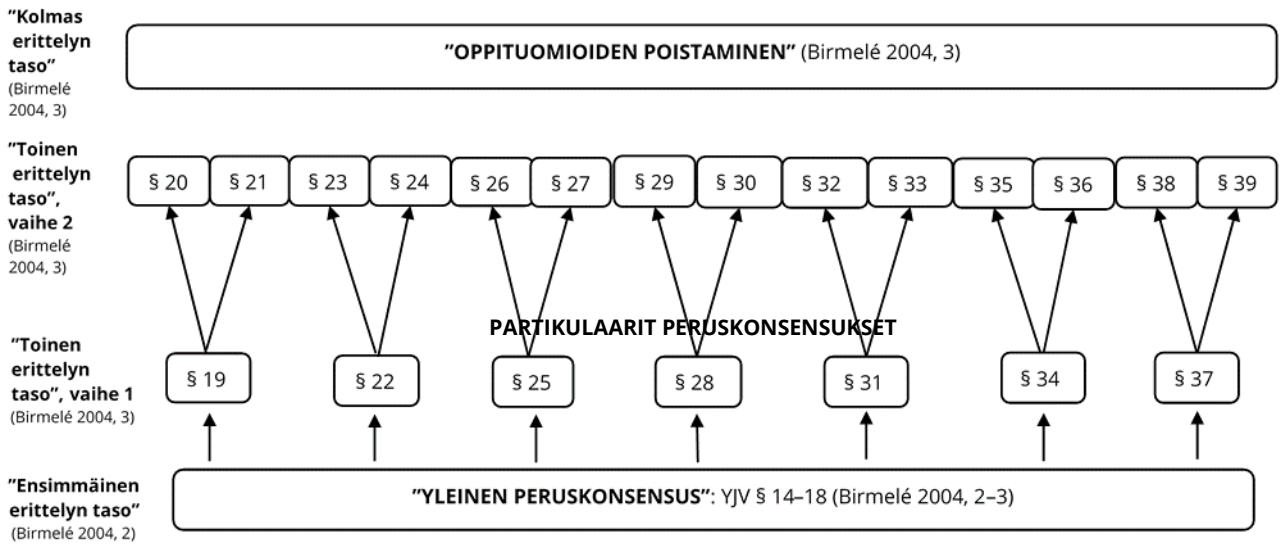
Toiseksi tämän tutkielman luvussa kolme on tarkasteltu kolmea analyysia differentioidusta konsensuksesta *Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista*. Tarkastelun kohteina ovat olleet Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin, André Birmelén sekä Minna Hietamäen analyysit. Näistä ensimmäisen, Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin mukaan YJV:n yksimielisyyden perustana on käsitys vanhurskauttamisopin raamatullisesta sanomasta. Kommentaarin mukaan yksimielisyys vanhurskauttamisopin perustotuuksista ilmaistaan YJV:n luvussa kolme, erityisesti artikloissa 15–16. Tämän jälkeen YJV:n luvussa neljä käsitellään seitsemää vanhurskautta koskevaa erimielisyyttä niin, että kunkin asian perustotuudesta ilmaistaan yksimielisyys sekä aihetta koskevat tunnustuskohtaiset painotukset. YJV:n luvussa viisi kerrotaan, että luterilaisten ja katolisten oppituomiot eivät sovellu YJV:ssä esitettyyn opetukseen. Edellä kuvattu käsitys on tiivistetty tutkielmassa kuvioon neljä.

Kuvio 4. Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin kommentaarin käsitys YJV:n raken- teesta

André Birmelén mukaan YJV:n differentioitu konsensus sisältää ensin "yleisen peruskonsensus- sen", jota seuraa "partikulaari peruskonsensus" kustakin seitsemästä vanhurskauttamisoppia koskevasta kiistanalaisesta seikasta. Näiden konsensusmuotoilujen jälkeen kiistanalaisista kysy- myksistä ilmaistaan tunnustuskoh- taiset legitiimit erot. Lopuksi oppituomiot todetaan kohti- siinsa soveltumattomiksi. Birmelén analyysistä on muodostettu kuvio viisi.

Minna Hietämäki puolestaan tekee selkeän eron YJV:n konsensuksen ja metodin välille. Hänen mukaansa YJV:ssä on käytetty hermeneuttista metodia, jossa eritellään kolme eri kielellistä tasoa. YJV:n konsensus on puolestaan differentioitu.

Kuvio 5. Birmelén käsitys differentioidusta konsensuksesta YJV:ssä

Tämän tutkielman luvuissa neljästä kuuteen on analysoitu differentioitua konsensusta KY:ssä. Luvussa neljä tarkastellaan KY:ssä esiintyvän differentioitu konsensus -termin ja muiden, siihen keskeisesti kuuluvien käsitteiden merkityksiä käsitteenanalyysillä. KY:n englanninkielisen ja suomenkielisen version välillä on epäjohdonmukaisuutta differentioitua konsensusta kuvaavan termin partisiippiosan aikamuodossa. Englanninkielisessä versiossa termi esiintyy pääasiassa muodossa *differentiated consensus*. Siinä yksikön nominatiivissa oleva passiivin NUT-partisiipin perfektin *differentiated* määrittää substantiivia *consensus*. Suomenkielisessä dialogiraportissa termi on suomennettu *erot sovittavaksi yksimielisyydeksi*, jolloin yksikön nominatiivissa oleva VA-partisiippi määrittää substantiivia *yksimielisyys*.

Differentioidun konsensuksen partisiippiosan aikamuodosta on yleisesti esiintynyt kansainvälistä keskustelua, ja jotkut ovat ehdottaneet *consensus*-sanan yhteyteen presens-muotoista partisiippiosaa *differentiating*, jotta konsensuksen laadun oikea merkitysvivahde säilyisi. Edellisestä poiketen tässä tutkielmassa ehdotetaan sitä, että konsensukseen yksimielisyytenä voitaisiin viitata partisiipin passiivi-muodolla, joka ilmaisee jo tehtyä erittelyä. Metodeihin voitaisiin puolestaan viitata partisiipin aktiivi-muodolla, sillä erittelemineen on differentioitu konsensus -metodin keskeinen työkalu.

KY:ssa eli suomenkielisessä dialogiraportissa käytetty differentioitua konsensusta vastaava termi *erot sovittava yksimielisyys* viitanee siihen, että käsite on yhteydessä ykseys sovitetussa erilaisuudessa -ykseysmalliin. Lisäksi se sisältää kyseisen konsensuksen luonteen ydinajatuksen siitä, että ykseyteen mahtuu eroja, silloin kun ne ovat sovitettuja.

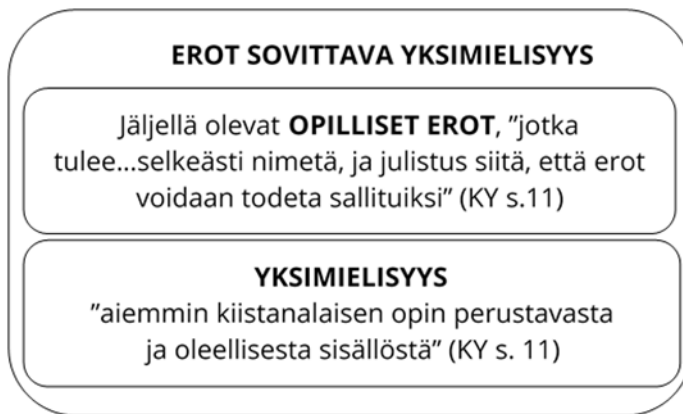
KY:ssa esiintyy YJV:n mukaisesti käsitys siitä, että differentioitu konsensus edellyttää yksimielisyyden käsiteltävän aiheen *perustotuuksista*. KY näyttää viittaavan perustotuuksilla kolmella eri tasolla oleviin ydinseikkoihin: koko kristinuskon, tietyn opinkappaleen ja tietyn opinkappaleeseen kuuluvan edellistä spesifimmän aiheen perustaviin ydinkohtiin.

Tämän tutkielman luvussa viisi on tarkasteltu, miten differentioitu konsensus käsitetään KY:n johdannossa. Johdannosta selviää, että KY-dialogin suuntaviivoina ilmaistaan katoliselta puolelta huomioita *Unitatis Redintegratio* -dekreetistä, luterilaiselta puolelta puolestaan CA 7:sta, 5:stä ja 14:stä. Kohdilla ei eksplisiittisesti sanoiteta katolisen tai luterilaisen osapuolen ykseyskäsityksiä, mutta huomioitavaa on, että katolisen kirkon ykseyskäsitystä voitaneen hahmottaa juuri *Unitatis Redintegratiosta* ja luterilaista vastaavaa puolestaan CA 7:stä.

KY:n johdannosta selviää myös dialogin ykseysmalli: se on ykseyttä, johon mahtuu sellaista erilaisuutta, joka ei jaa kirkkoja. Tämä näyttää yhtenevältä ykseys sovitetussa erilaisuudessa -ykseysmallin kanssa, vaikka sitä ei eksplisiittisesti KY:n johdannossa sanoiteta. KY-dialogin tavoitteeksi puolestaan kerrotaan etenkin eukaristiaa ja virkaa koskevan differentioidun konsensuksen edistäminen sakramentaalisen kommuunio-ekklesiologian kontekstissa.

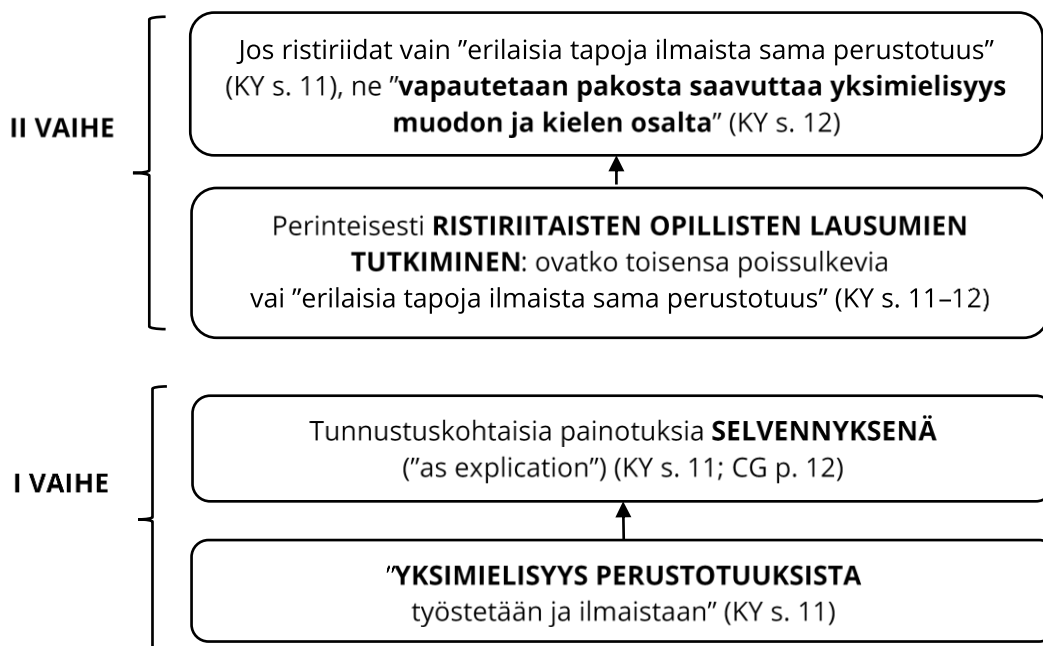
KY:n johdannosta selviää lisäksi dialogiraportin itseymmärrys differentioidusta konsensuksesta. KY kertoo sen muodostuvan kahdesta osasta: käsiteltävän aiheen perustotuuksia koskevasta yksimielisyydestä sekä aihetta koskevia eroja ja niiden legitiimiyttä koskevasta yksimielisyydestä. Tätä käsitystä on havainnollistettu tutkielmassa kuviolla kuusi. Käsitys on hyvin samanlainen kuin

Harding Meyerin näkemys differentioidusta konsensuksesta.

Kuvio 6. KY:n johdannossa esiintyvä käsitys differentioidusta konsensuksesta

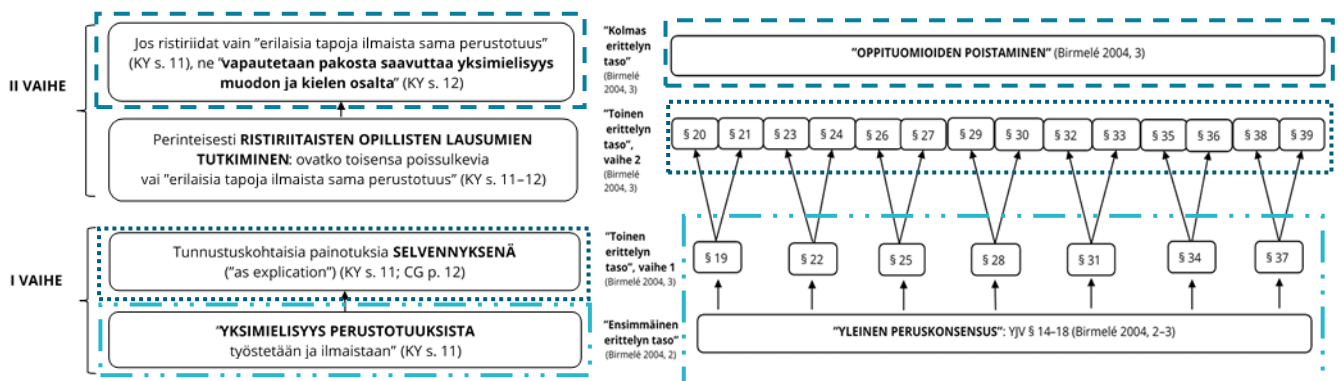
KY:n johdannossa sanotaan myös KY-dialogin metodi, joka on differentioitu konsensus -metodi tai kuten dialogiraportti sen ilmaisee: *erot sovittavan yksimielisyyden menetelmä*. KY kuvaa metodia kaksiosaisena: Ensimmäisessä osassa käsiteltävästä asiasta luodaan yksimielisyys, jota selvennetään tunnustuskohtaisilla korostuksilla. Toisessa osassa tarkastellaan aihetta koskevia eroja. Jos ne eivät ole ristiriidassa toistensa kanssa, ne voidaan todeta sallituiksi. Kuvaus näyttää perustuvan Wolfgang Thönissenin käsitykseen YJV:n differentioidusta konsensuksesta. Metodikuvausta on havainnollistettu tutkielmassa kuviolla seitsemän.

Kuvio 7. KY:n johdannossa esiintyvä käsitys differentioitu konsensus -metodista

KY:n rakenne toistaa metodin ja konsensuksen kaksiosaista rakennetta: jokaisessa KY:n pääluvussa on alaluku, jossa muotoillaan pääluvun aiheesta yhteistä käsitystä. Eukaristiaa ja virkaa koskeissa pääluvuissa on lisäksi oppituumioita käsittelevät luvut. Kirkkoa käsittelevästä luvusta tällaista ei löydy, mikä johtunee siitä, että aiheesta ei ole lausuttu oppituumioita.

KY:n metodikuvausta ja erityisesti siitä muodostettua kuviota on peilattu Birmelén YJV:ssä esiintyvän differentioitun konsensuksen analyysiin ja siitä muodostettuun kuvioon. Tätä on havainnollistettu kuviolla kahdeksan. Birmelén analyysi valikoitui tähän yhtäältä siksi, että hän sanoittaa analyysissään differentioitun konsensuksen eri tasoja selkeästi ja toisaalta siksi, että hän käsittelee differentioitua konsensusta osittain metodisesti. Peilaaminen osoittaa, että KY:n differentioitu konsensus -metodikuvauksessa ja Birmelén analyysissä YJV:n differentioidusta konsensuksesta on yhtäläisyyksiä, mutta myös eroja. Yhtäläisyyksiä on siinä, että molemmissa ilmaistaan ensin yksimielisyys perustotuksista, ilmaistaan tunnustuskohtaisia painotuksia ja – jos mahdollista – todetaan oppieroja kohteisiinsa soveltumattomiksi.

Kuvio 8. KY:n metodikuvauksesta muodostettu kuvio ja Birmelén differentioitu konsensus -analyysistä muodostettu kuvio vierekkäin

Eroja puolestaan löytyy siitä, että Birmelén mukaan YJV:n differentioidussa konsensuksessa ensimmäisellä erittelyn tasolla muodostetaan "yleinen peruskonsensus" (YJV § 14-18), minkä jälkeen siirrytään toiseen erittelyn tasoon. Toisen tason ensimmäisessä vaiheessa muodostetaan "partikulaarit peruskonsensukset" eli yksimielisyydet seitsemän kiistanalaisena olleen kysymyk-

sen ydinkohdista. KY:n metodikuvauksessa ei löydy tällaista yksimielisyyden kaksinkertaista rakennetta. Toinen ero näyttää liittyvän siihen, että KY:n metodikuvauksessa eksplikoidaan erojen tarkastelu, mitä Birmelén analyysistä ei puolestaan löydy. Tässä tutkielmassa onkin arvioitu, että erojen tarkastelu on kuulunut implisiittisesti YJV:n differentioidun konsensuksen muodostamiseen.

Tämän tutkielman luvussa kuusi on tarkasteltu differentioitu konsensus -käsitystä KY:n kirkkokösymystä koskevassa käsittelyssä. KY:n kirkko-osio toimii ennen kaikkea KY:n kahden muun teeman perustana ja viitekehystenä. Tämän lisäksi myös kirkkokäsityksestä muodostetaan differentioitua konsensusta. Toisaalta, koska katolisten ja luterilaisten välillä ei ole kirkkoa koskevia oppituomioita, ei konsensuksen differentiointi ole luvussa yhtä selkeästi esillä kuin kirkkoa ja eukaristiaa koskevissa pääluvuissa. Vaikka kirkkoa koskevia oppituomiota ei ole, on osapuolien välillä muun muassa kirkon pyhyyden ja syntisyyden liittyvä traditionaalinen ero. Tätä käsitellään jo ennen varsinaista yksimielisyyden muodostamista, ja se todetaan legitiimiksi. Varsinainen kirkkoa koskeva yhteinen käsitys muodostetaan kirkkoa koskevan luvun alaluvussa kolme. Se muodostetaan pääosin differentioitu konsensus -metodin ensimmäisellä, yhteistä käsitystä muodostavalla tasolla. Toisaalta se sisältää myös eroa koskevan huomion sekä legitiimiksi toteamisen, jolloin yhteisymmärrystä voidaan kutsua differentioiduksi. Tämä kirkkokäsitystä koskeva differentioitu konsensus rakennetaan yhdessä kohdassa hieman eri järjestyksessä kuin KY:n johdanto metodin järjestystä kuvaa. Tutkielmassa on päätelty, että tämä voi implikoida sitä, että KY:ssä saatetaan käyttää metodia sen ideaa soveltaen, ei tarkkaa järjestystä noudattaen. Toisaalta se herättää kysymyksen, vaikuttaako metodin järjestyksen muuttaminen konsensukseen, ja jos vaikuttaa, miten.

Kommuunio-ekkesiologisella, tai sakramentaalisella kommuunio-ekkesiologisella, viitekehyksellä vaikuttaa olevan ratkaiseva asema dialogiraportin teemojen käsittelyssä. KY:n lopussa on nimittäin viitteitä siitä, että viitekehys on saattanut vaikuttaa olennaisesti virkakösymyksissä saavutettuihin uusiin tuloksiin.

KY on laaja dialogiraportti, ja tässä tutkielmassa on tarkasteltu differentioitu konsensus -käsitystä dialogiraportin johdannossa ja kirkkokysymystä koskevassa käsittelyssä. Täten dialogiraportin kaksi muuta teemaa, eukaristia ja virka, jäivät käsittelemättä. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa voitaisiinkin tarkastella, miten differentioitu konsensus käsitetään näiden teemojen kohdalla. Lisäksi voitaisiin tutkia, käytetäänkö differentioitu konsensus -metodia KY:n eukaristia- ja virkaosiossa sen järjestystä tarkasti noudattaen vai ideaa soveltaen, sekä vaikuttaako metodin sisäisen järjestyksen muuttaminen sen kautta saavutettavaan lopputulokseen. Tarkastelun kohteena voisi olla myös se, toimiiko sakramentaalinen kommuunio-ekkesiologia yhtenä avaintekijänä KY:n virkaa koskevissa tuloksissa.

Lähteet

Painamaton lähde:

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkisto, Helsinki. DKIR/237/09.01.03/2017 Suomen ev-lut. kirkko ja Katolinen kirkko Suomessa teologinen dialogi 2014–2017. Prof. Dr. Wolfgang Thönissen. Differentiated consensus as ecumenical method?

Painetut lähteet:

Communion in Growth Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry (2017). A report from the Lutheran-Catholic Dialogue Commission for Finland. Helsinki: Evangelical Lutheran Church of Finland, Catholic Church in Finland.

Kasvavaa yhteyttä: Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta (2017). Suomalaisen luterilais-katolisen dialogikomission raportti. Helsinki: Suomen evankelis-luterilainen kirkko, Katolinen kirkko Suomessa.

Kirjallisuus:

Ahola, Miika (2018). The Unity We Have Not Found: The Ontology of Relation in Koinonia. *The Ecumenical Review*, 70:3, 470–483.

Augsburgin tunnustus. Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Kirkon keskusrahasto (suom.). SLEY-kirjat 1990.

Augsburgin tunnustuksen puolustus. Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Kirkon keskusrahasto (suom.). Jyväskylä: Kustannus Oy Arkki 2007.

Avis, Paul (ed.) (2004). *Paths to Unity: Explorations in Ecumenical Method*. By members of the Faith and Order Advisory Group. London: Church House Publishing.

Best, Thomas (2002) [1991]. *Unity, Models of*. Teoksessa Nicholas Lossky et al. (eds.), *Dictionary of the Ecumenical Movement*. 2nd ed. Geneva: WCC Publications / Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1173–1175.

Best, Thomas (1991). *Unity, Models of*. Teoksessa Nicholas Lossky et al. (eds.), *Dictionary of the Ecumenical Movement*. Geneva: WCC Publications / Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1041–1043.

Best, Thomas (1991). *Unity, Ways to*. Teoksessa Nicholas Lossky et al. (eds.), *Dictionary of the Ecumenical Movement*. Geneva: WCC Publications / Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1047–1048.

Birmelé, André (2004). *Does the Joint Declaration on the Doctrine of Justification (JD) Have Any Relevance to the Discussion of the Papal Ministry?* Lecture in Farfa. <https://www.strasbourg-institute.org/en/joint-declaration-2/>. Katsottu 23.11.2019.

Birmelé, André. *Harding Meyer (1928 – 2018): Obituary by André Birmelé*. Institute for Ecumenical Research. <https://www.strasbourg-institute.org/en/harding-meyer-1928-2018-2/>. Katsottu 03.04.2021.

Birmelé, André (2008). *The Reformation Churches and their Ecumenical Task Today*. Lecture at the 9th Forum on Bilateral Dialogues, Breklum 2008. <https://www.ecumenical-institute.org/wp-content/uploads/2012/11/ForschModelUnityChurchcommunionbreklumpublEdef.pdf>. Katsottu 13.05.2020.

Declaration on the Way: Church, Ministry, and Eucharist (2015). Evangelical Lutheran Church in America and United States Conference of Catholic Bishops. Minneapolis: Augsburg Fortress.

http://download.elca.org/ELCA%20Resource%20Repository/Declaration_on_the_Way.pdf?_ga=2.99372254.1384485936.1589282407-1145783903.1588343640.
Katsottu 12.05.2020.

de Witte, Pieter (2012). *Doctrine, Dynamic and Difference: To the Heart of the Lutheran-Roman Catholic Differentiated Consensus on Justification*. Ecclesiological Investigations, volume 15. Series ed. Gerard Mannion. London / New York: T & T Clark International.

Facing Unity: Models, Forms and Phases of Catholic-Lutheran Church Fellowship (1984). Roman Catholic/Lutheran Joint Commission. <http://www.christianunity.va/content/unitacristiani/it/dialoghi/sezione-occidentale/luterani/dialogo/documenti-di-dialogo/1984-facing-unity---models--forms-and-phases-of-catholic-luthera/en.html>. Katsottu 18.05.2020.

Gassman, Günther (2002) [1991]. *Unity*. Teoksessa Nicholas Lossky et al. (eds.), *Dictionary of the Ecumenical Movement*. 2nd ed. Geneva: WCC Publications, 1170–1173.

Gassmann, Gunther & Meyer, Harding (1983). *The Unity of the Church: Requirements and Structure*. Sarjassa Gertraut Hobby & Frances Maher (eds.) *Lutheran World Federations Report 15*, 1983. Stuttgart: Kreuz Verlag Erich Breitsohl GmbH on behalf of the Lutheran World Federation.

Grönvik, Lorenz (1993). *Luterilaisen maailmanliiton ykseysmallin kehittyminen*. Teoksessa Antti Saarelma (toim.) *Ekumenia ja teologia: Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran vuosikirja 1993*. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 188. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura, 147–154.

Henn, William (2019). *A reached differentiated consensus on the concrete sacramental structures of The Church. A Catholic Approach*. *Kasvavaa yhteyttä -asiakirja Pyhän Henrikin pyhiinvaelluksella Roomassa tammikuussa 2019*. Reseptio 1/2019.

Hietamäki, Minna (2008). *Agreeable Agreement: An Examination into the Ecumenical Quest for a Solid Consensus in Light of Bilateral Doctrinal Dialogues among Anglicans, Lutherans and Roman Catholics*. Diss. Helsinki.

Hietamäki, Minna (2010). *Agreeable Agreement: An Examination into the Ecumenical Quest for a Solid Consensus in Light of Bilateral Doctrinal Dialogues among Anglicans, Lutherans and Roman Catholics*. Sarjassa Gerard Mannion (ed.) *Ecclesiological Investigations*, volume 8. New York: T&T Clark.

Hietamäki, Minna (2016). *Ekumeeniset metodit. Miksi, miten, mihin? Teologinen Aikakausikirja* 4/2016, 293–303.

Joint Declaration on the Doctrine of Justification (1999). The Lutheran World Federation. https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2020/documents/original_jddj_english.pdf. Katsottu 5.4.2021.

Joint Declaration on the Doctrine of Justification (2019). The Lutheran World Federation and the Roman Catholic Church. 20th Anniversary Edition. Including statements from the World Methodist Council, the Anglican Consultative Council and the World Communion of Reformed. Geneva: The Lutheran World Federation – A Communion of Churches. https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2019/documents/190603-joint_declaration_on_the_doctrine_of_justification_20_anniversary_edition-en.pdf.pdf. Katsottu 12.05.2020.

Joint Declaration on the Doctrine of Justification: A Commentary by the Institute for Ecumenical Research, Strasbourg (1997). Staff team of the Institute for Ecumenical Research, Strasbourg (ed. and translated). Hong Kong: Lutheran World Federation, Office for Communication Services.

Jolkkonen, Jari (2007). *Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina: Metodiopas*. Joensuu: Joensuu yliopisto. https://courses.helsinki.fi/sites/default/files/course-material/4671950/systemaattinen_analyysi_tutkimusmetodina.pdf. Katsottu 13.05.2020.

Karppinen, Seppo (1994). *Una Fiducia: Ernst Kinderin ekumeeninen metodi*. Diss. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran Julkaisuja 189. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

Karttunen, Tomi (2019). Asiakirjan rakenne, menetelmä, lähteet ja keskeiset tulokset. Seminaari Kasvavaa yhteyttä -asiakirjasta Kirkon talossa 9.1.2019. *Reseptio* 1/2019, 29–35.

Karttunen, Tomi (2017). Ekumeenisten metodien mahdollisuudet ja rajoitukset: Porvoo, differentioitu konsensus ja ekumenian uudet tuulet? *Reseptio* 1/2017, 12–21. https://evl.fi/documents/1327140/39531482/Reseptio1_2017+verkkoversio.pdf/289e3a17-2bb8-f282-3321-805eaa0e6d6. Katsottu 24.11.2019.

Karttunen, Tomi. Sähköposti 10.01.2019. Noora Palmin hallussa, Joensuu.

Katolisen kirkon katekismus. Suomenkielinen, toinen painos. Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus, Libreria Editrice Vaticana 2011. <https://cdn.katolinen.fi/uploads/2014/01/KKK-1.OSA-2.JAKSO-3.L-683-1065.pdf>. Katsottu 01.12.2019.

Leuenbergin konkordia. Finnish. <https://www.leuenberg.eu/documents/>. Katsottu 6.5.2020.

Lumen gentium. Dogmaattinen konstituutio Lumen Gentium Kirkosta. Vatikaanin II kirkolliskokous. <https://katolinen.fi/lumen-gentium/>. Katsottu 01.12.2019.

Lutheran Identity (2017). Institute for Ecumenical Research, Strasbourg. https://www.strasbourg-institute.org/wp-content/uploads/2017/04/LutheranIdentity-ENG_fin.pdf. Katsottu 3.4.2021.

Lutheran-Roman Catholic Dialogue. The Lutheran World Federation. <https://www.lutheran-world.org/content/lutheran-roman-catholic-dialogue>. Katsottu 05.10.2018.

Martikainen, Eeva (1980). *Evankeliumin keskus: Hans Johan Iwandin ekumeeninen metodi*. Suoma-laisen Teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 120. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Meyer, Harding (1996). *Ecumenical Consensus. Our Quest for and Emerging Structures of Consensus*. *Gregorianum* 77: 2, 213–225.

Meyer, Harding (2009). *Ekumeeninen konsensus "erot sovittavana yksimielisyytenä": Kaavan (Formulan) muotoutuminen. Alkuperä ja tarkoitus*. Juhani Sainio (Suom., suomennettu tätä tutkielmaa varten 2019.) Suomennos kääntäjän ja tutkielman tekijän hallussa. Alkuperäinen artikkeli: Meyer Harding (2009). *Ökumenisher Konsens als "differenzierter Konsens": Die Prägung einer Formel. Ursprung und Intention*. *Teoksessa Versöhnte Verschiedenheit. Aufsätze zur ökumenischen Theologie III*. Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck.

Meyer, Harding (1991). *Reconciled Diversity*. *Teoksessa Dictionary of the Ecumenical Movement*. N. Lossky et al. (eds.). Geneva: WCC Publications / Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company. 845–846.

Meyer, Harding (1999). *That All May Be One. Perceptions and Models of Ecumenicity*. William G. Rusch (translated by). Grand Rapids / Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company.

Meyer, Harding (2020). *Unity in Reconciled Diversity*. *Teoksessa The Oxford Handbook of Ecumenical Studies*. Geoffrey Wainwright & Paul Mc Partlan (eds.). Oxford Handbook Online: Oxford University Press.

MOT Englanti: "differentiate". MOT-dictionaries. <https://mot-kielikone-fi.ezproxy.uef.fi:2443/mot/uef/netmot.exe?motportal=80>. Katsottu 13.03.2021.

Murray, Paul, D. (2017). In Search of a Way. Teoksessa *The Oxford Handbook of Ecumenical Studies*. Geoffrey Wainwright & Paul Mc Partlan (eds.). Oxford Handbook Online: Oxford University Press.

Nuutinen, Tapani (1990). *Apostolinen Evankeliumi: Peter Brunnerin ekumeeninen metodi*. Suomalaisen Teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 173. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Peura, Simo (2019). A reached differentiated consensus on the concrete sacramental structures of The Church. A Lutheran Approach. *Kasvavaa yhteyttä -asiakirja Pyhän Henrikin pyhiinvaelluksella Roomassa tammikuussa 2019*. *Reseptio* 1/2019, 63–65.

Peura, Simo (2019). Asiakirjan tausta ja tavoitteet osana kansainvälistä luterilais-katolista teologista dialogia. Seminaari *Kasvavaa yhteyttä -asiakirjasta Kirkon talossa 9.1.2019*. *Reseptio* 1/2019, 23–26.

Peura, Simo (2018). Yhteinen julistus kirkosta, ehtoollisesta ja virasta: luterilais-katolisen ekumeenian seuraava askel. Teoksessa Leevi Launonen & Anna Lehtinen (toim.) *Jotta maailma uskoisi – ekumenia lähetystehtävän edistäjänä*. Veli-Matti Kärkkäisen 60-vuotisjuhlakirja. Keuruu: Aikamedia Oy.

Peura, Simo (2014). Yleiskokouksen ykseyslausuma. Artikkelissa *Raportti KMN:n 10. yleiskokouksesta*. Busan Etelä-Korea 30.10.-8.11.2013. Kimmo Kääriäinen (toim.). *Reseptio* 1/2014. 52–53/51–62.

Rinderknecht, Jakob (2016). *Mapping the Differentiated Consensus of the Joint Declaration. Pathways for Ecumenical and Interreligious Dialogue*. Series eds. Mark Chapman & Gerard Mannion. Switzerland: Palgrave Macmillan.

Roomalaiskatolinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Seurakuntaelämä: Ekumenia: Oppikeskustelut. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/ekumenia/oppikeskustelut/roomalaiskatolinen-kirkko>. Katsottu 12.05.2018.

Ruokanen, Miikka (1982). Hermeneutics as an ecumenical method in the theology of Gerhard Ebeling. Publications of Luther-Agricola Society B 13. Helsinki: Luther-Agricola Society

Rytkönen, Jussi (2017). Oppikeskustelujen tulos: Paavi on myös luterilaisten paimen. Kotimaa Pro. 8.11.2017. <https://www.kotimaapro.fi/artikkeli/oppikeskustelujen-tulos-paavi-on-myos-luterilaisten-paimen/?katselukoodi=4dea71653dbd-bac4ae2771770b5542e9e3f1b685fcf65abe88dfb5c9c33dec2f>. Katsottu 12.05.2020.

Saarinen, Risto (toim.) (1998). Ekumeeninen työkirja. Kirkkojen tekstejä 1973-1997. *Studia missiologia et oecumenica Fennica* 59. Helsinki: Luther-Agricola-Seura.

Saarinen, Risto (1994). Johdatus ekumeniikkaan. Helsinki: Kirjaneliö.

Saarinen, Risto (2006). Kirkkojen maailmanneuvoston ykseyslausumat. Teoksessa Ari Hukari (toim.), *Signum unitatis – Ykseyden merkki: Piispa Juha Pihkalan juhla- ja vuorokirja*. Tampereen hiippakunnan vuosikirja 2007. Helsinki: Kirjapaja, 286 –301.

The Ministry in the Church 1981. Roman Catholic/Lutheran Joint Commission. <https://www.pro-unione.it/dia/l-rc/Dia-L-RC-08-MINISTRY.pdf>. Katsottu 13.03.2021.

Unitatis redintegratio 1964. Vatikaanin II kirkolliskokous, dekreetti Unitatis redintegratio ekumeniasta. Katolinen tiedotuskeskus (suom.) 2013. <https://cdn.katolinen.fi/uploads/2013/10/v22-unitredi.pdf>. Katsottu 06.03.2019.

Van Der Bent, Ans J. (1991). Christian World Communions. Teoksessa Nicholas Lossky et al. (eds.) Dictionary of the Ecumenical Movement. Geneva: WCC publications / Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company. 156–159.

Vanhurskauttaminen kirkon elämässä: Ruotsin ja Suomen luterilais-katolisen dialogiryhmän raportti 2010. Ilmari Karimies (suom.). Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2010:3. Helsinki: Kirkkohallitus, Ulkoasiain osasto. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/3D24A3DBA8DBA799C2257E2E0012D4AE/\\$FILE/Vanhurskauttaminen.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/3D24A3DBA8DBA799C2257E2E0012D4AE/$FILE/Vanhurskauttaminen.pdf). Katsottu 24.10.2018.

VA-, NUT- ja muut partisiipit; partisiippilauseke. Ison suomen kieliopin verkkoversio. <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=521>. Katsottu 1.6.2020.

What kind of unity? (1974). Faith and Order paper 69. Sisällöllinen painos The Ecumenical Review:sta, XXVI:2, 1974. Switzerland: World Communion of Churches. <https://archive.org/details/wccfops2.075/page/n5/mode/2up>. Katsottu 3.4.2021.